

1980/81:153

Måndagen den 1 juni

Kl. 11.00

1 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Centerpartiets partigrupp har som ledamot i arbetsmarknadsutskottet anmält Margit Odelsparr som inträtt såsom ersättare för Thorbjörn Fälldin.

Talmannen förklarade vald till

ledamot i arbetsmarknadsutskottet

Margit Odelsparr (c)

2 § Justerades protokollen för den 20, 21 och 22 maj.

3 § Föredrogs och hänvisades

Motion

1980/81:2208 till försvarsutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Utrikesutskottets betänkanden 1980/81:26 och 28

Försvarsutskottets betänkande 1980/81:28

Näringsutskottets betänkande 1980/81:63

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1980/81:17

Måndagen den
1 juni 1981

---

*Folkbildning
m. m.*

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:36 om folkbildning m. m. (prop. 1980/81:127).

Anf. 2 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Folkbildningsarbetets starka expansion under de senaste årtiondena har sin förklaring i en växande insikt om hur stora behoven är. Särskilt viktigt är det att man i ett välfärdssamhälle söker brygga över klyftorna mellan dem som haft förmånen att få del av mycken utbildning och de stora grupper som av olika skäl inte tidigare berörts av den snabba utveckling som ägt rum på utbildningens område. Det är vad som skett under 1960- och 1970-talen. Folkrörelsernas målmedvetna engagemang i folkbildningsarbetet har varit en förutsättning för den tillväxt som ägt rum. Det är därför med stor tillfredsställelse jag noterar utskottets enhälliga uppslutning bakom den markering som jag i propositionen gjort av värdet av studieförbundens och därmed folkbildningsarbetets förankring i folkrörelserna och deras värderingar.

Om folkrörelsernas satsning på folkbildningsarbetet alltså är den ena förklaringen till verksamhetens expansion, så är den breda politiska uppslutningen kring stödet till folkbildningen den andra. Riksdagen, landstingen och kommunerna har tillsammans gjort det möjligt för studieförbunden att erbjuda studiecirklar till priser som i stort sett undanröjt de ekonomiska hindren för människor att delta.

Därför utlöste beskedet under fjolåret om att besparingar måste göras också på anslaget till studieförbundens verksamhet naturligt nog irritation och oro. Det talades på sina håll om dråpslag mot folkbildningen. Jag har tidigare i något sammanhang sagt att det fanns kraftiga övertoner i den kritik som riktades mot regeringen för besparingsförslagen. Också de förslag som riksdagen i dag skall ta ställning till fick, åtminstone i inledningsskedet, del av denna kritik. Delvis berodde det kanske på att vi vid närmare eftertanke och prövning fann det lämpligt att genomföra besparingarna samtidigt som det nya bidragssystemet introducerades. Det är också vad som nu sker.

Mot den här bakgrunden är det med stor tillfredsställelse jag konstaterar att praktiskt taget total enighet nu föreligger i ett par av de allra viktigaste avseenden som riksdagsbeslutet i dag gäller.

Denna glädjande enighet gäller för det första vad som i propositionen sägs om folkbildningens mål och uppgifter. Det är mycket betydande förändringar som genomförts på utbildningens område sedan riksdagen senast, år 1963, hade att ta ställning till en folkbildningsproposition. Folkbildningens mål och uppgifter är i allt väsentligt desamma nu och för de år som ligger framför som de varit de viktiga åren på 1960- och 1970-talet. Också när det gäller de särskilda markeringar som jag gjort om studieförbundens frihet och rätten till profilering av verksamheten i enlighet med studieförbundens och medlemsorganisationernas värderingar föreligger en fullständig enighet.

Jag är personligen särskilt glad över att det visat sig möjligt att få bred

uppslutning kring de förslag som syftar till att befästa studiecirkelns karaktär av en kamratkrets för gemensamma studier. Nära samband härmed har de förslag som är avsedda att bevara cirkelledarskapets karaktär av förtroendeuppdrag som skall fullgöras i huvudsak på ideell basis. Självfallet står de förslagen inte i motsats till insikten om att det för vissa delar av cirkelverksamheten alltså finns behov av cirkelledare med betydande ämneskunskaper och som har ledarskapet som yrke.

Enigheten gäller för det andra det schablonsystem för bidraget till cirkelverksamheten som föreslås. Ett av huvudsyftena med denna konstruktion är att befria studieförbunden från en del av den administration som successivt byggts upp och som varit nödvändig i ett system där bidraget skulle utgöra en viss procent av havda kostnader.

Schablonbidraget möjliggör också – och det är inte mindre viktigt – en friare användning av de medel som staten ställer till förfogande. Både i cirkelverksamheten och i den utvidgade kulturverksamhet i folkbildningen som det nya bidraget nu möjliggör är det viktigt att bidragen verkar så lite styrande som möjligt. Det har också varit en strävan att inte ställa upp onödiga hinder för sådan verksamhet som står i överensstämmelse med folkbildningens grundläggande mål eller att kräva en mer omfattande redovisning än vad som är oundgängligen nödvändig.

Jag vill här för klarhetens skull peka på ett par exempel där denna grundinställning enligt min mening bör vara bestämmande och får tydliga positiva konsekvenser.

Det finns i nuvarande bestämmelser särskilda regler för musikcirklar. En strävan i propositionen är att onödiggöra alla dispenser. Men skulle reglerna för musikcirkarna bringas till fullständig överensstämmelse med de regler som gäller för andra cirklar, skulle man få lov att bortse från de speciella förhållanden som framkallat särbestämmelserna. Dessa bör därför fortsätta att gälla som hittills.

Ett annat exempel är tillämpningen av den regel om högst 75 % i bidrag till projekt i kulturverksamheten som föreslås och som utskottet anslutit sig till. Det bör normalt vara tillräckligt att man redovisar totalsummorna för samtliga kulturprojekt inom en studieförbundsavdelning och kan visa att bidraget för dessa inte uppgår till mer än 75 %.

Detta är bara ett par exempel på den grundinställning som kommer till klara uttryck i propositionen och som utskottet gett sin anslutning till genom att tillstyrka de förslag som avser redovisning och kontroll.

Jag vill gärna sluta med att peka på hur riksdagens anslutning till propositionen är en tydlig markering inte bara av ökad frihet för studieförbunden att själva träffa avgörandena om verksamhetens inriktning och tyngdpunkter. Den innebär samtidigt ett väsentligt ökat ansvar. Det är inte riksdagen – och inte heller landstingen eller kommunerna – som skall bestämma och ta ansvaret för om den ena eller den andra verksamheten skall genomföras, om det ena eller det andra ämnet skall bedömas som angelägnare, om den ena eller den andra gruppen av medborgare skall nås av folkbildningens för hela vårt samhälle så viktiga insatser. Det ansvaret åvilar

nu på ett nytt sätt studieförbunden själva och deras medlemsorganisationer. Det innebär på inget sätt att staten undandrar sig sitt ansvar. Det tar riksdagen i dag genom att ge studieförbunden bättre möjligheter att arbeta i enlighet med sina grundläggande värderingar, sina egna och medlemsorganisationernas.

Anf. 3 BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Inledningsvis vill jag säga att när det gäller utbildningsministerns besked om en förenkling av redovisning av kulturprogrammen har jag rådgjort med Lars Gustafsson, som har denna fråga på sin lott. Vi har även rådgjort med utskottets ordförande, och vi vill understödja den tankegång som innebär att man skall försöka hitta en sådan förenklingsform som utbildningsministern här redovisar.

När vi nu har lämnat 1970-talet bakom oss kan vi konstatera att det blev en period som gav vuxna kortutbildade medborgare en ny tro, en tro på att deras tid nu hade kommit – nu skulle de få sin rättmätiga andel av utbildnings-samhällets resurser.

I beslutet om införandet av det särskilda vuxenutbildningsstödet och genom att man anvisade medel för uppsökande verksamhet, främst på arbetsplatserna men också genom försöksverksamhet i bostadsområdena, fanns en klar fördelningspolitisk inriktning. De hittills gjorda erfarenheterna av dessa insatser har också varit goda, och allt föreföll bli en god grund att bygga vidare på in på 1980-talet.

Hela vuxenutbildningsreformen byggde på förutsättningen att nå ökad likhet och jämställdhet inom ett så viktigt område av vårt samhällsliv som utbildningen. Huvudtanken i dessa strävanden blev att staten skulle ta en större del av kostnadsansvaret. Men så har inte skett. Den borgerliga majoriteten i riksdagen och den borgerliga regeringen har i stället lagt fram olika förslag som begränsar de vuxnas möjligheter. De vuxnas optimism och tro på framtiden har förbytt i ett konstaterande att nu sker en årlig gradvis försämring av deras möjligheter till utbildning.

Vi kan notera den utvecklingen när det gäller anslagen till kulturverksamheten inom folkbildningen. Även om anslagsbeloppet förefaller stort, finns det en hel del inslag som gör att vi vågar det påståendet. Men det är ett område som Lars Gustafsson kommer att närmare beröra i sitt inlägg, så jag skall inte gå in på det.

Vi kan också konstatera en gradvis försämring när det gäller exempelvis studiecirkelverksamheten. Menar vi allvar med vår strävan att fördjupa demokratin måste vi, som utbildningsministern också har betonat här i dag, med kraft stödja folkrörelserna och deras studieförbund i arbetet att ta till vara de många människornas engagemang. Alla undersökningar som gjorts betonar och understryker den stora betydelse studiecirkeln har som instrument för att ge kortutbildade, handikappade och invandrare – för att nämna några grupper – möjlighet till komplettering av sina kunskaper. Vi kan också konstatera att många efter studiecirkeln fortsatt att bedriva behörighetsgivande studier i KOMVUX och i högskolor. Jag har uppfattat

att även utbildningsministern gjort sådana konstateranden flera gånger.

Därför protesterade vi socialdemokrater med stor skärpa när beslutet om "tak" på studiecirkelverksamheten föreslogs och beslutades av den borgerliga riksdagsmajoriteten. Vi menade då att folkbildningens frihet sattes på undantag. Det var ett avsteg från tanken om den fördelningspolitiska inriktningen av arbetet. Det förslag till ny bidragskonstruktion som statsrådet Wikström nu lägger fram kan vara värt att pröva tycker vi, och vi kritiserar inte heller det. Men nog är det ägnat att inge tveksamhet att inte tillräckliga ekonomiska resurser tillförs det nya systemet, när det nu träder i kraft. Den fördelningspolitiska effekten blir enligt vårt förmenande försvagad, när man gör den här nya bidragskonstruktionen. Men man har inte lagt in tillräckligt med ekonomiska resurser i systemet.

Tveksamheten är lika stark på en annan punkt, och här skulle jag vilja att utbildningsministern lämnar en förklaring till vad han menar, då han i propositionen säger att när det gäller det lägre timbidraget till studiecirkelarna, så föreslås ingen begränsning av antalet studietimmar. Men det löftet tas tillbaka – tycker vi i varje fall – en bit längre fram i skrivningen. Jag citerar:

"Jag är samtidigt angelägen om att understryka, att jag anser att den kostnadsnivå jag här räknar med för den statliga bidragsgivningen till studiecirkelverksamheten inte får överskridas på sikt."

Vår tveksamhet övergår till en förvissning om att förslaget blir en försämring på sikt, när statsrådet Wikström tillägger att om det visar sig att studieförbunden kan anordna ett väsentligt större antal studiecirkel med det lägre timbidraget än som motsvarar hans beräkningar, så anser han det nödvändigt att under ett kommande budgetår vidta motsvarande besparingar.

Jag tycker det skulle vara bra om utbildningsministern, när han nu befinner sig i kammaren, litet närmare ville förklara vad som ligger bakom de olika skrivningarna. De innebär nämligen att riksdagen, om dess majoritet följer förslaget i propositionen, behåller möjligheten till begränsningar i verksamheten. Vi menar alltså att taket i det sammanhanget blir kvar.

Folkbildningen är ett av de områden där vi menar att sparåtgärderna bör genomföras med stor försiktighet och med stor lyhördhet för vad studieförbunden själva anvisar som vägar att gå för att även folkbildningen skall vara med och ta sin del av det ekonomiska ansvaret. Här kan vi konstatera att den lyhördheten har utskottsmajoriteten inte visat. På en rad punkter har utskottet hållit med oss i sak men slutligen åberopat den usla ekonomin som ett skäl för sina majoritetsförslag.

Här gäller det ändå grupper som har behov av samhällsinsatser, både av de tidigare av mig angivna skälen och för att de bättre skall kunna fungera i den demokratiska och samhällsliga beslutsprocessen – för att kunna vara med och utforma ett framtida bättre samhälle att leva i för oss alla. Det är därför vi menar att den uppsökande verksamheten skall läggas så nära som möjligt de människor, bland vilka verksamheten skall bedrivas. Därför är vi socialdemokrater också mycket nöjda med att det i utskottet nåtts enighet kring

Nr 153

Måndagen den
1 juni 1981

---

*Folkbildning
m. m.*

förslaget i vår egen motion om att den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna skall ligga kvar hos löntagarorganisationerna och inte överföras till studieförbunden, som utbildningsministern föreslog. Landsorganisationens och Tjänstemännens Centralorganisation har presenterat så bärande skäl för att den uppsökande verksamheten skall bedrivas på arbetsplatserna och skötas av löntagarorganisationerna själva att här har sakskalet varit avgörande för att utskottet enligt föreslår att den ordning som vi har i dag skall gälla oförändrad.

Avslutningsvis vill jag säga ett par ord om några av de reservationer som vi fogat till utbildningsutskottets betänkande nr 36.

Med hänvisning till vad jag tidigare sagt om otillräckliga ekonomiska resurser i det nya bidragssystemet menar vi att tilläggsbidraget till handikapp- och hemspråkcirklar samt cirkelarna i samhällsinriktade ämnen bör räknas upp till 20 kr. per studietimme. Vi menar att när tilläggsbidraget fick ett så otillräckligt ekonomiskt innehåll, hade det varit bättre om de nuvarande priobidragen funnits kvar. Men så har inte blivit fallet.

Därför yrkar jag bifall till reservation 1.

I överensstämmelse med vad vi anfört i motionerna 2049 och 2064 menar vi att de vuxna kortutbildade bör ges bättre möjligheter att förkovra sig i svenska och engelska språken. Det kravet är också i överensstämmelse med önskemål från löntagarorganisationerna. Även här menar vi att ett tilläggsbidrag med 20 kr. per studietimme bör utgå.

Därför yrkar jag bifall till reservation 2.

I reservation 9 föreslår vi en höjning av bidraget till studieförbundens organisationskostnader. Utbildningsministern nämnde här att han var inne på tanken att man skulle förenkla arbetet rent administrativt för studieförbunden, och det är bra. Men de medel som anslås är ju avsedda att ge studieförbunden möjligheter att fungera bättre och exempelvis svara upp mot de krav som ställs i den proposition som vi nu behandlar, och vi anser att medlen trots allt är otillräckliga. Statsrådets tal om studieförbundens frihet att bedriva en verksamhet som motsvarar medlemsorganisationernas önskemål och att ideologiskt profilera verksamheten blir ju endast ord om man inte ställer resurser för den verksamheten till studieförbundens förfogande. Dessutom ökar kravet på rådgivning med det nya bidragssystemet. För att detta arbete skall kunna skötas bättre föreslår vi ytterligare 8 milj. kr.

Jag yrkar bifall till reservation 9.

Behovet av teckenspråkstolkare har vi under de senaste åren alla varit eniga om. Ökade resurser för detta ändamål anvisades senast i fjol. Men i år vill utskottsmajoriteten med åberopande av "det rådande statsfinansiella läget" inte fortsätta på den principiellt riktiga vägen. Det här är ett område där den av mig tidigare anvisade försiktigheten i sparåtgärder skulle ha varit välbetänkt. Därför föreslår vi ytterligare 1 milj. kr. för ändamålet.

Jag yrkar bifall till reservation 10.

När det gäller medelsanvisningen har vi i reservation 11 preciserat anslagsposterna under förutsättning av bifall till våra tidigare reservationer.

Under de förutsättningarna, herr talman, yrkar jag även bifall till reservation 11.

Nr 153

Måndagen den
1 juni 1981

Anf. 4 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Bengt Wiklund ställde en direkt fråga till mig om det lägre schablonbidraget.

Syftet med det delade schablonbidraget är att undvika ett "idiotstopp" i cirkelverksamhetens utveckling.

Det är däremot *inte* meningen att 25-kronorsbidraget av budgetskäl skall medge en obegränsad expansion.

Den svårighet som studieförbunden redovisat är att de tvingas iakttä en fix volymgräns. Utan att syfta till eller räkna med att de cirkelar för vilka 25-kronorsschablonen utgår, har studieförbunden sett det som starkt fördelaktigt om en viss flexibilitet finns härvidlag.

Jag har mig bekant att det knappast finns anledning att räkna med att den angivna volymgränsen för antalet cirkeltimmar kommer att överskridas under det kommande budgetåret. Om så skulle ske får vi tillsammans se hur det vid övergången till ett kommande år skall regleras för att det mål skall nås – som också uttryckts i propositionen – att ramarna på sikt inte skall överskridas.

Det är alltså inte ett absolut tak, men det är en anvisning om att ett eventuellt överskridande naturligtvis får konsekvenser för framtida budgetberäkningar.

Anf. 5 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka Jan-Erik Wikström för preciseringen.

Det skulle alltså innebära att om det sker ett överskridande – vilket kanske kan förefalla otroligt just nu, eftersom verksamheten i studieförbunden har stagnerat, men om det skulle bli ett mindre överskridande – är det inte utbildningsministerns avsikt att då gripa in och vidta de åtgärder som jag tyckte framgick av propositionen. Alldeles självklart är att om verksamheten ökar så mycket, så får vi väl ta upp en diskussion vid den tidpunkten.

Jag är tacksam för det svar och den precisering som jag har fått.

Anf. 6 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Det finns i dag all anledning att erinra om den viktiga roll som det fria och frivilliga folkbildningsarbetet har spelat och alltfört spelar för många människor i vårt land och den betydelse det också haft för uppbyggnaden och utformningen av vårt samhälle.

Den kraftiga samhällsomvandling som tog sin början under senare delen av 1800-talet innebar ett klart förändrat synsätt på den enskilda människans ställning och villkor. Kravet på vidgade kunskaper hos vårt folk växte sig allt starkare såväl från samhällets sida som från den enskilde själv. Det togs sig uttryck i en reformering av grundutbildningen i våra skolor, men visade sig i kanske ännu högre grad i ett allt starkare sökande efter kunskaper och bildning bland de vuxna.

Folkbildning
m. m.

Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet har sitt ursprung i de folkrörelser som växte fram i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Den första "moderna" studiecirkeln tillkom inom nykterhetsrörelsen år 1902 med folkbildaren Oscar Olsson som initiativtagare. Den kom snart att få många efterföljare. Föga anade man väl då vilken oerhörd genomslagskraft denna form att bedriva folkbildning skulle få. Behovet av kunskapsinhämtande var stort inom breda folklager. Här fanns möjligheterna att få detta behov tillgodosett på ett enkelt anordnat, föga kostnadskrävande sätt.

Studiecirkelverksamheten kom mycket snabbt att sprida sig och ta allt större proportioner. Detta ledde till krav på samordning och en fastare organisation. Tanken på att bilda särskilda studieförbund i nära anslutning till folkrörelserna växte fram. Den kom också att förverkligas som en följd av att statsbidrag till studiecirklar infördes 1912. Samma år bildades ABF, och under hand tillskapades sedan flera nya studieförbund, framför allt under 1920- och 1930-talen, efter samma modell som ABF och med anknytning till skilda folkrörelser. Numera finns, sedan sammanslagning av några förbund till större enheter ägt rum, tio statsbidragsberättigade studieförbund.

Utvecklingen under hela 1900-talet vittnar om att från allmänhetens sida allt större krav rests mot studieförbunden att tillgodose kunskaps- och bildningsbehoven. Verksamheten har vidgats på ett mycket påtagligt sätt och kommit att omfatta allt fler sektorer av samhällslivet. Från samhällets sida har man insett värdet av denna verksamhet och givit den sitt stöd. Inget tvivel kan råda om att dessa insatser från samhällets sida varit till stort gagn inte bara för många enskilda människor utan också i hög grad för samhället som sådant.

Även i dag vittnar omfattningen av det studiecirkelarbeta som bedrivs om att detta har en stor uppgift att fylla. Miljoners människor använder sig av denna möjlighet att berika sin tillvaro: genom att öka sina kunskaper, höja sin bildning och vidga sina vyer. Utomordentliga prestationer genomförs i detta sammanhang. Det görs kulturinsatser av stor betydelse och av bestående värde.

Det finns skäl att särskilt påtala detta i dessa dagar när det fria och frivilliga bildningsarbetet utsätts för de mest häpnadsväckande angrepp från håll där man rimligen borde veta bättre. Inträffade fall av missbruk – och sådana inträffar dess värre på snart sagt alla områden i vårt samhälle – och överträdelse av bestämmelser tar man till intäkt för att generellt fördöma och nedvärdera studieförbundens arbete och verksamhet. Även utnyttjandet av bidragsbestämmelserna inom gällande regler förlöjligas och svärtas. Hobbyverksamhet, som det heter utan anspråk på förtydligande, och fritidsverksamhet är den enskildes egen angelägenhet, säger man, som han till fullo skall bekosta själv. Av någon anledning drar man gränsen just vid studieförbundens verksamhet och "glömmer" av någon anledning den omfattande subventionering som äger rum från samhällets sida t. ex. på musikens och teaterns område, inom idrotten samt när det gäller biblioteken och tidningsvärlden. Det minsta man har rätt att kräva är konsekvens i synsättet på vad som är hobby- och fritidsverksamhet. Det är hög tid att vi

alla lär oss att kultur är ett brett begrepp och att möjligheterna att omfattas och ta del av den är mycket olika. Det är inte alla som dagligen har tillgång till kraftigt subventionerade Opera- och Dramatenföreställningar.

För många människor innebär det egna skapandet en kulturupplevelse av mycket större betydelse och värde än den kultur som färdigserveras från t. ex. scen och estrad och genom utställningar. Vi gör säkert alla klokt i att visa respekt och hänsyn för detta synsätt och att vara försiktiga med våra nedvärderande omdömen.

Det är också hög tid att de tidningar som i sina ledarspalter går till storms med onyanserade angrepp mot studieförbunden ser till att deras medarbetare har åtminstone någon vetskap om det verkliga förhållandet inom folkbildningsarbetet, innan de tar till orda. Besserwisserattityden framstår dessutom i sin speciella dager när man, som hänt tidigare, inte ens bereder plats för genmäle mot de påståenden som presenteras på ledarplats eller gör det först efter påstötningar. Även om det är förståeligt att man vill tiga ihjäl debatten, borde åtminstone känslan för rent spel bjuda att den anklagade har möjlighet att försvara sig.

I den proposition som utskottsbetänkandet bygger på är det ett par saker som jag särskilt vill fästa uppmärksamheten på. Det ena gäller rätten till profilering, och det andra är tolkningen av begreppet fritt och frivilligt.

I propositionen uttalar utbildningsministern att han betraktar rätten till profilering – ideologiskt och på annat sätt – i enlighet med medlemsorganisationernas grundläggande värderingar som en förutsättning för att studieförbunden skall kunna fullgöra sina uppgifter. Han konstaterar samtidigt att folkbildningsarbetet också har en annan och vidare uppgift än att betjäna organisationer av skilda slag, nämligen att åt en bred allmänhet erbjuda studier av den speciella karaktär som är kännetecknande för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Den nyssnämnda profileringen bör enligt utbildningsministern ses som en värdefull tillgång också i den verksamhet som riktar sig till den breda allmänheten. För att ytterligare markera detta bör hittills gällande krav på en objektiv och allsidig belysning av studieämnena utgå ur bestämmelserna för att erhålla statsbidrag och i stället ersättas med att arbetet skall präglas av saklighet och en strävan till allsidig belysning av studieämnena – helt i enlighet med vad folkbildningsutredningen föreslog. Folkbildningsarbetet skall bedrivas i en anda av tolerans och respekt för oliktankande på ett sådant sätt att självständigt tänkande och ställningstagande främjas.

Det finns, enligt min mening, ingen anledning att ifrågasätta studieförbundens rätt att ideologiskt profilera all sin verksamhet. De studieförbund som har en dylik åstundan skall naturligtvis göra detta, och självfallet bör man se till att klargöra det också i sina kursprogram. Men de studieförbund som vill erbjuda sina cirkeldeltagare en verksamhet som är fri från ideologiska värderingar skall givetvis ha motsvarande rätt att göra detta. Den ideologiska profileringen får aldrig bli ett tvång. För den helt övervägande delen av den stora allmänheten är den totalt ovidkommande – man betackar

sig för att få sina studier partipolitiskt färgade och skall naturligtvis bli respekterade i det avseendet.

Det andra jag särskilt vill påtala gäller alltså tolkningen av begreppet fritt och frivilligt. I propositionen säger utbildningsministern bl. a.:

”Verksamheten skall vara öppen för alla och deltagandet skall vara frivilligt. Verksamhet som bygger på obligatoriskt deltagande är inte fritt och frivilligt folkbildningsarbete. Särskilt vill jag betona vikten av att den enskilde deltagaren fritt kan välja studieförbund efter sina egna värderingar och önskemål.”

Här fastslås i klartext studieförbundens rätt att utan hinder erbjuda människorna sina tjänster och den enskildes rätt att, likaså utan varje hinder, välja det studieförbund som passar honom bäst. Detta borde vara en självklarhet, men tyvärr finns det betydande brister i det avseendet. I mycket hög grad gäller detta på arbetsplatserna, där alltför ofta respekten för begreppet fritt och frivilligt lyser med sin frånvaro, vilket inte minst all statistik ger överväldigande bevis för. Det finns således, enligt min mening, all anledning att följa upp det av rent praktiska skäl uppskjutna förslaget i propositionen, att den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna skall handläggas av studieförbunden. Därigenom kan möjligheter skapas för friheten och frivilligheten i studiearbetet tillämpas på ett riktigt och rättvist sätt.

Herr talman! Till betänkandet är fogade två reservationer från moderat håll. Den ena gäller antalet studietimmar per cirkelsammankomst och den andra frågan om tillsynsmyndighet.

I propositionen föreslås att antalet cirkeltimmar skall vara högst tre per gång och antalet sammankomster lägst fem. Någon dispens för den fjärde timmen skall, i motsats till vad som nu gäller, ej ifrågakomma. Motiveringen härför är att resursen för den fjärde timmen bättre skulle kunna användas på andra områden inom folkbildningsverksamheten. Det finns emellertid otvetydigt starka skäl av praktisk och pedagogisk karaktär, som talar för den fjärde timmen i vissa cirklar. Detta kan givetvis gälla även cirkelarbeta på arbetstid, men att det framför allt skulle gälla där finns det verkligen inga belägg för. De praktiska möjligheterna torde tvärtom vara väl så goda på arbetsplatserna som annorstädes att ordna cirklar med kortare pass. Därför är utskottsmajoritetens ställningstagande ytterst anmärkningsvärt. Det är också diskriminerande mot de studieförbund som under nu gällande förhållanden ej ges några möjligheter att bedriva sin verksamhet på arbetsplatserna. Det är förvånande att man från mittenpartiernas sida har medverkat i denna hantering av ärendet. Det diffusa tillägget ”i sådana sammanhang där deltagarna har långa resvägar” ändrar ingenting i sak. Vad menas med långa resvägar, och hur många cirkeldeltagare gäller det? För oss moderater var det en självklarhet, när man från de övrigas sida ej var beredda att hålla en träffad överenskommelse och vi ej heller fick minsta gehör för kraven på rättvisa, att vidhålla propositionens förslag om tre timmar. Handläggningen av denna fråga från majoritetens sida är djupt beklaglig.

Den andra moderata reservationen gäller alltså tillsynsmyndigheten. Vi

menar att det är olämpligt, ur såväl administrativ som ekonomisk synvinkel, att ha två tillsynsmyndigheter över verksamheten. Huvudsyftet med det nya bidraget Kulturverksamhet i folkbildningen är ju att åstadkomma integration mellan cirkelarbete och annan verksamhet. Ett nära samspel mellan cirkelstudier och kulturverksamhet skall kunna äga rum. En betydande del av den nuvarande cirkelverksamheten kommer med säkerhet att föras till kulturanslaget. Med två tillsynsmyndigheter skapas enbart ökad byråkrati och åstadkommes onödigt krångel. Vi hävdar därför att endast skolöverstyrelsen skall ges tillsynsansvaret över folkbildningen.

Herr talman! Det ankommer på mig att också här beröra några av de socialdemokratiska reservationerna. Christina Rogestam kommer senare att beröra de övriga.

Reservation 5 berör principer för den uppsökande verksamheten i bostadsområden. Detta är alltför en försöksverksamhet och bör därför enligt utskottsmajoriteten inte bindas på det sätt som socialdemokraterna kräver i sin reservation. Det bör ankomma på studieförbunden själva att utan bindning till hyresgästförening eller bostadskooperativ organisation ansvara för verksamheten. Det måste ankomma på studieförbunden själva att avgöra om de vill samarbeta med ifrågavarande organisationer eller inte.

Reservation 6 gäller fortbildning av lantbrukare. Socialdemokraterna menar att det här gäller utbildning för visst yrke och att det därför strider mot principerna för studiecirkelverksamhet. De yrkar således avslag på propositionen i detta hänseende.

Enligt utskottsmajoritetens uppfattning är det här fråga om rent fackliga studier. Sådana har man som bekant ingenting emot från socialdemokratiskt håll när det gäller andra områden, ABF mer närstående. Konsekvensen kräver således att yrkandet i reservationen avvisas.

I reservation 7 går socialdemokraterna emot att studieplansbundna universitetscirklar skall vara bidragsberättigade i fortsättningen. Den socialdemokratiska reservationen betyder ingenting annat än att man vill förmäna framför allt de människor som bor i glesbygd med långa avstånd från högskoleorterna rätten att kunna bedriva studier på ifrågavarande nivå. Som skäl åberopar man att det här är fråga om cirklar med av statliga organ utarbetade planer, vilket strider mot principerna i det fria folkbildningsarbetet.

Som framgår av utskottsbetänkandet skulle det knappast erbjuda några som helst svårigheter för studieförbunden att åstadkomma de skillnader mellan reguljär högskoleutbildning och studieplansbundna universitetscirklar som skulle behövas för att göra cirklarna statsbidragsberättigade. Det finns således ingen anledning att med konstlade medel söka försvåra en verksamhet som för många upplevs som meningsfull och angelägen.

Herr talman! Med anledning av det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 3 och 8 samt till utskottets hemställan på samtliga övriga punkter.

Anf. 7 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! Låt mig först anföra några få synpunkter med anledning av Hans Nyhages inlägg, som bl. a. gav en god historisk beskrivning. En sådan kan ju vara nödvändig, och jag tycker att det var bra påläst i det avseendet.

Men jag tycker att Hans Nyhages resonemang haltar betydligt först och främst när det gäller den omfattande subventioneringen. Den avgörande ståndpunkten under hela 1970-talet har varit att staten genom ökade bidrag skall medverka till en ökad jämställdhet för de här grupperna vad gäller möjligheter till utbildning, speciellt då bland grupperna vuxenstuderande. En ordlek om fritt val, frivillighet, mångsidighet eller allsidighet kan vi hålla på med ganska länge, men jag tänker i varje fall inte göra det. Krav av den typen kan leda fram till antingen att vissa ämnen och problem inte kan studeras i studiecirkelform eller att cirkelarna medvetet måste bryta mot gällande bestämmelser.

Herr talman! Egentligen begärde jag ordet för replik på den punkt där Hans Nyhage talade om den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna och försökte få det till att det här var fråga om något slags tekniskt arrangemang och en strävan efter att monopolisera denna verksamhet. Så enkelt är det inte, Hans Nyhage. Hans Nyhage satt ju i utskottet och lyssnade på företrädare för löntagarorganisationerna, TCO och LO, när de inför utskottet redogjorde för hur arbetsfördelningen var och att det är löntagarorganisationerna som har förhandlingsrätten när det gäller studieledighet osv. Just de organisationer som ligger närmast medlemmarna har bättre förutsättningar än andra att klara den uppsökande verksamheten. Organisationernas företrädare känner sina arbetskamrater och deras arbetsförhållanden och kan tala till dem på deras eget språk. Till detta kommer också, som jag tidigare nämnt, att endast de fackliga förtroendevalda har rätt att förhandla med arbetsgivarna om frågor som rör studieverksamheten, t. ex. ledighet från studier.

Men vi bör även vara medvetna om att när bidraget för den uppsökande verksamheten infördes 1975, så innebar det en kraftig stimulans för den fackliga studieverksamheten. Man fick ett ökat ansvar, och man kände också att man hade samhällets förtroende i detta arbete.

Anf. 8 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! När jag tog upp frågan om den "omfattande subventioneringen" mot bakgrund av angrepp som riktas mot studieförbunden för den verksamhet som diffust kallas för hobbyverksamhet och fritidsverksamhet, så gjorde jag det som en kritik mot dem som angriper studieförbunden i det avseendet. Jag trodde faktiskt att Bengt Wiklund och jag var överens om att det ligger ett oerhört värde i att det kan bedrivas en verksamhet av den här karaktären. Jag tror alltså inte att det finns några delade uppfattningar mellan Bengt Wiklund och mig på den punkten.

När det gäller den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna är det onekligen av praktiska skäl som man har skjutit på denna fråga så att den

skall tas upp nästa år igen. Verksamheten skall alltså fortgå i de gamla formerna även under det kommande budgetåret. Ett av skälen härtill är att vi fattar beslutet i dag, den 1 juni, under det att ansökningstiden när det gäller denna verksamhet gick ut den 15 maj.

I fråga om möjligheterna för de olika studieförbunden att agera på arbetsplatserna så är det ändå ofrånkomligen på det sättet att dessa möjligheter är otroligt begränsade och beskurna för snart sagt samtliga studieförbund utom ABF och möjligen TBV. Övriga studieförbund göre sig icke besvär. Jag tror faktiskt att de studieförbund som handlägger hela folkbildningsarbetet också är kompetenta att klara denna verksamhet. Jag sätter stor tilltro till dem. Beträffande de praktiska svårigheter som möjligen kan finnas i sammanhanget – när det gäller att få tillträde till arbetsplatser osv. – tror jag att man med litet god vilja kan komma överens om hur de skall handläggas.

Jag ser alltså ingen som helst anledning till att det skall gå någon sorts gräns just vid arbetsplatserna för studieförbundens medverkan under fria och frivilliga former.

Anf. 9 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! När det gäller schablonbidraget var det ju ändå så, Hans Nyhage, att åtminstone moderaterna var mycket irriterade över att den estetiska verksamheten uteslöts i majoritetsskrivningarna. Jag uppfattade att det var detta som Hans Nyhage var ute efter. Men är det inte så, skall jag inte fortsätta diskussionen om den saken.

Men att försöka göra uppskovet till en rent praktisk fråga – därför att ansökningstiden gick ut den 15 maj – är att gå litet för långt. Om Hans Nyhage det minsta lyssnade på löntagarorganisationernas argumentering, skulle han finna att den inte innebar att man ville utesluta något studieförbund. Man sade sig vara beredd att samarbeta med vilket studieförbund som helst. Men det är väl alldeles naturligt – och det tycker jag att utskottsmajoriteten var överens om – att de två studieförbund som har de flesta och största medlemsorganisationerna på arbetsplatserna, nämligen ABF och TBV, får den tyngsta bördan, att vara servicestudieförbund när det gäller löntagarorganisationernas verksamhet med uppsökeri på arbetsplatserna. Det råder ingen tvekan om detta. Löntagarorganisationerna sade ordagrant, herr Nyhage, att inget studieförbund är diskvalificerat. Men man beskrev också hur det skulle se ut om varje studieförbund hade sina uppsökare på de stora arbetsplatserna. Man frågade sig: Kommer arbetsgivarna att tillåta, med hänsyn till arbetsorganisationen på arbetsplatserna, att uppsökeriet bedrivs på det sättet?

Vi från vår sida tror att arbetsgivarna och löntagarorganisationerna är intresserade av att man får en väl organiserad uppsökande verksamhet på arbetsplatserna för att uppsöka de grupper som vi vill nå genom de beslut som fattades på 1960- och 1970-talet. Det gör vi bäst genom att deras egna medlemmar och medlemsorganisationer har ansvaret för detta. Det innebär alltså inte någon diskvalifikation. Det där talet om diskvalifikation har jag

hört så många gånger att jag tycker att det håller på att bli som en veckotidningsroman, där samma roman återkommer i olika veckotidningar för att människor skall läsa den på olika ställen. Jag tycker att vi kan sluta med den typen av debatt när det gäller uppsökeriet på arbetsplatserna. Det har ingen saklig grund.

Anf. 10 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Om jag får börja med att anknyta till den senare punkten, kan jag nämna att det på s. 16 i utskottsberäkningen står bl. a. följande:

”Riksdagen har, som utskottet nyss redovisat, redan anvisat medel till uppsökande verksamhet på arbetsplatser för nästa budgetår. Ansökningstiden för att erhålla bidrag går ut den 15 maj. Det är enligt utskottets uppfattning av praktiska skäl inte möjligt att nästa budgetår genomföra den förändring avseende den uppsökande verksamhet på arbetsplatser som förordas i proposition 1980/81:127. Nu gällande ordning bör därför gälla även budgetåret 1981/82.”

Detta är klartext, och utskottet står enigt bakom skrivningen. Det är ändå dessa skäl som återopas för uppskov. Att det sedan finns andra skäl i sakfrågan är jag fullt medveten om. Här skiljer sig Bengt Wiklunds och min uppfattning. Jag bedömer att det är helt möjligt för studieförbunden att klara den här verksamheten. Dessutom är det riktigt. Med litet god vilja, och en sådan tycker jag att vi alla skall ha, går det också att klara av de rent praktiska svårigheter som möjligen kan finnas i det här sammanhanget. F. n. sker det – detta kan inte förnekas – en klar diskriminering när det gäller de olika studieförbunden.

Så till den första frågan där vi uppenbarligen missförstod varandra. Jag vidhåller naturligtvis att det finns, vilket också framhålls i propositionen, praktiska och pedagogiska skäl som talar för att den fjärde timmen skall finnas med även beträffande vissa estetiska cirklar. Enligt min mening talar starka skäl härför. Jag gjorde faktiskt bedömningen att vi i utskottet var överens på den punkten, innan vi kom till slutjusteringen, då vi tvingades att gå skilda vägar. Onekligen är det så, att en viss del av den verksamhet som bedrivs på icke-arbets-tid också är av den karaktären att den kräver något längre arbetspass eller sammankomsttid. Då tycker jag att man, med iakttagande av stor restriktivitet, kunde medge detta. Om det uppstår missbruk, får vi väl ta upp frågan på nytt och försöka åstadkomma de nödvändiga ändringarna. Men som beslutet nu kommer att bli – majoriteten lär väl stå fast på det här området – innebär detta en klar diskriminering av de studieförbund som har huvudparten av sin verksamhet förlagd till icke-arbets-tid och som har en verksamhet som i många fall kräver längre sammankomsttid.

Talmannen anmälde att Bengt Wiklund anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr talman! I det betänkande som nu behandlas utgår man från en del förslag från folkbildningsutredningen. Det nya statsbidragssystem som föreslås syftar till s. k. besparingar i statsverksamheten. Innan jag närmare kommenterar några av förslagen och vpk:s motioner, vill jag anlägga några allmänna synpunkter på folkbildningens och studieverksamhetens roll.

Enligt vänsterpartiet kommunisternas grundsyn finns det ett oupplösligt samband mellan ekonomi och kultur. Vi menar också att de olika klassernas ekonomiska intressen i stort bestämmer samhällsyn och ideologiska värderingar. Det företagsekonomiskt lämpliga är sedan rätt lång tid tillbaka ledstjärna för Sveriges ekonomiska politik. Låt mig erinra om den s. k. strukturrationaliseringen som vi fick efter kriget. Grundidén, vilken omfattades av såväl företagen som regeringen och fackföreningsrörelsens ledning, var att företagen skulle bli så lönsamma och rationella som möjligt. Kakan skulle bli större och överskottet räcka till utdelning även åt folket. Det där gick bra ganska länge. Sverige inreddes efter de stora företagens behov, och staten hjälpte till. Då folket måste lämna de delar av landet som mer eller mindre lades ned och bege sig till de jobb som samlades i enheter av växande industri utmed några stora stråk, började man knota. Varför, sade man, måste befolkningen flytta till industrin och inte tvärtom? Men ideologiska kampanjer – och det är sådana som det handlar om mycket inom folkbildningen – förklarade hur viktigt detta var för att exportindustrin skulle gå framåt, och på valaffischerna talades om "trygghet i föränderlighetens samhälle". Och visst ordnades det väl också studiecirkel även på det temat.

På den tiden var Svenska arbetsgivareföreningen mera en seriös förhandlingsorganisation. Men vad är den i dag? Jo, SAF har byggts ut till en enorm ideologisk påverkansapparat. Just nu bedrivs rent vetenskapligt – med anlåtande av all sakkunskap, psykologer, ingenjörer och andra – sedan årtal tillbaka kampanjen mot den offentliga sektorn. För inte länge sedan kunde man läsa i SAF-tidningen att det är en viktig uppgift att "skapa krismedvetande". Hela tiden är huvuduppgiften att få folk i allmänhet att identifiera sig med näringslivets problem. Då kan man nämligen säkert räkna med att få förståelse för den s. k. svängrempolitiken – förståelse för prishöjningar, höjda hyror och taxor, ökad arbetslöshet, sänkta löner och varför inte också sänkta bidrag till folkbildningen. Kan man sedan också komma en bit på den vägen att folk upplever krisproblemen som egna, privata, självförvållade brister, ja, då kanske t. o. m. samhällsproblemen försvinner helt och blir till vad den borgerliga ideologin i grunden vill påstå – personliga svagheter hos den enskilde, oföretagsamhet eller i bästa fall handikapp.

Mitt ibland oss pågår alltså ett ideologiskt envig. Till synes objektiv information, noggrant utvald och vederhäftigt utformad, är i verkligheten tillrättalagd för att ge den bild av läget som de ekonomiska makthavarna helst vill presentera. När det t. ex. trummas med monotoni i alla media: det är bra för utvecklingen att sanera och lägga ner moderna stålverk eller skogsindustrier, glesbygderna lönar sig inte längre, lönerna är för höga i Sverige eller

”Vad som är bra för Volvo är bra för Sverige”, då uppkommer ett ideologiskt tryck avsett att leda till defaitism och passivitet. Detta ideologiska tryck är dessutom kommersiellt. Allt blir numera varor. Tag som exempel musiken och sången, som förr gick i arv från generation till generation och utövades aktivt. Den har nu i mycket tagit formen av skivor och kassetter, dvs. blivit varor. Filmer konsumeras genom videoband, där ett utbud av våld och fördöming dominerar. Hel- och halvpornografiska tidningar med miljonupplagor går i samma stil. Och allt detta vegeaterar i en miljö av utslagning, tristess, ensamhet och osäkerhet. Ett växande drogmissbruk och en ökande användning av lugnande medel är egentligen det reella uttrycket för rotlöshet och disharmoni i ett samhälle vars kännetecken märkligt nog anses vara välfärden.

I denna genomkommersialiserade värld, med dyrkan av konkurrens, rivalitet och tillväxt, verkar alltså våra folkrörelser. De flesta av dem är liksom arbetarrörelsen sprungna ur den historiska kampen mot sociala brister och orättvisor, och de har skapat sin egen folkbildning, sin egen studieverksamhet och sina egna publikationer.

Mot det ideologiska tryck som jag här sökt beskriva skall folkbildningsarbetet enligt en av grundteserna i folkbildningsutredningen ”arbeta så att människorna tillägnar sig en sund, kritisk och självständig hållning”. Men dessa rörelser, som representerar majoriteten av folket, kämpar en ojämn kamp mot de jättelika informationsresurser som marknadskrafterna disponerar. Folkrörelsernas bildningsverksamhet har formats i kamp för ljus och klarhet, och den måste fortsätta arbetet för ökad kunskap om verkligheten – för att riva sönder den kommersiella fördömingens tvångströja och i stället stimulera till samhällsarbete, diskussioner och aktivitet. Det går därvid inte att skilja studieförbunden från deras moderrörelser, de idéburna folkrörelserna.

Folkbildningsutredningens beskrivning av samhället i dag och utvecklingen inför 1980-talet är tämligen idyllisk. Medan den tekniska och ekonomiska utvecklingen skapar arbetslöshet, utslagning och växande kommersialism, dvs. omfattande samhällsproblem som endast kan lösas genom ett folkligt demokratiskt engagemang, intar folkbildningsutredningen en alltför passiv attityd. Den folkliga studie- och kulturverksamheten får enligt vårt parti inte ses som ett instrument för att anpassa människorna till ett system som kännetecknas av jakt på ökade vinster eller mera s. k. lönsamhet och tillväxt, ofta tillväxt för dess egen skull.

Dagens och morgondagens problem kan inte lösas genom fortsatt kampanj för privatisering. Kollektiva mål i skapande och gemenskap måste gynnas. Genom aktivitet och engagemang, genom folkliga studier och folkligt förankrad forskning kan de många människorna dras med i den kamp och verksamhet som formar framtiden. Det finns redan många exempel på att folk i en krisdrabbad bygd dragits med i ett folkligt aktivt studie- och kulturarbete i kampen för ett offensivt alternativ – för arbete och utveckling i stället för utslagning och avveckling.

Enligt vår mening borde de här nämnda förhållandena ha lett fram till en

enda slutsats i dagens läge: Folkbildningsarbetet och studieverksamheten som en viktig del i folkrörelsernas demokratiska verksamhet måste få *ökade* resurser. Men det förslag vi nu har att ta ställning till leder i stället till en *minskad* verksamhet.

Sanningen är nämligen den att det nya s. k. förenklade bidragssystemet till sin substans innebär en minskning av det totala anslaget till studieförbunden och studiecirkelarna. En budgetering jag nyligen tagit del av i en norrländsk kommun på ca 15 000 invånare visar ett enbart *ett* studieförbund, som det senaste verksamhetsåret haft ca 10 000 studietimmar, får lov att skära ned verksamheten med ca 25 % kommande år.

Kan då kommunen kompensera med höjda anslag? Nej, det kan den inte. Tvärtom rekommenderar som bekant regeringen kommunerna att spara mera – erfarenheten visar att sparsamhet ofta drabbar kultursidan. I stället tvingas nu det här förbundet ta ut avgifter på 60 kr. för prioriterade och 100 kr. för allmänna kurser. För många människor med små medel – och det finns fortfarande sådana – men som ändå betalar skatt till samhället för att exempelvis finansiera universitetens verksamhet är faktiskt 100 kr. en stor slant.

Allt detta skall ses mot bakgrunden av att studiecirkelverksamheten redan förra året drabbades av i realiteten sänkta anslag. Folkbildningsförbundet räknar f. ö. med att de generella statsbidragen till studiecirkel reellt minskats med ca 11 % under de senaste fem åren. Dessa nedskärningar motsätter vi oss bestämt, och vi anser att de medför allvarliga risker för en försvagad demokrati.

Så några synpunkter på den uppsökande verksamheten, som ju har varit uppe till debatt. Utskottet har här anammat folkbildningskommitténs förslag om att den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna skall föras över från de fackliga organisationerna till studieförbunden. Enligt vår mening är detta en helt orimlig ordning. Varför skall man ta ifrån de fackliga organisationerna ansvaret för den uppsökande verksamheten, då dessa organisationer har betydligt större lokalkännedom och besitter i övrigt bättre resurser att ta detta ansvar? Det har hittills inte anförts några bärande skäl för att ändra på den nu gällande ordningen med facket som ansvarig.

Hans Nyhage pläderade nyss i talarstolen för att detta skulle bli studieförbundens sak. Men är då facket inte betrott att klara den här uppgiften? Känner det inte till sitt eget folk och sina egna arbetsplatser? Facket självt borde få bestämma utformningen av aktiviteterna när det gäller uppsökande verksamhet, och facket är också bäst skickat att klara det.

Jag tror inte att vi skall stimulera till en rivalitet emellan förbunden i den här frågan. Det väsentliga är ju att man finner bästa möjliga former, så att en effektiv uppsökande verksamhet kan åstadkommas. I det avseendet spelar facket otvetydigt en positiv roll.

Självfallet har det här förslaget stött på ett kraftigt motstånd från de fackliga organisationerna. Nu anser sig utskottet av "praktiska skäl" inte ha möjlighet att ändra något redan nästa budgetår, men en "förnyad prövning" skall tydligen göras inför budgetåret 1982/83. Enligt vår mening är det därför

fullt befogat att vi vidhåller vårt motionsförslag om att nu gällande principer skall bibehållas, dvs. att facket i samarbete med studieförbunden skall ansvara för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Tyvärr har inte SAP reserverat sig på denna punkt. Vi har därför inte att i andra hand stödja någon reservation här, som vi brukar göra. Vi rekommenderar alltså dem som är bestämda motståndare till dessa intentioner, vilka innebär att man skulle ta ifrån facket denna roll, att rösta med vpk:s motion.

Då det gäller principerna för den uppsökande verksamheten i bostadsområdena anser vi att samma regel skall gälla. De i området verksamma organisationerna skall själva avgöra vilket studieförbund de skall samarbeta med. Vi yrkar avslag i enlighet med vår motion, men kommer i andra hand att stödja reservation 5.

En förutsättning för att den uppsökande verksamheten bland olika grupper av eftersatta – handikappade och andra – skall fungera, är de särskilda insatser som de riktade tilläggsbidragen innebär. Utskottet vill nu tydligt genomföra folkbildningsutredningens intentioner att "på sikt" upphöra med tilläggsbidragen. Kraftiga nedskärningar beträffande verksamhet i glesbygd och verksamhet bland handikappade samt då det gäller hemspråkundervisningen talar sitt tydliga språk. På samma sätt förhåller det sig när det gäller förslaget att avskaffa tilläggsbidraget till studiecirklar i svenska, engelska och matematik. En jämlikhetsfråga av stor betydelse är att man möjliggör för många som tidigare inte fått den grundläggande kunskapen motsvarande grundskolan i dessa ämnen att utan ekonomiska hinder ta del av denna undervisning.

I motion 2043 har vpk föreslagit att tilläggsbidraget skall utgå med 20 kr. per studietimme i syfte att underlätta för och att stimulera eftersatta grupper när det gäller att delta i studieverksamhet. Liknande förslag framläggs delvis i andra motioner från socialdemokratiskt håll. Än en gång kommer utskottet med sina "statsfinansiella skäl". Man frågar sig hur länge detta argument skall få blockera en angelägen samhällsdiskussion om åtgärder som syftar till att med kraft underlätta för den stora gruppen av handikappade, utslagna och på andra sätt eftersatta att i någon mån få samma möjligheter som andra gynnade skikt till studier, kultur och gemenskap.

Herr talman! Bakom många vackra formuleringar i folkbildningsutredningen och i det aktuella betänkandet döljer sig alltså två nyckelord, nämligen "statsfinansiella skäl". Kampanjen från högerkrafterna och Svenska arbetsgivareföreningen mot den offentliga sektorn har helt enkelt även här tagit sig uttryck i ytterligare ett håll på svängremmen.

Här döljer sig det dubbla syftet: dels att spara pengar till statskassan, dels att hindra en offensiv utveckling när det gäller folkbildningsarbetet – ett arbete som med alla sina brister och svagheter ändå riktar sin udd mot kulturens kommersialisering och som vill fostra till en kritisk och självständig hållning mot den svallvåg av tillrättalagd information och fördomsfulla värderingar som vräks ut över människorna i vårt samhälle. Det är nödvändigt att utveckla bredaste möjliga försvarskamp mot försöken att försäma på folkbildningens område.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till vpk-motionen 2043 i de delar som berörs under momenten 2, 5, 7, 8, 9, 10, 15, 17 och 25.

I andra hand stöder vi också reservationerna 5 och 11, och i övrigt röstar vi för reservationerna 4, 6, 7 och 9.

Anf. 12 CHRISTINA ROGESTAM (c):

Herr talman! Folkbildningsarbetets viktigaste uppgift har varit och förblir att erbjuda människor – oavsett tidigare utbildningsnivå – möjligheter till en fördjupad insikt utifrån vars och ens eget intresse och verksamhetsfält men också att väcka nyfikenhet och stimulera intresset för nya områden.

Studiecirkeln är i den ursprungliga formen av en kamratkrets en utmärkt skolning i praktisk demokrati. Den bygger på deltagarnas egen aktivitet. Den ger träning i att formulera egna synpunkter, att lyssna till andras erfarenheter och åsikter, att ta hänsyn till vad andra anser väsentligt men också att kritiskt granska olika förslag och lösningar och därmed möjliggöra ett personligt ställningstagande. Det finns exempel på studiecirkelverksamhet som fjärrat sig från dessa och andra mål för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Men det är viktigt att understryka att den helt dominerande delen av studieförbundens verksamhet också i dag väl motsvarar de mål som samhället och folkrörelserna själva ställt upp för det fria och det frivilliga folkbildningsarbetet. Det är ofta vanskligt att utifrån bedöma om en verksamhet i rimlig utsträckning fyller de uppställda målen. Det som för den välutbildade och utåtriktade kan te sig som alltför enkelt och okvalificerat kan för andra vara ett första avgörande steg mot ett ökat engagemang i samhälls- och kulturliv och av avgörande betydelse för den personliga utvecklingen.

Folkbildningsverksamheten har också haft och har stor betydelse när det gäller att i praktisk handling förverkliga de kulturpolitiska mål som riksdagen formulerade bl. a. i 1974 års beslut. Exempel på detta är den omfattande estetiska verksamhet som studieförbunden bedriver i form av studiecirklar och kulturprogram. Studiecirkeln har blivit ett viktigt hjälpmedel i arbetet med att bevara och utveckla gamla konst- och konsthantverkstraditioner och att ge unga människor kunskaper om gamla tekniker och hantverk. På motsvarande sätt har studieförbundens verksamhet haft avgörande betydelse för den omfattande musikverksamhet, såväl vokal som instrumental, som bedrivs i vårt land. Studieförbundens verksamhet har helt naturligt främst varit inriktad på amatörism – syftet är ju att ge så många människor som möjligt tillfälle att själva vara aktiva, själva utveckla sin skapande förmåga. Samtidigt innebär studieförbundens verksamhet att basen för de yrkesverksamma kulturarbetarnas arbete breddas, genom att flera människor blir intresserade av och efterfrågar de konstnärliga alster som kulturinstitutioner och enskilda kulturarbetare erbjuder.

Folkbildningsarbetets uppgifter är i dag delvis andra än när studieförbunden växte fram under 1910-, 1920- och 1930-talen. Den förlängda obligatoriska skolgången, tillkomsten av den kommunala vuxenutbildningen, utbyggnaden av biblioteksväsendet och de förändrade inträdeskraven för

Nr 153

Måndagen den
1 juni 1981

Folkbildning
m. m.

studier vid högskola är exempel på förändringar som självfallet påverkat studieförbundens verksamhet. Det betyder emellertid inte att folkbildningsarbetet nu har mindre angelägna uppgifter än tidigare. Dels kvarstår fortfarande många av de ursprungliga uppgifterna – långt ifrån alla vuxna har haft eller har möjlighet att genom samhällets egna organ erhålla den utbildning som de efterfrågar, – dels innebär de allt snabbare förändringar som vi upplever inom olika delar av samhället ett motsvarande behov av nya kunskaper. Tekniska och vetenskapliga landvinningar, strukturförändringar och påfrestningar på samhällsekonomin är några exempel på förändringar som kräver en ständig fortbildning och orientering om vad som sker och därmed beredskap inför och möjligheter att påverka kommande ställningstaganden.

Den omfattande studiecirkelverksamhet som genomfördes inför folkröstningen i energifrågan är ett exempel på de insatser som studieförbunden i samarbete med olika folkrörelser kan göra när det gäller att föra ut viktiga samhällsfrågor till en bred debatt. Andra exempel på områden där samhällets egna organ inte har räckt till för att klara snabbt uppkomna utbildningsbehov är studieförbundens verksamheter bland invandrare och inom stora grupper av handikappade, t. ex. psykiskt utvecklingsstörda, afatiker och döva.

Grundläggande för folkbildningsarbetet är att verksamheten skall utgå från och bygga på deltagarnas egna önskemål och eget arbete. Med den omfattande verksamhet som det är fråga om är det därför naturligt att man finner olika utvecklingstendenser. Det är därför viktigt att samhället – med respekt för folkbildningsarbetets frihet – utformar de övergripande regler som måste ställas för en av samhället till stor del finansierad verksamhet, så att de samtidigt förstärker och underlättar friheten, frivilligheten, studieförbundens ansvarstagande, deltagarinflytande och folkrörelseförankringen samt motverkar byråkratisering och institutionalisering. Dessutom bör de främja tendenser mot ett ökat inslag av ideellt arbete där cirkelledaren, oavsett vilken ersättning som utgår, uppfattar sin uppgift som ett förtroendeuppdrag.

Det är glädjande att det finns så stor enighet i utskottet om huvuddragen i det nya statsbidragssystemet för folkbildningsarbete. De reservationer som finns fogade till betänkandet från socialdemokraterna och moderaterna berör förvisso viktiga frågor, men de är ändå detaljer.

Riksdagens beslut fattas endast en månad innan de ändrade reglerna skall träda i kraft. Detta kommer att ställa stora krav på studieförbunden och deras personal. Det är inte lätt att som ansvarig för en avdelnings ekonomi i dag göra en budget för nästa verksamhetsår. Hur många timmar à 80 kr. kommer man att ha tillgång till? Hur många timmar à 25 kr. kan man få i gång i samarbete med sina medlemsorganisationer? Jag tycker att det finns anledning att säga att vi uppriktigt beklagar att omställningstiden blir så kort. Alternativet hade dock varit att skjuta förändringarna framåt ett helt år, och det hade absolut inte varit bra. Studieförbunden har erkänt kunniga och skickliga organisatörer och förtroendevalda så de kommer säkert, trots det

sena beslutet, att klara sina uppgifter. Efter vissa övergångssvårigheter är jag övertygad om att det nya statsbidragssystemet kommer att fungera bra. Det innebär förenklingar och det ökar studieförbundens frihet att besluta om verksamhetens inriktning.

Därmed vill jag, herr talman, övergå till att kommentera några av de reservationer som finns fogade till betänkandet.

De socialdemokratiska reservationerna är dels sådana som huvudsakligen handlar om pengar, dels sådana som berör principer.

Tilläggsbidraget vill man generellt öka till 20 kr. per timme. Det säger utskottet nej till av statsfinansiella skäl. Dessutom vill man behålla tilläggsbidraget för svenska och engelska. Utskottet delar på den punkten folkbildningsutredningens och föredragande statsrådets uppfattning att något tilläggsbidrag för dessa ämnen inte bör utgå.

Studieförbunden har riktat en omfattande kritik mot det nuvarande systemet med priobidrag till vissa ämnen. Man har uppfattat det som en styrning, en gradering av olika ämnen. En enig utredning föreslog också att svenska, engelska och matematik inte längre skulle vara prioriterade. Det är det förslaget som utskottet nu följer upp.

Bidraget till studieförbundens organisationskostnader föreslås i en annan reservation höjt med 8 milj. kr. Utbildningen av teckenspråkstolkare m. fl. föreslås också byggas ut ytterligare till en kostnad av 1 milj. kr. mer än vad regeringen har föreslagit. I bägge fallen avstyrker utskottet med hänvisning till det statsfinansiella läget. Men jag vill gärna säga att en fortsatt utbyggnad av utbildningen av teckenspråkstolkare, tolkar för vuxendöva och dövblinda är både viktig och nödvändig. Utskottet har här ett gemensamt förflutet från förra året. Tyvärr finns inte i år de nödvändiga pengarna för att just nu fortsätta den utbyggnaden.

Så några kommentarer till en av de mer principiellt inriktade reservationerna. När det gäller statsbidraget till kulturverksamheten inom folkbildning vill utskottet liksom regeringen ha så enkla och raka regler som möjligt. Avdelningarna kommer att få en kostnadsram som står i proportion till de utgifter som avdelningen under tidigare år har haft för verksamheten. Avdelningarna får sedan själva planera och genomföra verksamheten i enlighet med sina värderingar och bedömningar av de lokala förutsättningarna. Det är utmärkt om de gör det på ett sådant sätt att det stärker folkrörelsernas arbete och vänder sig till kulturellt och utbildningsmässigt eftersatta grupper. Det är också utmärkt om man samverkar med medlemsorganisationer och speciellt beaktar behovet i glesbygd och möjligheterna till samarbete med handikapp- och invandrарorganisationer.

Allt det som står i den socialdemokratiska reservationen är bra. Det är bara det att besluten härom inte bör fattas i riksdagen. De bör fattas av avdelningarna själva. Det behövs inga pekpinningar härifrån. Avdelningarna kan själva ta sitt ansvar och lägga upp verksamheten som det bäst passar på varje ställe.

Reservationerna om uppsökande verksamhet i bostadsområdena, fortbildning för lantbrukare och studieplansbundna universitetscirkel har Hans

Nyhage redan kommenterat. Jag har inget att tillägga utom en liten anmärkning när det gäller fortbildning för lantbrukare. Det är inte fråga om att göra avsteg från principerna om utbildning i företag. Vad det handlar om är att möjliggöra att den verksamhet som redan i dag bedrivs och som KOMVUX inte klarar även i fortsättningen skall kunna bedrivas i studiecirkelns form och i nära samarbete med lantbrukarnas fackliga organisationer.

Moderaterna vill begränsa antalet studietimmar per cirkelsammankomst till tre utan något undantag. Utskottet har stannat för att cirkelsammansatser om högst fyra timmar kan vara nödvändiga av praktiska skäl för vissa cirkelstudier på arbetstid och i sådana sammanhang där deltagarna har långa resvägar. Det är en ändring av propositionens förslag, men en befogad ändring. Utskottet har blivit övertygat om att denna ändring kommer att underlätta studieverksamheten. Det har också förts en motsvarande diskussion om de estetiska ämnena. Men där visar det sig omöjligt att göra någon avgränsning. Antingen öppnar man möjlighet till fyra timmar för alla cirklar eller också får ingen cirkel den möjligheten. Att generellt öppna för fyra timmar i estetiska cirklar kan föra med sig en kostnadsökning på ca 20 milj. kr. Därför ansluter sig utskottet i total enighet till propositionens förslag på den punkten.

Den andra moderatreservationen behandlar frågan om tillsynsmyndighet för den statsbidragsberättigade folkbildningsverksamheten. Utskottet vill liksom regeringen ha skolöverstyrelsen resp. statens kulturråd. I reservationen föreslås att skolöverstyrelsen ges det samlade tillsynsansvaret. Den verksamhet som skall få stöd ur anslaget Bidrag till kulturverksamhet i folkbildningen m. m. ligger inom kulturrådets verksamhetsområde, och det är för rådet värdefullt att få en överblick över den. Det är också viktigt att det finns en samlad överblick över de totala insatserna på kulturområdet. Det är skälen till att utskottet ansluter sig till propositionens förslag.

I enighet gör utskottet det uttalandet att den uppsökande verksamheten på arbetsplatser under nästa år skall fungera som hittills. Frågan om ett eventuellt ändrat huvudmannaskap hålls öppen.

I anslutning till den frågan behandlas en motion om sammansättningen av vuxenutbildningsnämnderna. Enligt centerns uppfattning är det rimligt att dessa – om ansvaret för den uppsökande verksamheten i fortsättningen skall ligga på de fackliga organisationerna och pengarna fördelas av vuxenutbildningsnämnderna – kompletteras med en representant från någon av organisationerna LRF, SF eller SHIO.

Till sist några ord om vpk-motionerna. Flera av yrkandena tar upp samma förslag som de socialdemokratiska reservationerna, och jag har redan redovisat skälen för utskottets ställningstaganden i de frågorna. I övrigt innehåller motionerna liksom Sven Henricssons anförande en mycket svepande kritik mot regeringens politik på detta område. Det enda konkreta förslaget från vpk är ett påslag med 215 milj. kr. till folkbildningen. De

pengarna har ingen annan än vpk tillgång till, och utskottet avstyrker förslaget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 13 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! Några korta anmärkningar mot vad Christina Rogestam sade.

Hon talade inledningsvis om möjligheterna till frihet och flexibilitet i studiecirkelverksamheten. Också vi förutsätter att de synpunkter som utbildningsministern anförde i sin inledning skall gälla. Om deltagarna i studiecirkelarna själva medverkar i utformningen av sitt studiematerial och sina studieplaner, får vi den utveckling som tydligen Christina Rogestam, utbildningsministern och jag är helt överens om.

Frågan om vuxenutbildningsnämndernas sammansättning tog jag inte upp, eftersom vi här var överens. Den skrivning som utskottet har gjort visar ju att vi är ense om att den frågan får prövas i samband med att vi tar ställning till vilka organ som skall svara för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Jag föreställer mig att utbildningsministerns uttalande i dag, att den uppsökande verksamheten måste utbyggas, innebär att vi så småningom går ifrån försöksverksamheten med uppsökande verksamhet i bostadsområdena och vänder oss till andra grupper som har behov av en sådan uppsökande verksamhet. Då får väl både organisationen och de organ som skall svara för medelsfördelningen anpassas till den framtida verksamheten.

När det slutligen gäller anslaget på 8 milj. kr. och yrkandet om ytterligare 1 milj. kr. för utbildning av teckenspråkstolkar tycker jag att det är litet obotfärdigt att hålla med i sakargumenteringen hela tiden och sedan bara säga att pengarna inte räcker till. Jag sade i mitt inledningsanförande att det finns alla skäl att grundligt pröva just de frågor som gäller de vuxna i utbildningssamhället, de kortutbildade och andra eftersatta grupper. Just de här anslagen är i det sammanhanget väldigt viktiga. Om vi skall få någon effekt av den uppsökande verksamheten – vi är ändå ganska överens om att den skall bedrivas – och om den skall fungera tillfredsställande, då krävs det ytterligare medel för studieförbunden och för exempelvis de handikappgrupper som har behov av teckenspråkstolkar.

Anf. 14 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Christina Rogestam anförde att vi moderater ville begränsa tiden för cirkelsammankomsten till 3 timmar utan något som helst undantag. Det är riktigt. Vi har följt propositionen i det avseendet. Det är heller ingen hemlighet att vi hade mycket långtgående resonemang om undantag från den 3-timmarsregel som föreslås i propositionen. I slutskedet fick vi emellertid inte gehör för de synpunkter som vi ansåg vara rimliga och som vi, enligt vår uppfattning, ändå var överens om på ett tidigare stadium. I det läget fann vi det vara konsekvent att helt följa propositionen.

Christina Rogestam sade också att det inte går att göra någon avgränsning

när det gäller ämnena på det estetiska området. Detta skulle vara en omöjlighet, och det skulle medföra en kostnadsökning på 20 milj. kr. Enligt min mening är det emellertid fullt möjligt att göra en sådan begränsning. Jag är övertygad om att studieförbunden har ett sådant ansvar att de är beredda att medverka till en begränsning på ett sådant sätt att en 4-timmarsregel inte skulle komma att missbrukas. Dessutom fanns ju möjligheten att i efterhand göra korrigeringar – vilket f. ö. också anges i propositionen – om 25-kronorsschablonen springer i väg för långt och det hela får en felaktig utveckling.

Ofrånkomligen finns det alltså, herr talman, starka skäl – både av pedagogisk och av praktisk art – som talar för en längre sammanträdestid även för den verksamhet som bedrivs på icke-arbetsid. Jag hävdar allfort att det inte går att säga att det är speciellt angeläget att just den cirkelverksamhet som bedrivs på arbetsid skall göra det i 4-timmarspass.

Anf. 15 SVEN HENRICSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill replikera Christina Rogestam av den anledningen att hon använde ett mycket vanligt sätt när det gäller att bemöta synpunkter från vårt parti, nämligen att beteckna vår kritik som svepande. Jag förstår att hon därmed menar att den är osaklig, i och med att man inte har gått in i detalj. Men vår motion har, utan att vara särskilt ordrik, pekat på att det finns ekonomiska problem och samtidigt därmed en tendens till social utslagning i samhället. Det är en tilltagande problematik, som innebär att det är mycket angeläget att stimulera till en ökad studiecirkelverksamhet. Just i ett sådant här läge, när det är så svårt för människorna, måste man stimulera dem att komma tillsammans, så att de kan känna att de hjälper och stöder varandra t. ex. när de jobbar med någon praktisk studiefråga. Detta är väl inte så svårt att förstå. Vi har pekat på att regeringen just i detta läge prutar på anslagen. Detta är icke bara en tillfällighet, utan det har skett under ett antal år. Det är oroväckande. När vi kritiserar detta, då betecknas vår kritik som svepande.

I sak har vi också sagt att vi kritiserar att regeringen går in för att ta ifrån fackföreningsrörelsen dess uppgift att sköta den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Det är en saklig kritik, den är förankrad i fackets egen uppfattning, och den är minst av allt svepande.

Jag vill gärna att den som försvarar utskottet och regeringen i de här frågorna sakligt går in på dessa punkter och talar om, varför man finner anledning att i ett läge som detta, när det socialt är så svårt i samhället, dra ner på anslagen och minska den aktivitet som skulle kunna motverka negativa tendenser.

Anf. 16 CHRISTINA ROGESTAM (c) replik:

Herr talman! Det är stor enighet i utskottet om de grundläggande principerna för det nya statsbidragssystemet. Oenigheten gäller beloppen. Reserverna har tydligen mer pengar, och de kan satsa dem t. ex. på större

tilläggsbidrag, större anslag när det gäller studieförbundens organisationskostnader osv.

Bengt Wiklund hävdade att det är viktigt att man noggrant prövar om det inte finns någon möjlighet att få fram mer pengar för de här ändamålen. Det är inget tvivel om, Bengt Wiklund, att regeringen prövat dessa anslag noggrant, men det har inte funnits någon möjlighet att anslå mer medel. Ekonomin är usel, oavsett om Bengt Wiklund uppskattar det eller inte. Visst vore det tillfredsställande om vi hade mer pengar, men utskottsmajoriteten har inte kunnat räkna med det. Därför säger vi nej även till förslag som vi tycker är bra och som vi principiellt är tilltalade av. Vi har ingen möjlighet att förverkliga dem nu.

När det gäller den uppsökande verksamheten på arbetsplatser och i bostadsområden hör jag till dem som anser att dessa båda former av verksamheten kompletterar varandra. Jag vill gärna se dem sida vid sida även framöver.

Det jag sade om vuxenutbildningsnämnderna och deras sammansättning är att se som en medskickad hälsning inför den översyn som skall ske under det kommande året – även flera andra har ju under debatten använt sig av den möjligheten.

Hans Nyhage säger att man från moderaternas sida var mycket intresserad av att få en öppning med möjlighet till 4-timmarssammankomster även då det gällde de estetiska ämnena. Det är riktigt att moderaterna förde den debatten, men de förde den inte tillräckligt långt för att övertyga oss andra om att det var möjligt att göra de här avgränsningarna. Uppenbarligen trodde man i slutskedet inte heller själv på sin argumentation, för då borde man rimligen ha reserverat sig för ett sådant förslag. Det gjorde man alltså inte, utan man gick tillbaka till propositionens förslag, som innebär en total låsning vid 3-timmarsregeln.

I det här sammanhanget vill jag också säga att det i och för sig är viktigt att moderaterna bestämmer sig för vad de tycker. Hans Nyhage har här pläderat varmt för de estetiska ämnena, och det har jag mycket stor förståelse för, men det finns också en moderat motion i vilken man kräver att riksdagen bör uttala att hobbyverksamhet och fritidsnöjen inom studiecirkelverksamheten till 100 % skall betalas av den som deltar. I den motionen redovisas alltså en helt annan inställning, och det vore som sagt bra om moderaterna bestämde sig för vad de egentligen tycker om de estetiska ämnena.

Anf. 17 SVEN HENRICSSON (vpk) replik:

Herr talman! Christina Rogestam säger att ekonomin är usel. Även vi är på det klara med att det finns ekonomiska problem, men frågan är hur man skall tackla dessa problem.

Häromdagen talade jag med en person som är ansvarig för ett studieförbunds verksamhet i en kommun med stor arbetslöshet, många utslagna människor, många handikappade och många äldre. Hon berättade att just studieverksamheten, då människorna fick komma tillsammans och låta sina problem konfronteras med varandra, var en stimulans och någonting som var

ägnat att avhålla människor från att hamna i asocialitet.

Har Christina Rogestam tänkt på att om man skall förbättra ekonomin får man inte bara närsynt se på slanten i det här läget – det är f. ö. inte fråga om några ofantliga belopp. Man måste också se på vad det kan innebära om vi kan satsa på något positivt, något uppbyggande, i en situation där svårigheterna för människorna är mycket större än vi kanske anar, när vi står här i riksdagen och inte är tillsammans med människorna och konfronteras med problemen.

Anf. 18 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse till Christina Rogestam när hon talade om den uppsökande verksamheten och betygade att hon kände att det förelåg enighet. Den är jag glad för. Det är viktigt att vi verkligen tar tag i frågan om hur och vem eller vilka som skall bedriva den uppsökande verksamheten i framtiden i olika sammanhang. Men en avgörande punkt är att vi måste rikta den uppsökande verksamheten till grupper som har särskilda studiehinder och behöver stöd. Vi måste också, som jag sade tidigare, vidga den verksamheten till nya områden. Vi måste också se till att vi har medel att klara av den nuvarande effekten av bidragssystemet, som ju förutsätter att en kontinuerlig volymökning sker på detta område.

När jag talar om försiktighet i sparåtgärder menar jag inte att vi skall försöka leta reda på nya pengar. Jag menar att vi kan pröva om vi kan använda de knappa resurserna på ett annat sätt.

Vi har i utskottet fått lyssna till olika förslag till åtgärder för att använda samma belopp på ett annat sätt, speciellt från studieförbunden själva. Men det lyssnandet har inte lett fram till att vi har fått de borgerliga med på de förbättringar som vi från socialdemokratiskt håll har begärt.

Jag är övertygad om att ifall majoriteten fortsätter att lyssna på löntagarorganisationerna, så kommer våra argument när det gäller uppsökande verksamhet på arbetsplatser att vinna terräng. Låt löntagarorganisationerna och deras medlemmar själva sköta den uppsökande verksamheten. Fortsätt att lyssna på dem, men lyssna också på företagarna, arbetsgivarna, i det här sammanhanget. Jag tror att båda dessa grupper har praktiska erfarenheter av den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Man kan inte ha de olika studieförbundens företrädare på arbetsplatsen på det sätt som propositionen föreslår när det gäller den uppsökande verksamheten. Vi måste verkligen fortsätta att diskutera detta i utskottet och se om vi kan hitta en gemensam linje, så att dessa frågor blir lösta och så att man utnyttjar de knappa ekonomiska resurserna på bästa sätt.

Anf. 19 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Det kan inte råda något som helst tvivel om att vi inom utskottet på ett ganska tidigt stadium blev överens om att söka finna en öppning för den fjärde studietimmen. Det var ingalunda fråga om en begränsning till enbart cirkelverksamhet på arbetstid. Det fanns starka skäl som talade för att den fjärde timmen också borde kunna användas för

studiecirkelverksamhet på icke-arbetsid. Det var först i slutskedet som en sådan ändring kom till stånd att majoriteten frångick den enligt min uppfattning träffade överenskommelsen. Det gick sedan inte att få något som helst gehör för någon form av öppning för den fjärde timmen inom t. ex. den estetiska verksamheten på icke-arbetsid.

I det läget fann vi det mest konsekvent att vidhålla vad som föreslagits i propositionen, och därför stannade vi för reservationen om tre timmar enligt propositionsförslaget.

Vad sedan enstaka moderatmotionärer anbelangar torde det vara så, att det finns ledamöter från alla partier som väcker motioner som sedan inte följs upp i utskottet. De får självfallet stå för sina synpunkter och gör det säkert, men det ställningstagande vårt parti gjort i detta avseende överensstämmer alltså inte med motionärernas önskemål.

Anf. 20 CHRISTINA ROGESTAM (c) replik:

Herr talman! Det är riktigt att vi förde en mycket lång diskussion, både på utskottssammanträdena och emellan, om möjligheterna att hitta en öppning för den fjärde timmen också på den estetiska sidan. Men vi blev inom majoriteten övertygade om att det inte var möjligt att göra en gränsdragning så att man fick den fjärde timmen i vissa fall men inte i andra. Tjänstemän på departementet och andra som kan dessa frågor övertygade oss också om, att om vi gör en sådan här öppning på den estetiska verksamheten, innebär det att alla estetiska cirklar kan åberopa bestämmelsen. Då kan det röra sig om en kostnadsökning av storleksordningen 20 miljoner, och detta var ingen av oss beredd att ta. Därför stannade majoriteten för det förslag vi framställde.

Jag menar fortfarande, att om Hans Nyhage ansett att det hade funnits möjlighet att göra dessa avgränsningar, hade det mest logiska varit att i den moderata reservationen göra en sådan öppning för en fjärde timme på det estetiska området.

Sedan är det bra om Bengt Wiklund och jag kan vara överens om att det handlar om att prioritera inom de resurser vi har. Detta är dock ej fallet när det gäller de socialdemokratiska reservationerna. Kontentan av dem är ett påslag på 60 miljoner, om jag nu snabbt räknar rätt när det gäller skillnaden mellan våra olika ställningstaganden i punkten 29. Dessa 60 miljoner har alltså inte utskottsmajoriteten. Men kan vi nöja oss med att resonera om hur vi bäst skall använda de pengar vi har, då är jag gärna med på en sådan diskussion.

Det låter på Sven Henricsson och på vissa delar av Bengt Wiklunds anförande som om det har skett en mycket stark begränsning av studieförbundens resurser. Så är det inte, framför allt inte om man ser på en tidsperiod på några år. Budgetåret 1975/76 uppgick anslagen till studieförbunden till 316 miljoner, nu är de av storleksordningen 800 miljoner. Det är alltså en mycket stark ökning som skett under de senaste 5-6 åren. Visserligen har studieförbunden, liksom alla andra områden, drabbats av en viss begräns-

ning av anslaget, men totalt sett är det alltså en mycket kraftig ökning som skett på detta område.

Talmannen anmälde att Hans Nyhage och Sven Henricsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 21 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag kommer i huvudsak att behandla reservationerna 4-7 från den socialdemokratiska utskottsgruppen, och låt mig på en gång yrka bifall till dessa reservationer.

Reservation nr 4 gäller principerna för statsbidrag till kulturverksamheten inom folkbildning.

Vi vill från socialdemokratiskt håll här ha en fördelningsprincip som tar särskild hänsyn till kulturverksamhet i samarbete med ett studieförbund och dess medlemsorganisationer resp. andra organisationer som studieförbundet mera stadigvarande samarbetar med. Arrangemang i samarbete mellan studieförbund och nyssnämnda slag av organisationer anser vi bör ges större vikt vid bidragstilldelningen. Motsvarande förhållande bör enligt vår mening gälla arrangemang i glesbygd och arrangemang i samverkan med handikapp- eller invandrarorganisation.

Motiven för vår ståndpunkt i den här frågan är i korthet följande:

1. Vi anser att bidraget till kulturverksamhet i folkbildningen – liksom folkbildningsstödet i övrigt – särskilt skall främja folkrörelsernas arbete.

2. Vi anser att detta bidrag också särskilt skall vända sig till kulturellt och utbildningsmässigt eftersatta grupper.

En fördelningsprincip som mera mekaniskt bara går efter redovisade kostnader för ett antal tidigare år främjar enligt vår mening inte de syften vi strävar fram emot.

Nu säger sig de borgerliga inte ha blivit övertygade om att våra fördelningsgrunder skulle ge ett för bidragssyftet värdefullare resultat än propositionens principer.

Det är naturligtvis beklagligt att vi inte lyckats övertyga de borgerliga på den här punkten. Det är inte mycket att göra åt detta nu. Var och en avgör ju till slut själv när han eller hon har blivit övertygad.

Men nog är det märkligt att man uttrycker sig på det sättet, när man skall jämföra två principer eller grunder för fördelning, där den ena, dvs. den socialdemokratiska, uttryckligen innehåller en riktningangivelse för fördelningen och den andra, dvs. den borgerliga, *inte* innehåller någon sådan. Det bör väl ändå i rimlighetens namn bli *någon* skillnad till det bättre, om man uttryckligen i fördelningen gynnar vissa strävanden. Vi vill uttryckligen gynna folkrörelsesamarbete och eftersatta grupper. Någon motsvarande markering har inte de borgerliga gjort. Det är skillnaden och den bör uppmärksammas.

Jag har naturligtvis också noterat att kulturutskottets borgerliga majoritet påstår att det finns en viss flexibilitet i propositionen beträffande fördelningsprinciperna för kulturbidraget.

Jag kan inte se att de formuleringar de borgerliga åberopar leder ett uns i den riktning vi socialdemokrater strävar. I själva verket säger propositionens formuleringar i detta avseende ingenting om någon bestämd inriktning.

Reservation nr 5 gäller den uppsökande verksamheten i bostadsområden. Där är det återigen en fördelningsprincip som skiljer oss socialdemokrater och de borgerliga åt. Den borgerliga utskottsmajoriteten föreslår en fördelning mellan studieförbunden i proportion till resp. studieförbunds cirkelverksamhet. Vi kan inte acceptera den fördelningsprincipen. Den är alltför mekanisk och ger ingen vägledning vid fördelningen av anslaget. En sådan vägledning är desto nödvändigare som det i övrigt ingenstans i propositionen eller utskottsbetänkandet ges till känna någon mening om vad som bör prioriteras. Vi socialdemokrater anser att fördelningen av medel för den uppsökande verksamheten i bostadsområden bör ske på grundval av väl underbyggda projektplaner. Projekten skall genomföras i samarbete med de organisationer som har en förankring i de bostadsområden där projekten skall drivas. Hyresgästföreningar och bostadskooperativa organisationer blir självklara deltagare i projekten. Utvärderingarna av försöksverksamheten på detta område visar f. ö. att de projekt som studieförbunden genomförde tillsammans med de boendes egna organisationer gav det bästa resultatet.

Den borgerliga utskottsmajoriteten säger i betänkandet, när den avvisar vår motion på den här punkten, att den uppsökande verksamheten i bostadsområden inte bör låsas i vissa former. Hans Nyhage upprepade i stort sett detta, när han sade att studieförbunden inte bör bindas i detta avseende. Christina Rogestam spädde på med att säga att de förslag som vi kommit med från socialdemokratiskt håll var bra, men att besluten inte borde fattas i riksdagen. Vi borde, enligt Christina Rogestam, inte ge pekpinna åt organisationerna på denna punkt. Sådana invändningar låter alltid bra rent allmänt. Men går man in mera konkret i problemet, kommer man inte undan frågan, hur vi i största möjliga utsträckning skall få en sådan beslutsordning för den uppsökande verksamheten att den riktar sig till de ”grupper av vuxna för vilka det antingen inte framstått som naturligt och angeläget att studera eller i övrigt funnits särskilda studiehinder”, för att nu citera propositionens ordalag.

Att man inte gör det genom att enbart fördela medel efter proportionen på cirkelverksamheten är ju självklart. I en sådan fördelningsgrund finns först och främst ingen inriktning angiven. Dessutom har inte heller alla studieförbund lagt ner proportionsvis lika mycket intresse och arbete på dessa frågor. Hade så varit fallet, kunde det ha funnits *något* skäl för den föreslagna fördelningsgrunden, även om den då fortfarande hade saknat den mest väsentliga egenskapen hos en fördelningsgrund, nämligen den att så tydligt som möjligt peka ut de grupper verksamheten är till för.

Reservation nr 6 gäller fortbildning för lantbrukare. Vi har här från socialdemokratiskt håll reagerat mot det avsteg som görs för lantbrukare och andra närstående yrkesgrupper, som det heter. ”Viss fortbildning” av dessa yrkesgrupper skall således få ske med hjälp av studiecirkelanslaget. Men man måste fråga sig varför just dessa yrkesgrupper skall ha någon särställning.

Det finns inte någon motivering i propositionen, där man alltså är mycket kortfattad på denna punkt.

Däremot finns det på många ställen i propositionen principuttalanden om att statsbidrag inte skall utgå till intern företagsutbildning, att statsbidrag inte bör utgå till verksamhet som är öppen endast för vissa grupper eller då syftet är att utbilda för en bestämd funktion på den egna arbetsplatsen osv. Det finns flera sådana uttalanden som jag skulle kunna räkna upp.

I utskottsbetänkandet har den borgerliga majoriteten lagt till en egen motivering, nämligen att viss fortbildning av lantbrukare och andra närstående grupper bör betraktas som fackliga studier.

Hans Nyhage strök under detta tidigare i debatten och sade att man med detta menar rent fackliga studier. Men sedan sade Christina Rogestam att det gäller "sådant som KOMVUX inte klarar". Jag vet inte riktigt vad hon menade med det, men det måste väl vara något som har med yrkesarbete att göra, som KOMVUX tydligen inte kan klara. Här bör man då uppmärksamma det beslut om gränsdragning mellan KOMVUX och folkbildning som vi nu fattar i och med detta betänkande. Den frågan har ännu inte blivit föremål för debatt här i dag, och det beror på att vi i utskottet har varit eniga om gränsdragningarna, som bygger på utredningsarbete både i folkbildningsutredningen och i KOMVUX-utredningen. Kanske man kan få någon förklaring av vad det gäller i detta sammanhang.

Enligt ett någorlunda normalt språkbruk trodde jag att "fortbildning" – som det står i den skrivna texten – hade att göra med den mera yrkesmässiga sidan av människors verksamhet och att fackliga studier kallades fackliga studier.

Om det nu verkligen gäller fackliga studier i ordets vedertagna mening, så hade väl f. ö. inte departementschefen "för tydlighetens skull", som det står i propositionen, behövt påpeka det. Då är det ju självklart att statsbidrag utgår.

Men om det nu är så som Christina Rogestam lät antyda, nämligen att det gäller "sådant som KOMVUX inte klarar" – för att använda hennes formulering – ter det sig något annorlunda. Då blir det ju verkligen ett undantag för lantbrukarna.

Det är möjligt att det förhåller sig så som Christina Rogestam säger. Jag har ingen direkt anledning att misstro henne på den punkten. Men det blir ett avsteg från de principer vi nu samtidigt tar om gränsdragningen. Är det då inte lättare att ge studieförbund som har sådana här problem särskilda bidrag för just det? Därmed slipper man ju få konstiga gränser. Det blir alltså ett uttryckligt uppdrag för de studieförbund som kan redovisa sådana problem. Man skulle kunna lösa problemet den vägen i stället för att tumma på principen. Det vore en bättre lösning. Vi kanske kan få en förklaring, eftersom motiveringarna har varit något skiftande.

Reservation nr 7 rör de studieplansbundna universitetscirkulärens. Här reagerar vi återigen från socialdemokratiskt håll av samma skäl som när det gäller reservation 6. Vi tycker alltså att det är brott mot principerna.

I folkbildningsutredningen var det bara moderaterna som ville att

studieplansbundna universitetscirklar skulle få statsbidrag. Jag beklagar att centern och folkpartiet på den här punkten har fått ge sig i den interna trepartiavvägningen, som såvitt jag kan förstå har skett. I propositionen instämmer emellertid det folkpartistiska statsrådet med folkbildningsutredningen och anser att det finns klara principiella skäl för att inte låta de studieplansbundna universitetscirklarna vara statsbidragsberättigade. Då skulle man ju tro att saken var klar. Men icke så. Med den något kostliga och ur prejudikatssynpunkt äventyrliga motiveringen, att det inte skulle erbjuda studieförbunden några svårigheter att göra precis så små ändringar som behövs för att få dessa cirklar bidragsberättigade, så *biträder* han att de studieplansbundna cirklarna skall få statsbidrag.

Hans Nyhage upprepade exakt detta tidigare i debatten i ett replikskifte med Bengt Wiklund. Men är det inte litet farligt att på detta sätt ge upp i förväg beträffande möjligheterna att hålla dessa gränser? Jag tycker det skulle kännas litet farligt att så här på en gång misströsta om möjligheterna att hålla gränser. Men det är tydligen själva avgränsningssvårigheterna som anförs som enda skäl i propositionen.

Sedan har den borgerliga utskottsmajoriteten dessutom lagt till att eftersom de studieplansbundna cirklarna utgör en så liten del av det totala antalet universitetscirklar, så kan de få statsbidrag i fortsättningen. Det sista argumentet är säreget, då man diskuterar *principer* för avgränsning. Det som nu är en liten del kan ju bli en stor del – i varje fall kan den delen ändras. Vid sådana här principavgöranden bör man väl inte snegla för mycket på dagsförhållanden, som de borgerliga nu har gjort i utskottet.

Det första argumentet, att det blir svåra gränsdragningsproblem, håller vi faktiskt inte med om. Om det finns något sammanhang där man borde ha hållpunkter att gå efter vid en gränsdragnings är det väl just här, där offentligt fastställda studieplaner finns. I utgångsläget borde det således inte vara så svårt att klara gränsdragningen. Huruvida sedan den utveckling som statsrådet antyder skulle inträffa får vi aldrig veta, om det nu framlagda regeringsförslaget vinner. Däremot, med den vink som propositionen ger i det här avseendet, skulle det inte förvåna om en spekulatio skulle komma i gång om det framlagda regeringsförslaget förlorar. Vi kan då få bevittna den nära nog perfekta uppläggnings för en självuppfyllande profetia.

För oss från socialdemokratiskt håll är det, av de principiella skäl som folkbildningsutredningen anfört och propositionen instämt i men tyvärr ej fullföljt, omöjligt att biträda förslaget att de studieplansbundna universitetscirklarna skall vara statsbidragsberättigade.

Hans Nyhage tog upp den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Han sade att det var av rent praktiska skäl som man nu inte förändrade ansvarigheten för denna. Ja, det var i fråga om budgetåret 1981/82 som de rent praktiska skälen anförs i utskottet. Men för tiden efter 1981/82 talar man inte om praktiska skäl, utan då skall det ske en förnyad prövning. Då skall man både ta upp frågan om till vilka organisationer bidrag skall utgå och frågan om vilka myndigheter som skall vara bidragsfördelande. Där finns det inga praktiska skäl noterade om det ena eller det andra. Det skall bara ske en

förnyad prövning.

Jag ville gärna göra denna markering, eftersom Hans Nyhage så starkt betonade att det bara gällde rent praktiska skäl för att man nu har avvisat en förändring härvidlag.

Så, herr talman, några mer allmänna reflexioner i anslutning till den fråga som vi debatterar. Det var i mitten av 1975 som direktiven till folkbildningsutredningen började utformas. De var klara i oktober 1975. Det ekonomiska läget i landet var inte problemfritt då – när har det f. ö. varit det –, men mätt med dagens mått framstår det ändå som mycket fördelaktigt. Detta skapade naturligtvis förväntningar om ett reformutrymme av helt andra dimensioner än det vi nu får uppleva. Under de fyra år utredningen arbetade – från slutet av 1975 till slutet av 1979 – skedde en snabb försämrings av de ekonomiska förutsättningarna för en reform, och det var vid sämsta tänkbara tillfälle som utredningens ekonomiska delar lades fram. Den tid på ett och ett halvt år som gått sedan dess har inte gjort läget bättre – tvärtom har det blivit sämre.

I utredningen lade vi socialdemokrater fram ett förslag som låg ca 200 milj. kr. över utredningsmajoritetens, dvs. centerns och folkpartiets. Detta låg i sin tur över moderaternas förslag med mellan 200 milj. kr. resp. 20 milj. kr., beroende på hur mycket av moderaternas prioriteringslista som kom med. Det går därför inte att säga exakt.

De förslag som nu skall avgöras av riksdagen innebär att vi socialdemokrater föreslår 57 milj. kr. mer i stöd till folkbildningen än de borgerliga. "Medelsbegärelserna" har med andra ord fått en minskad spännvidd mellan partierna, under trycket av de urusla statsfinanserna. Jag skall nu nöja mig med att säga detta som ett rent konstaterande – ett konstaterande som emellertid är fyllt av besvikelse och vemod över att vi inte orkade mer.

Låt mig därefter, herr talman, sluta med en blick framåt. Folkbildningsutredningen skisserade i ett avsnitt i sitt betänkande några angelägna framtida arbetsområden för studieförbunden under rubriker som teknik- och naturvetenskap, internationalisering, ideologier, opinionsbildning, massmedier, medinflytande m. fl.

Detta avsnitt bärs upp av en stark tilltro till studieförbundens möjligheter att även i framtiden genom studiecirkelverksamhet och kulturverksamhet bredda och fördjupa människors upplevelser och erfarenheter.

Det är inte lätt att i några få ord fånga vad som är kärnan i all folkbildningsverksamhet. Jag tycker för min egen del att Stig Sjödin i en dikt från 1970-talets början har gjort det bra med de här orden:

I de förenklade motsatsparen finns sällan
någon sanning, som täcker hela verkligheten.

Du tolkar inte livet med uppror och extas.

De måste paras med analys och kyla.

Färdriktningen är inte totalt beskriven
med de mäktigt skallande befrielseropen.

Till den måste du foga med murbruk,
svetslåga, hammare och nit

den ständigt förnyade solidariteten.

Anf. 22 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jag vill här ta upp två av de reservationer som Lars Gustafsson berörde, nämligen reservationerna 5 och 7.

Fördelningsprinciperna kan socialdemokraterna inte acceptera, säger Lars Gustafsson. Nej, socialdemokraterna vill ju gå mycket längre än vad vi inom utskottsmajoriteten har velat göra i det avseendet. Vi anser att om det är en försöksverksamhet, skall den inte låsas genom hårda bindningar. Socialdemokraterna vill ju att försöksverksamheten dels skall genomföras i samarbete med organisationer med förankring i bostadsområdet, dels ske i samarbete med hyresgästföreningar eller bostadskooperativa organisationer.

Vi anser att man inte skall binda en försöksverksamhet på det sättet, men det sägs alldeles klart i betänkandet att verksamheten skall bygga på en redogörelse för den planerade verksamheten, och bidragstilldelningen skall ske i relation till studieförbundens verksamhet i sammanhanget.

Det sägs också klart i utskottsbetänkandet att det är värdefullt med ett nära samarbete med de organisationer som finns i bostadsområdet, men vi vill alltså inte gå så långt som att det skall vara en direkt bindning.

Beträffande reservation 7, som gäller universitetscirklar, är det ändå ofrånkomligen så att dessa har varit av stor betydelse för ett antal människor under den tid de har förekommit. Det är väl svårt att peka på några negativa inslag i den verksamheten.

Det är här fråga om principer, säger Lars Gustafsson. Men låt oss konstatera att principerna om färdiga studieplaner i detta sammanhang är otroligt lätta att kringgå. Varför då öppna den möjligheten och framtvinga detta på ett område som ändå har haft betydelse för åtskilliga människor. Det är framför allt människor som bor i glesbygd, dit högskoleverksamheten inte når ut, som har kunnat bedriva denna verksamhet. Vi tycker alltså att det finns klara skäl för att den skall få fortsätta, dessa människor till gagn.

Anf. 23 CHRISTINA ROGESTAM (c) replik:

Herr talman! Jag vill beröra de övriga reservationer som Lars Gustafsson talade om.

Fortbildningen av lantbrukare spänner över ett vitt fält. Det kan vara allmän samhälls- och företagsekonomi, det kan vara ekonomisk politik, lantbrukspolitik, skattepolitik. Det kan röra fackliga, kooperativa, näringspolitiska frågor eller vara yrkesinriktad, teknisk fortbildning.

I dag sker mycket av denna fortbildning i studiecirklar i samarbete med lantbrukarnas fackliga organisation LRF.

Jag har inte, måste jag säga, uppfattat propositionens skrivning på något annat sätt än att detta skall vara möjligt även i fortsättningen. Det är vad jag ville säga förut.

Jag tycker det är beklagligt om socialdemokraterna har den uppfattningen att detta inte skall kunna gå.

När det gäller anslagen till kulturverksamhet inom folkbildningen har majoriteten liksom propositionen stannat för att det är viktigt med ett enkelt

och rakt anslagssystem, där avdelningarna själva kan arbeta utifrån sina egna värderingar och bedömningar av det lokala läget och förutsättningarna.

Sedan har jag sagt – och det står jag för – att det är viktigt och bra om en hel del av de saker som socialdemokraterna tar upp i sin reservation kommer med vid bedömningarna och seriöst övervägs av avdelningarna och gärna också får prägla en stor del av verksamheten. Men det kan inte vara rimligt, herr talman, att vi i riksdagen på punkt efter punkt talar om exakt hur varje avdelning skall agera och vad den skall prioritera. Utskottets majoritet litat på avdelningarnas eget omdöme och utgår från att de kommer att utnyttja anslaget på ett bra sätt.

Anf. 24 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Efter det som Hans Nyhage och Christina Rogestam har sagt är det väl bara att konstatera att när det gäller uppsökande verksamhet i bostadsområden finns det en skillnad mellan oss socialdemokrater å den ena sidan och de borgerliga å den andra. Vi nöjer oss inte med att som grund för fördelningen ta bara cirkelverksamhetens omfång, utan vi vill ge denna fördelningsgrund en inriktning och en betoning som de borgerliga inte vill. Däri ligger skillnaden.

Eftersom det är en försöksverksamhet vill man på borgerligt håll, som Hans Nyhage sade, inte göra några hårda bindningar. Mot det skulle kunna sägas att när de utvärderingar som har gjorts visar att det är en stor fördel att ha ett mycket intimt samarbete med de boendes organisationer, då tycker vi att man bör ta fasta på det och se det som en anvisning i det här sammanhanget. Det är naturligtvis inte på det sättet att vi, som Christina Rogestam sade, vill binda studieförbundsavdelningarna att punkt för punkt exakt ange sina inriktningar. Detta kan man inte läsa ut vare sig ur vår motion eller ur vår reservation. Vad vi vill är att grunden för fördelningen skall ges en mycket bestämd inriktning.

Sedan i all korthet när det gäller universitetscirkelarna. Jag betvivlar inte att dessa har varit till stor nytta för många människor. Men om man skall fastlägga en princip om en skillnad mellan å ena sidan studieförbundens verksamhet och å andra sidan andra utbildningsanordnares verksamhet, så tycker jag att det borde vara ganska lätt att lyfta bort de studieplansbundna universitetscirkelarna, särskilt om man beaktar principer som det på borgerligt håll annars talas väldigt mycket om, nämligen att studiecirkelarbetet skall vara fritt och frivilligt och att man inte skall vara bunden av företag, av statliga myndigheter eller av kommunala myndigheter. Här är ett klart exempel på att man är direkt bunden av beslut som statliga myndigheter har fattat, nämligen när de stadfäster studieplanerna för de här studiecirkelarna. Därför tycker jag att det borde vara desto lättare för Hans Nyhage att acceptera vår princip.

När det gäller lantbrukarna tycker jag fortfarande – om det så som Christina Rogestam säger rör deras yrkesutövning – att det borde kunna ordnas och att det är lämpligt och praktiskt att det arbetet då sköts via de studieförbund som är knutna till deras rörelse. Då borde det också kunna

ordnas genom direktanslag, så att man inte tummar på en princip om arbetsfördelning som vi nu fastslår mellan KOMVUX och bildningsförbunden.

Nr 153

Måndagen den
1 juni 1981

---

*Folkbildning
m. m.*

Anf. 25 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Beträffande fördelningsprincipen och den uppsökande verksamheten i bostadsområdena framgår det med all tydlighet av betänkandet att fördelningen skall ske på basis av redogörelser för den planerade verksamheten. Det framgår också med all tydlighet av betänkandet att det inte föreligger några hinder för att studieförbunden etablerar ett värdefullt samarbete med de organisationer som verkar i aktuella bostadsområden. Skillnaden i våra synsätt ligger i att socialdemokraterna vill binda den här verksamheten till ett antal organisationer. Det vill vi inte vara med om.

När det gäller universitetscirkelarna hävdar jag alltfört att de är av sådant värde för de människor som kan omfattas av dem att de bör bestå t. v.

Anf. 26 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Det är riktigt som Hans Nyhage säger att det står att det skall vara på basis av ansökningar och projektbeskrivningar. Men det står också att det skall vara i proportion till studiecirkelverksamheten. Det är det sista som väl ändå måste räknas som den grund som finns för fördelningen. Om man säger att det skall ske i proportion till förbundens studiecirkelverksamhet, kan jag inte se annat än att det är det som räknas som fördelningsgrund. Där vidhåller jag alltså att vi har uttryckt oss tydligare när det gäller fördelningsgrunden. Vi vill m. a. o. ha en klarare inriktning när det gäller fördelningsgrunden. Det tror jag inte att man kommer ifrån, även om man gör som Hans Nyhage och bara hänvisar till halva den motivering som finns i utskottsbetänkandet.

Anf. 27 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat på den här debatten. Den som på länsnivå sysslar med folkbildningsfrågor har all anledning att med stort intresse också följa upp detta och se vilka konsekvenser det kommer att få.

Jag skall ändå begränsa mitt anförande till en motion, nr 2030, som jag tillsammans med Olle Göransson har aktualiserat i samband med folkbildningspropositionen, nr 127. Vi har i motionen yrkat att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder i syfte att ändra nuvarande regler i statsbidragsbestämmelserna för studiecirkel så att bidrag utgår även för deltagare under 14 år.

Enligt nuvarande och i propositionen föreslagna regler gäller att deltagarna skall vara fyllda 14 år för att vara statsbidragsberättigade. Det finns ett undantag och det gäller musikcirkelarna, där hälften av deltagarna får vara under 14 år. Folkbildningsutredningen föreslog för sin del att de regler som gäller för musikcirkel skall gälla allt studiecirkelarbete. Något sådant har statsrådet inte velat förorda i sin nu aktuella proposition, utan han hävdar att

nuvarande åldersgräns fortfarande skall gälla.

Jag har kunnat konstatera att utskottet i sak enhälligt delar statsrådets uppfattning. Men utskottet synes i sin argumentation ändå finna det önskvärt att även deltagare under 14 år får rätt och möjlighet att vara med i studiegemenskapen. Även om deltagare under 14 år sålunda inte blir berättigade till statsbidrag, så har de ändå rätt att vara med i cirkelarbetet. Men hur organisationerna och deltagarna ekonomiskt skall klara transaktionen berör utskottet beklagligtvis inte i sitt betänkande. Även om man naturligtvis måste ha förståelse för att utskottet, liksom vi övriga här i riksdagen, i vårt ekonomiska läge har svårigheter att tillstyrka ökade utgiftsposter, är det ändå på det sättet att folkbildningsarbetet hamnar på svältkost. Ty även om propositionen i sig har positiva drag, så innebär det här stora svårigheter för vårt framtida folkbildningsarbete.

Jag tycker att det är väsentligt att man har en positiv syn på det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, där studiecirkelverksamheten är en tung bit. Skulle man summera det som i dag har sagts i det avseendet, så delas den uppfattningen även av deltagarna i den här debatten. Det är också väsentligt att man underlättar studiearbetets utveckling och stimulerar till ett aktivt deltagande, en uppfattning som tydligast framgår i de socialdemokratiska reservationerna.

Men det som aktualiserat vår motion är att erfarenheterna av generationsblandade grupper i musikcirkelarna varit mycket positiva. Det kan många som studerat verksamheten intyga. Även skolöverstyrelsen ser från sina utgångspunkter denna erfarenhet som mycket positiv. Det kan många som har studerat verksamheten intyga. Även skolöverstyrelsen ser från sina utgångspunkter denna erfarenhet som mycket positiv. Det måste vara värdefullt att t. ex. föräldrar med barn i 12–13-årsåldern kan delta tillsammans med barnen i den studiecirkel som de gemensamt är intresserade av. Vid högtidliga tillfällen talar man om att vi skall medverka till att vidga vår kultursektor – inte minst talar man positivt om barn- och ungdomskulturen. Särskilt värdefullt är det om kulturarbetet kan utövas av flera generationer tillsammans; då är studiecirkeln ett utmärkt utgångsläge. Det är sålunda väsentligt att alla onödiga hinder för en sådan utveckling undanröjs. Mot den bakgrunden tycker vi att utskottet borde ha kunnat behandla vår motion mer positivt. Ser man det ur ekonomisk synvinkel, skulle detta förslag i sig inte innebära något hinder.

Folkbildningsutredningens förslag borde med god vilja ha kunnat förverkligas i enlighet med de i motion 2030 motiverade tankegångarna. Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet har sina rötter i Folkrorelsensveriges stabila grund, och studiecirkelverksamheten är en viktig del av detta verksamhetsfält. Studiecirkeln är ju en kamratkrets för gemensamma, planmässigt bedrivna studier över ett ämne eller ett problemområde, som utskottsbetänkandet så riktigt påpekar. Av den anledningen är det också centralt att vi underlättar studiecirkelarbetet, vilket möjliggör en utbyggnad av de generationsblandade grupperna. Om dessa människor får börja i studiecirkeln kan det underlätta samverkan mellan unga och gamla, vilket kommer att

ge positiva effekter även på andra områden.

Herr talman! Detta är för oss en viktig fråga, men jag finner det inte meningsfullt att yrka bifall till motionen. Vi får därför finna former för att ånyo få den under utskottets och riksdagens prövning. Då utskottsmajoriteten uttalar sig så positivt om värdet av generationsblandade grupper vore det skäl nog till att de här i kammaren ytterligare förtydligade tankegångarna bakom den snäva behandlingen av vår motion.

Anf. 28 BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Jag såg blicken då herr talmannen gav mig ordet. Jag ber om ursäkt för att jag begärde ordet en gång till, men jag lovar att det blir sista gången i den här debatten.

Jag skall försöka övertyga Hans Nyhage om vikten av den uppsökande verksamheten. Jag tror inte att det går, men en gång till måste jag ändå försöka. Jag skall ta ett praktiskt exempel, som jag har erfarenhet av. Det gäller den icke så hårda bindningen, som herr Nyhage talade om i en replik till Lars Gustafsson i fråga om den uppsökande verksamheten i bostadsområdena.

Om De synskadades riksförbund skulle vilja starta en uppsökande verksamhet bland sina medlemmar och andra människor med samma handikapp på en ort finns det statliga medel för detta. Men De synskadades riksförbund har självt inte förtroendet att ta hand om pengarna och utföra arbetet, trots att förbundet utan minsta tvivel är bäst skickat för det. I stället får man vända sig till ett studieförbund, enligt Hans Nyhages resonemang. Om det studieförbund man vanligen samarbetar med inte har några pengar kvar får De synskadades riksförbund ta till tiggarpåsen och gå runt till andra studieförbund, som man kanske inte känner och inte är van att samarbeta med. Det kanske blir ett studieförbund som inte har särskilt stor erfarenhet av att arbeta på just det här området.

Vi anser att ansvaret för den uppsökande verksamheten – det sade jag också i mitt huvudanförande – skall läggas så nära de människor bland vilka verksamheten skall bedrivas som möjligt – oavsett om det gäller arbetsplatser, bostadsområden eller uppsökande verksamhet bland invandrare, dvs. hos deras egna organisationer. Det är ingen hård bindning – det är en naturlig praktisk lösning av frågan, om man vill försöka få ut bästa möjliga effekt av de knappa resurser som vi är överens om att vi har att fördela. Det är det jag menar och har talat om tidigare när det gäller omprioritering och försiktighet i bidragsgivningen.

Anf. 29 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Socialdemokraterna säger i sin reservation att stödet skall ges till de studieförbund som kan presentera väl underbyggda projekt som skall planeras och genomföras i samarbete med organisationer med förankring i de bostadsområden där verksamheten skall genomföras. I betänkandet sägs att stödet skall gå till studieförbunden på basis av en uppjord verksamhetsplan och i proportion till den cirkelverksamhet som man bedriver. Det sägs också i

betänkandet att det är naturligt att man har ett nära samarbete med ifrågavarande organisationer i bostadsområdena.

Jag tycker, herr talman, att det är att göra för mycket väsen av detta. Skillnaden i uppfattningar är inte så otroligt stor som man vill göra gällande. Utskottsmajoriteten anser att en försöksverksamhet skall man inte binda. Däri ligger egentligen skillnaden.

Anf. 30 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det finns en ytterligare markering som kan vara nödvändig att göra i den här debatten.

Jag har redan betonat avsikten att vidga friheten för studieförbunden att själva bestämma var tyngdpunkten i verksamheten skall ligga och att låta den präglas av sina egna och medlemsorganisationernas värderingar.

Jag har också pekat på hur denna vidgade frihet naturligen innebär ett ökat ansvar för hur disponibla medel förvaltas. Jag vill nu också uttrycka den förhoppningen att den ökade friheten och det ökade ansvaret innebär att studieförbunden i sin verksamhet i ökad utsträckning kommer att satsa på sådant som står i god överensstämmelse med folkbildningens egna mål.

Staten avstår från att göra upp en lista på ämnen som är statsbidragsberättigade, och i konsekvens därmed återfinns inte heller någon lista över ämnen eller aktiviteter som *inte* är statsbidragsberättigade. Detta innebär självfallet inte att det är fritt fram för vilka ämnen eller aktiviteter som helst.

Vi vet alla att också folkbildningen nu och för de närmaste åren har att räkna med knappare ekonomiska resurser än tidigare. En naturlig följd av detta borde bli att man inom studieförbunden lägger ner större möda på att se till att dessa resurser används för insatser som är angelägna med hänsyn till folkbildningens egna mål.

Mom. 2, 5, 7, 8, 10 och 25 (principer för riktat tilläggsbidrag till studiecirklar, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 15 för motion 2043 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (principer för riktade tilläggsbidrag till vissa handikappcirklar, hemspråkscirklar och cirklar i samhällsinriktade ämnen)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 145 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (tilläggsbidrag till studiecirklar i svenska och engelska)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 145 för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (antal studietimmar per cirkelsammankomst och per studiecir-
kel)

I en förberedande votering biträdde reservation 3 av Hans Nyhage m. fl. med 78 röster mot 18 för motion 2043 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 194 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 226 röster mot 65 för reservation 3 av Hans Nyhage m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 13 (principer för statsbidrag till kulturverksamheten inom folkbildningen m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 145 för reservation 4 av Stig Alemyr m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 15 (principer för statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 15 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 2043 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 17 (principer för statsbidrag till uppsökande verksamhet i bostadsområden)

I en förberedande votering biträdde reservation 5 av Stig Alemyr m. fl. med 136 röster mot 15 för motion 2043 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 142 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 146 röster mot 145 för reservation 5 av Stig Alemyr m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 21 (fortbildning för lantbrukare m. fl.)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 145 för reservation 6 av Stig Alemyr m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 22 (studieplansbundna universitetscirklar)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 145 för reservation 7 av Stig Alemyr m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 24 (tillsynsmyndighet för den statsbidragsberättigade folkbildningsverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 62 för reservation 8 av Hans Nyhage m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 26 (bidrag till studieförbundens organisationskostnader)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 145 för reservation 9 av Stig Alemyr m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 27 (bidrag till utbildning av teckenspråkstolkare m. fl.)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 145 för reservation 10 av Stig Alemyr m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Riksinternatskola i Sigtuna, m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:33 om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1980/81 såvitt gäller vissa anslag inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1980/81:125).

Anf. 31 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 32 GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Vi har nyss behandlat frågan om den breda folkliga verksamhet som ryms inom studiecirkelarnas ram. Nu skall vi diskutera dessas motpol. Det gäller då anslagen till Sigtunaskolans AB. Debatten beträffande föregående ärende dominerades av de åtstramningar som görs av s. k. statsfinansiella skäl. När det gäller detta ärende kommer vi att få se prov på motsatsen. Här spenderas statliga miljoner som icke går att motivera. Det är i och för sig, herr talman, av värde att dessa två betänkanden behandlas efter varandra i kammaren. Det visar i blyxtbelysning hur olika vi vill använda de resurser som står till buds.

Det nu aktuella ärendet återfinns i utbildningsutskottets betänkande 1980/81:33 under rubriken Bidrag till driften av riksinternatskolor. Detta ärende är ett mycket märkligt ärende. Det är märkligt både vad gäller den formella hanteringen av detsamma i regeringen och vad gäller det sakliga innehållet i det avtal som regeringen nu tecknat med den nya skolstiftelsen.

Bakgrunden är den att riksdagen hösten 1979 bemyndigade regeringen att på vissa grunder träffa avtal med Sigtunastiftelsen och Sigtunaskolans AB om bildande av en ny skolstiftelse. Staten tillsköt för stiftelsens bildande dels ett bidrag på 1 miljon, dels ett femårigt ränte- och amorteringsfritt lån på 5 miljoner. Detta skedde under förutsättning att de bägge andra parterna tillsköt tillsammans 79 milj. kr. i form av fastigheter och mark. Av de 79 miljonerna föll 36 miljoner på Sigtunaskolans AB och resten på Sigtunastiftelsen. Dessa förutsättningar finns klart angivna i de preliminära avtal som låg till grund för riksdagens bemyndigande i december 1979.

Trots riksdagens mycket klart uppbyggda bemyndigande har regeringen nu träffat ett nytt avtal med annat materiellt innehåll än vad riksdagens

ursprungliga beslut medgav. Av det nya avtalet, som riksdagen nu erbjuds ta del av, framgår att regeringen accepterar att en av de tre parterna, Sigtunaskolans AB, inte åläggs att uppfylla sin del av det ursprungliga avtalet utan undandrar den nya stiftelsen byggnader och mark för 6 milj. kr. Föredragande statsrådet tycks dock inte bekymra sig över detta brott mot det tidigare avtalet utan faller följande ord i propositionen: "Med hänsyn till omständigheterna bör differensen mellan vad bolaget ursprungligen hade för avsikt att tillskjuta och vad bolaget faktiskt tillskjuter vid en samlad bedömning kunna anses ha underordnad betydelse för skolstiftelsens möjligheter att bedriva den tilltänkta verksamheten."

Vilka dessa omständigheter är framgår inte av propositionen. Utskottets talesman kanske kan skingra oklarheterna på den punkten. Självfallet anser vi att det inte kan vara av underordnad betydelse om en part i ett avtal undanhåller 6 miljoner i förhållande till en ursprunglig uppgörelse. Detta gäller särskilt mot bakgrund av att det statliga tillskottet är på nära 7 milj. kr. Accepterar man statsrådets något lättsinniga ekonomiska resonemang, måste slutsatsen bli den att det statliga bidraget också är av underordnad betydelse och således onödigt. Alla förstår att propositionen inte är något annat än ett dåligt försvar för att regeringen accepterat ett nytt avtal med annat materiellt innehåll än det som riksdagen bemyndigade. Det nya avtalet skulle ha krävt ett nytt bemyndigande, inte en svag argumentering från regering och utskottsmajoritet. Därför, herr talman, bör regeringens handläggning av ärendet bli föremål för granskning av konstitutionsutskottet.

Jag övergår nu till att behandla det nya avtalets sakliga innehåll. Vad som hänt sedan riksdagen gav sitt förra bemyndigande, i december 1979, är att Sigtunaskolans AB sålt fastigheter och mark som i det ursprungliga avtalet var upptagna till ett värde av nära 6 milj. kr. Detta har skett för täckande av förluster i Sigtunaskolans AB. Om inte denna försäljning kommit till stånd hade bakomliggande intressenter i Sigtunaskolans AB fått gå in och täcka underskottet med bidrag. Det förtjänar att påpekas att denna bakomliggande intressent är Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, som är god för omkring 600 milj. kr. med en årlig avkastning på 45 miljoner, varav 35,5 delades ut 1980. Det fanns alltså pengar att ta, men man föredrog att frånta den kommande skolstiftelsen dessa pengar i stället.

Utskottet avfärdar detta med att eftersom inga medel för den löpande verksamheten försvunnit för den nya skolstiftelsen, har den gjorda transaktionen en underordnad roll. Utskottet bortser då ifrån att staten berövas en amortering på mellan 1 och 1 1/2 milj. kr. på det lån som löper fram till 1985 och att den nya skolstiftelsen berövas en framtida ökning av rörelsekapitalet.

Som en enkel sammanfattning av det sakliga innehållet i det nya avtalet kan man ange att det innebär att Knut och Alice Wallenbergs stiftelse avlastas en kostnad, som i stället får bäras av staten och den kommande skolstiftelsen.

Vi har, herr talman, blivit vana vid en svag ekonomisk moral hos de

sittande borgerliga regeringarna. Slappheten i förvaltandet av våra gemensamma tillgångar har kännetecknats av att man tagit från de mindre bemedlade och fört över till dem som haft det gott ställt. Få ärenden i denna kammare har så naken illustreret detta som det vi nu behandlar. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservation som är fogad vid utskottets betänkande.

Jag vill också innan jag lämnar talarstolen upprepa de två frågor som jag ställt i mitt anförande:

1. Vilka är de omständigheter som motiverar att Sigtunaskolans AB får undandra den nya stiftelsen 6 milj. kr. i strid med riksdagens tidigare bemyndigande?

2. Varför är det av underordnad betydelse att staten berövas en amortering på 1-1 1/2 milj. kr.?

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 33 HANS NYHAGE (m):

Fru talman! Det är mycket viktigt att man har hela bakgrunden klar för sig när man skall bedöma detta ärende. Om man har det, skall man också bli på det klara med att det inte är fråga om att spendera statliga miljoner som inte går att motivera, som Göran Perssons ord föll.

Av det föreliggande utskottsbetänkandet framgår att staten i december 1979 med stöd av bemyndigande från riksdagen slöt ett avtal mellan staten å den ena sidan och Sigtunastiftelsen och Sigtunaskolans AB å den andra angående bildandet av en ny skolstiftelse. Denna skulle överta den skol- och internatverksamhet som tidigare bedrivits av stiftelsen och bolaget. Enligt avtalet skulle staten erbjuda den nybildade skolstiftelsen att med staten ingå ett särskilt avtal om riksinternatskolan på vissa angivna villkor.

Som en förutsättning för detta särskilda avtal mellan staten och skolstiftelsen angavs att Sigtunastiftelsen och bolaget skulle tillskjuta tillgångar i form av mark, byggnader och inventarier m. m. till ett värde av ca 79 milj. kr. För bolagets del utgjorde detta 36,6 milj. kr., varav ej specificerade fastigheter till ett värde av nära 34,9 milj. kr.

Nu har det emellertid visat sig att bolaget inte har kunnat tillskjuta all den fasta egendom som avsågs med det i avtalet angivna värdet. Bolaget har undantagit fastigheter från tillskottet enligt avtalet för att kunna täcka uppkomna underskott i internatverksamheten samt för att fullgöra pensionsåtaganden mot tidigare anställda i bolaget. En del av dessa fastigheter har förvärvats av Sigtuna kommun. Hit hör t. ex sim- och tennishallen, som är dyrbar i drift och som skulle åsamkat skolstiftelsen avsevärda kostnader, om den haft skyldighet att fortfarande driva den. Detta bör man ha klart för sig. Det bör i sammanhanget också påpekas att det föreligger betydande skillnader mellan bruksvärde och marknadsvärde för de försålda fastigheterna. För just sim- och tennishallen utgör denna skillnad ca 3 milj. kr.

Det bör vidare påpekas att det i bolagets uppgörelse med kommunen ingår

ett femårigt avtal om hyra av undervisningslokaler, enligt vilket kommunen skall betala 900 000 kr. per år exkl. indexuppräkning. Det är viktigt att man är medveten också om detta. Skolstiftelsen får därtill kostnadsfritt disponera vissa timmar i just den av mig nyss nämnda sim- och tennishallen under en fyraårsperiod. Det är nödvändigt att man har även detta klart för sig för att man skall få en riktig bakgrund till vad som sedan har skett.

Köpeavtalet mellan bolaget och Sigtuna kommun innebär slutligen också att kommunen dels övertar bolagets pensionsåtaganden mot tidigare anställda, dels erlägger ett kontantbelopp.

De tillgångar bolaget mot den angivna bakgrunden kan tillskjuta motsvarar ett totalt värde av ca 30,7 milj. kr., dvs. ca 6 milj. kr. mindre än i det ursprungliga avtalet. Med dessa något ändrade förutsättningar har staten och skolstiftelsen i januari innevarande år tecknat avtal om att skolstiftelsen skall driva sin internatskola som riksinternatskola.

Utskottets borgerliga majoritet har med hänsyn till de faktiska förhållandena inte haft något att erinra mot regeringens handläggning av ärendet. Skolstiftelsens möjligheter att bedriva den avsedda verksamheten har inte påverkats negativt. Den något minskade förmögenheten är av underordnad betydelse. Minskningen drabbar ej heller staten, vars intresse i sammanhanget ej påverkas.

Socialdemokraterna har emellertid funnit anledning att reservera sig. De anser att förutsättningarna för statens tillskott om 6 milj. kr. ej längre föreligger. Regeringen borde därför ha förelagt riksdagen ett nytt avtal och således ej ha tecknat ett dylikt utan riksdagens hörande. Med hänsyn till att detta nu har skett anser socialdemokraterna att regeringen bör söka komma fram till en ny överenskommelse med de övriga avtalsparterna.

Som jag tidigare angivit finner utskottsmajoriteten inte tillräckliga skäl föreligga för en dylik hantering av ärendet, varför yrkandet avvisas.

Socialdemokraterna anför också moraliska synpunkter gentemot Wallenbergstiftelsen, som står bakom Sigtunaskolans AB. Wallenbergstiftelsen påstås i reservationen "undandra den framtida skolstiftelsen den ekonomiska grund på vilken riksinternatskolan i framtiden skall bedrivas".

Förutom att den ekonomiska grunden inte kan anses vara undandragen, kan det inte vara en skyldighet för Wallenbergstiftelsen, vars uppgift är att understödja forskning, att av dessa pengar svara för den ifrågasvarande mellanskillnaden. Som framgår av utskottsbetänkandet har utskottsmajoriteten ej heller funnit anledning behandla ärendet ur denna aspekt.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 34 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Det finns ingenting att erinra mot de sifferuppgifter som Hans Nyhage lämnade i sitt anförande. De är korrekta, och vi bygger alltså våra uppfattningar på precis samma sakliga grund.

Däremot missar Hans Nyhage tråden i mitt resonemang. Vad det hela handlar om är ju att vi från statens sida 1979 tecknade ett avtal med Sigtunastiftelsen och Sigtunaskolans AB, med godkännande av Wallen-

bergstiftelsen. Det var ett avtal som gick ut på att man till den nya skolstiftelsen skulle föra med sig vissa förtecknade byggnader och fastigheter. Ett år senare har man föredragit att avyttra de fastigheter och den mark som man i ett avtal, med sina namnteckningar under, hade sagt skulle följa med till den nya stiftelsen. Det är det sveket som vi tycker är så anmärkningsvärt. Och det är därför vi kan säga att det också vore moraliskt rimligt att den stora stiftelsen, Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, stod för det avtal som hade ingåtts och som man hade varit med om att godkänna ett år tidigare. Argumentet att det för stiftelsens del är pensioner som skall klaras av Sigtuna kommun är naturligtvis ett sådant argument som man kan ta till i en debatt, men uppenbart är att förhållandet måste ha varit känt också 1979. Det kan inte vara någon ny förteckelse.

Sedan påstår Hans Nyhage, tvärtemot min utsago, att staten icke förlorar någonting på detta. Men jag vill rekommendera Hans Nyhage att titta i det avtal som är tecknat mellan staten och den nya skolstiftelsen. Där står det att om dessa byggnader, som nu ingår i den nya skolstiftelsen, försäljs så skall 25 % av försäljningssumman gå till att amortera det femåriga lån som staten har gett till den nya skolstiftelsen. Då man nu säljer innan man går in i stiftelsen, kan inte dessa pengar användas för att amortera det statliga lånet. På så sätt drabbas naturligtvis staten av denna åtgärd. Däri ligger också kärnan i vår kritik, nämligen att samtidigt som Wallenbergstiftelsen klarar sig undan så undandrar man sig en rättmätig amortering på ett lån som man tagit av staten. Vi känner – jag förstår att inte Hans Nyhage gör det – naturligtvis indignation över ett sådant agerande.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag säga att detta är ett exempel på hur man kan prioritera insatser på olika sätt. Vi menar att det hade varit rimligt att av de ekonomiskt mycket starka intressenter som finns bakom Sigtunastiftelsen och Sigtunaskolans AB begära att de hade tagit sitt fulla ansvar och icke lastat över det på samhället.

Anf. 35 HANS NYHAGE (m) replik:

Fru talman! Låt mig bara kort replikera att det finns klart angivna skäl till att det har blivit så här i detta fall. Skälen finns klart redovisade i avtalet och i utskottsbetänkandet. De ändrar inte förutsättningarna för den ifrågavarande verksamheten. Den kan alltså startas helt enligt de planer som man hade från början. Det går inte att åberopa att staten har tagit någon skada i sammanhanget. Det går inte heller att kräva av en stiftelse att den skall ha moraliska skyldigheter att gå in i ett fristående bolags ärenden.

Anf. 36 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag förstår att Hans Nyhage icke har några moraliska krav på Wallenbergstiftelsen. Men det vore rimligt i sammanhanget, när man har ingått ett avtal, skrivit på och godkänt detsamma, att ett sådant avtal också skall hållas. Tidsutdräkten är icke mer än ett år, så det kan icke ha fallit i glömska.

Av avtalet framgår klart och tydligt att, som jag sagt förut, både staten och

den kommande skolstiftelsen får indirekt betala det som nu Wallenbergstiftelsen slipper undan. Hade man väntat med försäljningen ett år, skulle försäljningssumman på 3,8–5 milj. kr. ha kommit den nya skolstiftelsen till godo och blivit ett rörelsekapital i dess verksamhet. Också från den utgångspunkten är alltså det här agerandet mycket diskutabelt och högst anmärkningsvärt.

Anf. 37 HANS NYHAGE (m) replik:

Fru talman! Göran Persson får inte glömma att det från bolagets sida fanns klara skäl för att handla på det här sättet. Det fanns pensionsåtaganden, som man av naturliga skäl ansåg sig vara skyldig att uppfylla. Det fanns också ett underskott när det gällde internatverksamheten, som man självfallet ansåg sig skyldig att täcka.

Sedan får vi inte heller glömma de mycket förmånliga villkor som försäljningen ändå skedde på. Man blev av med fastigheter som det hade kostat mycket att ha i drift och som kraftigt skulle ha belastat den nya stiftelsen, om denna skulle ha tagit hand om fastigheterna. Man fick förmånliga avtal om uthyrningsverksamhet och möjlighet att själv utan kostnad hyra in sig i fastigheterna. Vi får ändå inte glömma de klart positiva effekter som har uppkommit genom att det nya avtalet har tecknats.

Om man summerar ihop vad som så att säga är plus och minus i den här affären, torde man finna att det som skett inte har varit till skada vare sig för den nya skolstiftelsen eller för staten.

Förste vice talmannen anmälde att Göran Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 38 GUNNEL LILJEGREN (m):

Fru talman! Jag har tillsammans med några andra ledamöter, från moderaterna, centern och folkpartiet, motionerat om att statsbidraget per studietimme skall vara ett och samma för all undervisning i svenska för invandrare.

Såsom framgår av utbildningsutskottets betänkande 33 indelas undervisningen i svenska för invandrare i s. k. lagbunden undervisning och övrig undervisning – man brukar säga enligt den fria kvoten. Att utbildningen kallas lagbunden innebär att arbetsgivaren har laglig skyldighet att bevilja en anställd invandrare ledighet med lön för att delta i 240 timmars undervisning i svenska med samhällsorientering. Både lagbunden och fri undervisning bedrivs med inte mindre än åtta olika sorters statsbidrag:

1. cirkelledare, 2. studiematerial, 3. bidrag till lokaler, lokaladministration och uppsökande verksamhet, 4. lönebikostnader, 5. tolk- och fackmannamedverkan, 6. studieförbundens centrala administration, 7. arbetsgivaravgifter, 8. pensionskostnader för cirkelledare.

Detta är en försöksverksamhet som pågått i omkring tio år och torde avslutas 1982. Den kommitté som behandlar verksamheten lägger fram sitt betänkande senast den 15 september i år, varefter en fastare organisation för

undervisningen i svenska för invandrare bör kunna genomföras. Under försöksperioden handhar studieförbund och folkhögskolor utbildningen med skolöverstyrelsen som tillsynsmyndighet, och bidragen har för all undervisning i svenska för invandrare hittills varit desamma.

För studieförbunden förhandlar folkbildningsförbunden med staten om bidragen, och det har från gång till annan hävdats att bidragen inte täcker de faktiska kostnaderna för utbildningens anordnande. Med den komplicerade bidragsflora som jag har redogjort för är det svårt att motbevisa detta påstående, och de olika bidragen har då och då höjts. Bl. a. har man hävdats att cirkelledarna varit för lågt avlönade – det handlar ju om en kvalificerad undervisning, inte om vanlig cirkelverksamhet. Många cirkelledare har genomgått SÖ:s kurser av olika längd och med olika poäng, andra har pedagogisk utbildning av något slag med fortbildningskurser. Därför har efter förhandlingar deras löner också för innevarande läsår med rätta räknats upp. Men de löner som förhandlats fram är desamma för lagbunden och fri undervisning och motiverar inte den stora skillnaden i statsbidrag, 14 kr. per studietimme, mellan lagbunden och fri undervisning.

Vad beträffar de övriga sju bidragsformerna torde de täcka kostnaderna för utbildningsanordnarna i samma grad – möjligen något bättre för den lagbundna undervisningen – enligt den uppfattning vi motionärer framfört.

Att vi i vårt förslag om samma bidrag stannat för det lägre beror för det första på allmän sparsamhetsnit i ett bekymmersamt ekonomiskt läge och för det andra på den information som vi inhämtat – att det faktiskt går att med god organisation anordna svenskundervisning för invandrare till den kostnad som förhandlats fram för den s. k. fria kvoten, 124:10 kr. per undervisningstimme.

Utskottsbetänkandet över denna angelägna motion är skäligen magert. Utskottet säger att man inte har funnit att det som anförs bör föranleda, osv. – inte ett enda motargument!

Att vi moderater inte valt att reservera oss framför att avge särskilt yttrande i utskottet har sin grund endast i det förhållandet att de som ordnar lagbunden utbildning bibringats uppfattningen att 138:10 kr. skulle komma att utgå per timme i statsbidrag och inrättat sig därefter. Det nya bidraget utgår nämligen från den 1 januari 1981. Ändrade förhållanden skulle kunna gå ut över invandrare, vilket vore beklagligt.

Kvar står vår bestämda uppfattning att skillnaden i bidrag är obefogad.

Anf. 39 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Jag kan instämma med Gunnel Liljegren i att det vore värdefullt om man hade ett mindre rörigt statsbidragssystem när det gäller den viktiga verksamheten att undervisa invandrare i svenska språket. Men jag vill bestämt hävda att den s. k. lagbundna verksamheten är dyrare än den andra, fria verksamheten. Det leder utskottet fram till att acceptera förslaget att fastställa något olika höjd på bidragen per timme. Det är bl. a. så att studieförbunden måste skaffa lokaler i närheten av arbetsplatserna. Man kan

ofta inte använda studieförbundens egna lokaler för att nå de invandrare som får ledigt från arbetet för att delta i undervisningen. Det leder till höjda kostnader. Det finns dessutom krav på registeruppgifter, som också gör att administrationen hos studieförbunden belastas. Det är sålunda klara motiv för att ligga litet högre i bidragsnivå.

Till sist vill jag bara säga att det handlar om drygt 2 milj. kr. Det är väl använda pengar därför att undervisning i svenska språket för invandrare torde vara en av de viktigaste uppgifter vi har inom utbildningsväsendet f. n.

Anf. 40 GUNNEL LILJEGREN (m):

Fru talman! Jag vill med lika stor bestämdhet hävda att den lagbundna undervisningen inte drar större kostnader än undervisning enligt den fria kvoten, och detta efter två års idogt – jag vill säga så – utredande i frågan.

Det är sant att det beträffande lokaler krävs litet större insatser av dem som ordnar lagbunden undervisning. Men i samma mån tillhandahåller många av storföretagen – det är ofta dem det gäller – lokaler billigare eller t. o. m. gratis för denna undervisning. Företagen underlättar den uppsökande verksamheten eller svarar helt och hållet själva för den. De klarar i ovanligt hög grad administrationen av denna verksamhet. Skulle det finnas någon skillnad i statsbidrag – något som jag bestrider – borde skillnaden vara åt andra hållet, nämligen att de som ombesörjer undervisning enligt den fria kvoten skall få högre statsbidrag. Nu har vi motionärer velat ha samma statsbidrag för båda kategorierna, vilket jag tycker vore rejält och så pass enkelt som det kan bli med nuvarande system.

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2 (riksinternatskola m. m. i Sigtuna)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 145 för reservationen av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 3

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrags

Utbildningsutskottets betänkande

1980/81:34 om undervisning för invandrare i svenska språket m. m. för budgetåret 1981/82 (prop. 1980/81:138)

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 1

Bidrag till driften av folkhögskolor

Anf. 41 SVEN JOHANSSON (c):

Fru talman! Det betänkande vi nu skall behandla gäller anslag till folkhögskolor samt SÖ:s anslagsframställning och regeringens förslag om att tre nya folkhögskolor skall få bli självständiga nästa budgetår, nämligen Gysinge kursgård med Pensionärernas riksförbund som huvudman, Karlskoga folkhögskola på Lidingö med Svenska missionsförbundet som huvudman samt Viebäcksskolan med Pingströrelsen som huvudman.

Regeringen var enig när budgetpropositionen skrevs. Det väcktes inga motioner med anledning av propositionen, och man tog för givet att regeringens förslag skulle godkännas. Tyvärr inträffade i slutskedet av utskottsbehandlingen att majoriteten av utskottets ledmöter helt plötsligt och överraskande sade nej till budgetpropositionens förslag om att Viebäck skulle bli en självständig folkhögskola från den 1 juli.

Pingströrelsen har två folkhögskolor i Jönköpings län. Båda har tidigare haft andra huvudmän, men på grund av svårigheter har man inte kunnat driva verksamheten vidare.

Vi är i vårt län och i Nässjö kommun glada och tacksamma för att Pingströrelsen har tagit över dessa folkhögskolor och nu kan driva dem med framgång.

Viebäck har tidigare i många år varit en självständig folkhögskola med anknytning till ABF och fackföreningsrörelsen, då under namnet Jära folkhögskola. Detta var fallet ända till våren 1978, då man gick i konkurs. Förutom driftbidrag beviljade också SÖ flera miljoner i bidrag till de byggnader som uppfördes. Att Jära under det nya namnet Viebäck genom Pingströrelsens övertagande kunde fortsätta som folkhögskola borde också ur statens synvinkel vara tillfredsställande. Självfallet räknade man med att det var rimligt att få behålla skolans självständiga status. Skolan har dock accepterat kravet på att visa verksamhetsresultat under ett à två år innan den återfår sin självständiga status.

Ett starkt motiv för Pingströrelsens engagemang i Viebäck var behovet av folkhögskolekurser för åldersgruppen 16 år och uppåt. Samtidigt som man övertog Jära folkhögskola beslutade också riksdagen om nya statsbidrag för denna verksamhet. Man har också under bägge läsåren kunnat driva en sådan folkhögskoleverksamhet med goda resultat och sammanlagt ca 75 deltagare. Ingen annan folkhögskola i landet utom Vårdinge har haft en så omfattande verksamhet för denna målgrupp.

I årets budgetproposition föreslås nya bidrag till denna verksamhet. Att den skall få möjligheter att vidareutvecklas på Viebäck anser dock tydligen icke utbildningsutskottets företrädare.

Viebäck inköptes för 6,2 milj. kr. Vartenda öre fick lånas upp. Av de 26

byggnaderna på området var många i mycket dåligt skick. F. n. renoverar skolan sitt trettonde hus.

Givetvis har allt detta inneburit ekonomiska uppoffringar för skolans huvudmän, pingstförsamlingarna. 1,2 milj. kr. av egna församlingsmedel per år har Pingströrelsen satsat för sina folkhögskolor. Samtidigt har massor av frivilligt arbete utförts på Viebäck av enskilda församlingsmedlemmar.

Säkerligen har inte någon annan folkrörelse under de senaste åren satsat mer på sina folkhögskolor än Pingströrelsen. En förklaring till detta är också att ett stort, icke tidigare tillgodosett, utbildningsbehov inom rörelsen har blivit alltmer märkbart de senaste åren.

Bidragen till folkhögskolorna utgår per elevvecka. Upp till 5 100 elevveckor ges fullt schablonbidrag, därefter 80 % samt över 7 500 elevveckor endast 50 %. Mariannelunds folkhögskola, till vilken såväl Viebäck som Norrskolan hör statsbidragsmässigt sett, får i år ca 8 500 elevveckor. Nästa års planering ligger på mellan 9 000 och 10 000 elevveckor, varav ca 5 000 enbart på Viebäck. Om riksdagen ej följer budgetpropositionens förslag innebär detta ett par hundra tusen kronor mindre i statsbidrag för såväl Mariannelunds som Viebäcks folkhögskola. Var och en, utom tydligen utskottsmajoriteten, förstår säkerligen vilka konsekvenser detta får för den framtida verksamheten.

Viebäck har på bara två år blivit en folkhögskola med stark förankring i bygden och med en personalgrupp på 45 anställda. Många nya arbeten har därmed tillförts en bygd som f. ö. kännetecknats av arbetsnedläggning och folkutflyttning. I konsekvens med utbildningsutskottets agerande, om nu riksdagen följer dess förslag och inte stöder reservanterna, borde skolan alltså skära ned verksamheten och minska personalstyrkan.

Skolan har redan många ansökningar till nästa läsår och har planerat för sammanlagt 100–130 kursdeltagare på de långa kurserna. En fortsatt utökad kursverksamhet i samarbete med såväl våra huvudmän som andra institutioner är redan färdigplanerad. Nässjö kommun förlägger också många av sina kurser dit, och man ser mycket allvarligt på utskottsbehandlingen när det gäller Viebäcksskolan.

I SÖ:s nya folkhögskolebroschyr finns skolan med som självständig folkhögskola. Rektorstjänsten är för länge sedan utlyst. Huvudmännen för den "nya" folkhögskolan har kallats till extrastämma för att utse skolstyrelse m. m. De säger så här: Är det rimligt att vi som folkrörelse och folkhögskola skall få ett sådant besked fem veckor innan ett nytt verksamhetsår tar sin början?

Flera folkhögskolor med kristet förtecken erbjuder, men tvingar inte på, en kristen livsåskådning och livsstil. Många är de människor som räknats som hopplösa fall av missbruk och vilshenhet men som genom en andlig upplevelse fått kraft till ett nytt liv och återanpassats till ett normalt samhällsliv. Vi behöver folkhögskolor som arbetar efter dessa linjer.

Jag deklarerar att jag är besviken över utbildningsutskottets behandling av Viebäcksskolan, men mest förvånad och besviken är jag över ställningstagandet från moderaternas och centerns ledamöter.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen, som innebär detsamma som SÖ:s framställning och regeringens förslag.

Anf. 42 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Som utskottet erinrar om har skolöverstyrelsen i sin anslagsframställning för nästa budgetår föreslagit att fem nya skolor under de två närmaste budgetåren skall bli självständiga folkhögskolor. Man får anta att skolöverstyrelsen inte för fram sina förslag utan ingående överväganden och analyser.

Regeringen har i budgetpropositionen förordat tre av förslagen: Gysinge kursgård, Karlskoga och Vieböck. Under behandlingen i utskottet tar socialdemokraterna, moderaterna och centern helt överraskande avstånd från den sistnämnda skolan, nämligen Vieböck. Man vill ge SÖ i uppdrag att till nästa år redovisa omfattningen av den externa kursverksamhet som finns i landet. I väntan på detta vill man inte fatta beslut om just Vieböck.

Trots att det inte kommit en enda motion i ämnet är folkpartiet det enda parti som i utskottet har reserverat sig till förmån för att också Vieböck skall tas med bland de tre skolor som skall få bli enskilda folkhögskolor. Jag vill erinra om att Vieböck i många år har varit en självständig folkhögskola under namnet Jära, som då hade anknytning till ABF och fackföreningsrörelsen. 1978 gick skolan i konkurs, och den köptes då av Pingströrelsen, som under de gångna tre åren har satsat ungefär 7 milj. kr. och arbetat upp den till en skola med 4 300 elevveckor.

Grunden till folkpartiets ställningstagande har varit att vi har haft förtroende för skolöverstyrelsens och regeringens bedömningar när det gällt att föreslå Vieböck som självständig folkhögskola. Viktigt i sammanhanget är också att Vieböck verkar i en bygd med få arbetstillfällen och har engagerat sig hårt för ungdomar i åldersgruppen 16 år och uppåt. Enligt vår uppfattning är skälen för att ge Vieböck status som självständig folkhögskola fullt tillfredsställande.

När socialdemokraterna, moderaterna och centern nu vill utesluta Vieböcksskolan från möjligheten att bli självständig, kommer detta att på ett mycket allvarligt sätt äventyra Vieböcksskolans förutsättningar att fortsätta sitt angelägna arbete bland framför allt ungdomar med svårigheter att få arbete eller utbildning direkt efter grundskolan.

Jag vill därför yrka bifall till folkpartireservationen av Jörgen Ullenhag m. fl. Vi hoppas naturligtvis att Sven Johansson inte skall vara den ende från de övriga partierna som vill stödja denna reservation.

Anf. 43 BERTIL HANSSON (fp):

Fru talman! I en kommun någonstans i landet finns en ort som tillsammans med omkringliggande glesbygd förr var en egen kommun. Storkommunen har under rätt många år haft en ansträngd arbetsmarknad. Den har fått känna på både tekokris och varvskris.

I kommundelens lilla tätort, ett ordinärt stationsområde, finns några medelstora arbetsplatser. Den största av dessa arbetsplatser har ett nittioal

anställda. 50 kan sägas vara specialarbetare. De övriga 40 är nödvändig servicepersonal av olika slag.

Det är stor efterfrågan på den produkt som kommer ut från arbetsplatsen i fråga. Just i år visar efterfrågekurvan en ganska brant stigning. Med nuvarande resurser kan man emellertid på denna arbetsplats bara ta emot ungefär hälften av de order som är på ingående. Det är nämligen så att under de närmaste fem åren förestår mycket svåra och smärtsamma nedskärningar av den verksamhet som försiggår på den arbetsplats som jag här hela tiden haft i tankarna.

Arbetsplatsen är Ljungskile folkhögskola med omkring 90 anställda, ca hälften lärarpersonal. Elevantalet är ca 225 på de s. k. långa kurserna, vilka alltid utgör basen i en folkhögskolas verksamhet. 470 ungdomar har till i dag visat intresse för att få studera på denna folkhögskola nästa läsår. Knappt hälften av dem kan tas emot.

Skolan är en av de 118 folkhögskolor som i dag bedriver verksamhet. Den är en av de ca 60 som är rörelsefolkhögskolor, som alltså inte har landsting eller andra kommuner som huvudmän.

Kombinationen folkrörelse-folkhögskola och samspelet dem emellan är av värde för båda parter. Det gäller här folkrörelser av olika storlek och profil: kristna folkrörelser inom kyrka och frikyrka, arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen, idrottsrörelsen, genuina bygderörelseskolor m. fl. Samspelet mellan dessa rörelser och deras folkhögskolor är också, tror jag, av stor betydelse för växt och friskhet i svensk demokrati.

Om detta har det talats mycket i Sveriges riksdag, särskilt under de tre fyra senaste decennierna, dvs. under efterkrigstiden, en tid som i vårt land liksom i många andra länder har präglats av stora skolreformer. Grundskolereformen och gymnasiereformen ruskade om ordentligt i folkhögskolevärlden. Debatten om folkhögskolans framtid har ofta haft som bakgrund starka farhågor för att den nioåriga skolplikten och de radikalt vidgade möjligheterna till gymnasieutbildning – och nu senast en växande AMU-utbildning och annan vuxenutbildning – skulle äventyra elevrekryteringen till folkhögskolorna. Vilka möjligheter skulle folkhögskolorna få i framtiden? Vilka uppgifter skulle bli deras? Det fanns vissa svårigheter för en del folkhögskolor att fylla sina vinterkurser i början av 1970-talet.

Mot den dystra bakgrunden tillkom 1973 års folkhögskoleutredning. Riksdagsbéslutet om folkhögskolan, på grundval av utredningens förslag, fattades nästan på dagen för fyra år sedan, den 31 maj 1977. Det var ett beslut som på alla punkter, utom en enda, visat sig vara alltigenom lyckosamt.

Det viktigaste av det positiva som hände genom 1977 års riksdagsbeslut om folkhögskolorna hör samman med de nya statsbidragsbestämmelserna. De gav nämligen samspelet mellan folkrörelserna och folkhögskolorna ny luft under vingarna, samtidigt som varje folkhögskola fick nya möjligheter till ideologisk profilering genom samverkanskurser av olika slag och längd – från veckoslutskurser till kurser omfattande flera veckor.

Den 31 maj 1977 fattade alltså riksdagen ett beslut som enligt min mening på alla punkter utom en enda förtjänar endast positiva reaktioner. Men

denna enda punkt i 1977 års statsbidragsbeslut kastar nu mörka skuggor över framtiden för de sju folkhögskolor som är nämnda i tabellen på s. 633 i budgetpropositionen för utbildningsdepartementet. Visserligen har utbildningsutskottet i sitt betänkande nr 35, som vi nu behandlar, gjort en liten förändring till det bättre. Men det beslut som utskottet föreslår riksdagen att ta innebär framför allt för de sex rörelsefolkhögskolorna i den nämnda tabellen mycket svåra problem – ja, för några av dem är existensen satt på spel. Detta gäller framför allt Karlskoga folkhögskola och Ljungskile folkhögskola.

De sju skolorna i tabellen är sinsemellan mycket olika. Mest avvikande är nog S:t Eriks folkhögskola med Stockholms kommun som huvudman.

De övriga sex är rörelsefolkhögskolor, och en av dem har den speciella karaktär som bygdefolkhögskolor får, nämligen Önnestad, vars filialverksamhet vid Furuboda handikappcentrum kanske är mera bekant än huvudskolan. Av de övriga är Birkagården liksom S:t Erik externatskola, dvs. eleverna bor inte på skolan. Här är ABF huvudman, och detsamma gäller åtminstone delvis Sunderbyn i Norrbotten. De övriga tre är liksom Önnestad och Sunderbyn internatskolor. Två av dem, nämligen Kalix och Karlskoga folkhögskolor har Svenska missionsförbundet som huvudman. Den återstående är Ljungskile folkhögskola, landets enda med en kristen ekumenisk stiftelse som huvudman, varvid den största organisationen i huvudmannagruppen är KFUK/KFUM.

Samtliga sju skolor, olika varandra i flera avseenden, är emellertid lika på en enda punkt: de anses vara för stora. Hur stor är då en stor folkhögskola? En tumregel kan sägas vara att den domen faller över skolor med mer än 150 elever.

Fru talman! Det skulle inte förvåna om mer än en rycker till inför detta. Är en skola med ca 200 elever för stor? Stora skolor, är inte det gymnasier med 1 000 eller 1 500 elever och grundskolor med mer än 700 eller 800 elever? Ja, folkhögskoleutredningen ansåg att inte mindre än tolv folkhögskolor vid tiden för utredningens avslutande var för stora. Det exakta måttet på en folkhögskolas storlek är antalet elevveckor, ett tal som man får om man multiplicerar antalet elever med antalet undervisningsveckor per år.

Folkhögskoleutredningen sade att skolor med mer än 5 100 elevveckor, eller i varje fall med mer än 7 500 elevveckor, är alldeles för stora. Detta påstående tål verkligen att diskuteras. Det har diskuterats alltför litet. I flera av remissyttrandena till folkhögskoleutredningen, t. ex. från Linköpings lärarhögskola, där man utbildar folkhögskollärare, sägs också att någon analys av de stora skolornas underförstådda nackdelar inte finns i utredningens betänkande. Samma synpunkter framkommer också i flera av de motioner som utbildningsutskottet har haft att behandla.

Hur som helst: Folkhögskoleutredningen ogillade stora skolor. Samma synsätt gick igen i folkhögskolepropositionen till 1976/77 års riksmöte. Utbildningsutskottets betänkande 1976/77:30 gick på samma linje. "För att motverka att folkhögskolorna växer sig alltför stora föreslås ett avtrappnings-system av innebörd att varje elevvecka mellan 5 100 och 7 500 skall reduceras

med 20 % i bidragshänseende och antalet elevveckor därutöver ännu mera." Alltså: 100 % statsbidrag till folkhögskolor med mindre än 5 100 elevveckor, 80 % statsbidrag för elevveckorna mellan 5 100 och 7 500. Att driva folkhögskoleverksamhet med lägre statsbidrag är inte möjligt – såvida man inte kan lita på rika och givmilda huvudmän som kan ge direkta subventioner. Några sådana extravaganser kan i varje fall inte de sex s. k. stora rörelsefolkhögskolor som nu står i tabellen i propositionen räkna med från sina huvudmän, som är folkrörelser av olika slag.

Vad föreslår nu utbildningsutskottet i betänkande 35? Fr. o. m. läsåret 1982/83 skall S:t Eriks folkhögskola gå in i det statsbidragssystem som innebär att upp till 7 500 elevveckor är bidraget åtminstone 80 %. Sedan trappas det av, och över 11 000 elevveckor ges inget statsbidrag alls. De sex rörelsefolkhögskolor som tidigare nämnts får en längre nedtrappningsperiod för statsbidraget, men fr. o. m. läsåret 1986/87 får de gå in under samma hårda regler som redan om ett år gäller för S:t Erik.

De sex rörelsefolkhögskolorna får en utsträckt nådatid, och utskottet anser sig kanske vara generöst när det föreslår en ett år längre nedtrappningsperiod än vad propositionen räknade med. Men så tolkas inte förslaget ute bland de människor som står mitt uppe i verksamheten. De känner det precis så som folkhögskoleutredningen sade på s. 368 i sitt betänkande: "En omedelbar tillämpning av den föreslagna nedtrappningsmetoden för statsbidraget skulle innebära att skolornas ekonomi spolierades."

Nu menar kanske någon att här är det inte fråga om en omedelbar tillämpning – skolorna har ju fem år på sig.

Hur som helst – vilket råd har utskottet, och i första hand dess ordförande, som själv sedan många år är verksam i folkhögskolans värld, att ge de sex skolorna? Är det inte så, Stig Alemyr, att folkhögskoleverksamhet näppeligen kan bedrivas om statsbidraget går under 80 %? Är det inte så att om de sex skolorna fortsätter att bedriva folkhögskola efter den femåriga övergångsperioden, får de se den verkligheten i ögonen att deras ekonomi spolieras? Är det inte så att om de vill undvika detta perspektiv, måste de friställa personal – både lärare och övrig personal – för att komma ned till idealstorleken, mellan 5 100 och 7 500 elevveckor?

Det är inte några marginella nedskärningar som förestår. För flera av skolorna rör det sig om nedskärningar på både 30 och 40 %.

Fru talman! Att varken regeringen, utbildningsutskottet eller riksdagen med det väntade beslutet kan räkna med någon förståelse från dem som nu står mitt uppe i vardagsarbetet vid de berörda folkhögskolorna eller från de kommuner där man med en mun säger att arbetsmarknaden i kommunen inte tål att ett enda jobb riskeras – det får verkligen inte förvåna.

Både anställda och ledning vid skolorna, liksom kommunledningarna i de berörda kommunerna, vet ju att dessa skolor under 1970-talet i direkta statsbidrag fått ett antal miljoner för nybyggnader och andra nyinvesteringar.

Samma statliga myndighet som under hela 1970-talet lett den ideologiska anstormningen mot de s. k. stora skolorna, nämligen skolöverstyrelsen, har

t. ex. för Ljungskile folkhögskolas vidkommande under 1970-talet – samtidigt som folkhögskoleutredningen arbetade fram sina statsbidragsbestämmelser – godkänt nybyggnader av institutioner och internat för ett sammanlagt belopp av 11 milj. kr. Av dessa kostnader har 3 milj. kr. erhållits i direkta statsbidrag genom beslut av samma skolöverstyrelse. Det är väl inte underligt om de som står verksamheten nära förundrar sig över vad det är för vishet som innebär att man ger med ena handen och tar med den andra.

Även om den smärtsamma amputationen av verksamheten skulle kunna göras under de närmaste fem åren, kvarstår dock för samtliga sex skolors vidkommande de fasta kostnaderna, räntor, underhåll och uppvärmning av de hus som man har. Man har byggnader, ett skal för verksamheten, som är avpassade för nuvarande storlek på folkhögskoleundervisningen, och det är en kostym som man fått med statens goda minne och medverkan men som fr. o. m. 1986/87 inte längre kan fyllas med folkhögskoleverksamhet.

Utbildningsutskottet – och framför allt dess ordförande – är i detta läge skyldigt de sex rörelsefolkhögskolorna ett råd i en mycket brydsam situation. Vad råder Stig Alemyr dessa folkhögskolor och deras huvudmän att ta sig till den dag då statsbidragen sinar enligt den modell som utskottet nu föreslår riksdagen att besluta om?

Fru talman! En viss bitterhet finns i detta mitt anförande. Jag vet att jag med vad jag har sagt talar för många människor i folkhögskolans värld, som står främmande och undrande inför det förslag som utbildningsutskottet nu lägger fram.

Utan att framställa något särskilt yrkande – mot ett enhälligt utbildningsutskott – har jag med det sagda och med tanke på framtida initiativ velat markera stor besvikelse inför den princip som folkhögskoleutredningen en gång gick in för och som utbildningsutskottet nu fullföljer. Dessutom har jag, fru talman, velat ställa några viktiga frågor till utbildningsutskottets ordförande – frågor som jag hoppas få svar på.

Anf. 44 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Bertil Hansson har något underlättat min uppgift, eftersom han har lämnat hela den redovisning av ärendets gång och regelsystemet som jag ansåg det vara min uppgift att lämna kammaren. Nu upprepar jag inte vad Bertil Hansson har sagt – jag kan vitsorda att den redovisning han lämnat stämmer med verkligheten.

Jag är ändå något överraskad över vissa passager i Bertil Hanssons anförande. Det var ju trepartiregeringen, som Bertil Hansson i vått och torrt röstade för, som lade fram förslag om att beslutet om en nedbantning av de stora skolorna skulle fullföljas. Sedan har utbildningsutskottet med mycket stor möda försökt förbättra det litet för skolorna genom att göra nedtrappningstiden något längre. Det hjälper inte alls, säger nu Bertil Hansson. Då ångrar jag, fru talman, att vi lade ned så mycket arbete.

Ytterligare några företrädare för de skolor det här handlar om kommer att tala i debatten. Om det nu inte är någon hjälp att vi, efter mycken möda, har fått budgetministern att gå med på något längre nedtrappningstid, då kan vi

ju gå tillbaka till propositionen även i det avseendet.

Om kritik skall framföras, bör den riktas hårdare mot utbildningsministern än mot utbildningsutskottets ordförande, eftersom den senare har gjort allt vad han har kunnat för att i varje fall något förbättra villkoren för skolorna. Men Bertil Hansson nämnde knappast något kritiskt ord mot utbildningsministern, som var utbildningsminister även i den trepartiregering som lade fram förslaget.

Sedan vill jag inte, fru talman, från denna talarstol diskutera skolöverstyrelsens agerande. Skolöverstyrelsen kan inte ha varit okunnig om 1977 års enhälliga riksdagsbeslut angående de stora folkhögskolorna, och det är då departementet som får titta på om man på något sätt har beviljat bidrag som enligt Bertil Hansson inte borde ha beviljats med hänsyn till 1977 års riksdagsbeslut. Det var ju en enhällig riksdag som då sade att de stora skolorna får en viss tid på sig, men därefter skall deras verksamhet trappas ner.

Jag är medveten om att för några av skolorna leder det här till bekymmer. Vi övervägde faktiskt ganska länge om det var möjligt att tillämpa två parallella regelsystem när det gäller statsbidrag till folkhögskolorna, ett som skulle gälla för alla de andra och ett generösare som skulle gälla för sju skolor. Det var faktiskt på det sättet att det fanns endast svagt stöd för att ha två parallella regelsystem när det gäller statsbidragen.

Det är nämligen så att om man inte har ett regelsystem som hindrar att skolorna växer igenom det tak som Bertil Hansson har talat om, kommer många folkhögskolor att just nu bli betydligt större än de är. Visserligen är det, som jag ser det, en överetablering av skolor just nu. Många av dem har svårt att få elever. Inte minst har de bohuslänska skolorna stora svårigheter, bortsett från Ljungskile, men skolor på andra håll i landet håller nu på att växa igenom taket. En av dem har nämnts i debatten tidigare, nämligen Mariannelunds folkhögskola.

Om man inte har regler som spärrar, kan skolor växa och ta ut statsbidrag i vilken utsträckning som helst, och det kostar pengar. Som folkhögskoleman är jag inte motståndare till detta. Men t. ex. att bibehålla de skolor Bertil Hansson talar för vid den nivå där de ligger i dag betyder tio miljoner mer om året i statsbidrag än om man trappar ner dem.

Tillåter vi ytterligare ett antal skolor att växa genom taket, blir det mycket dramatiska kostnadshöjningar. Det måste man vara medveten om, och det var såvitt jag förstår huvudskälet till att trepartiregeringen lade fram förslag om att fullfölja riksdagens tidigare fattade beslut och banta verksamheten vid de stora skolorna.

Det är inte min uppgift att nu tala om för Ljungskile folkhögskola hur man skall göra med sina anställda. Ljungskile och de andra folkhögskolorna har känt till beslutet sedan 1977. De har haft fyra år på sig att börja rätta sig efter det beslut riksdagen fattat. Har man inte lyckats att banta skolan och rätta sig efter riksdagens beslut, så är det inte min uppgift att nu säga någonting om i vilken ordning man skall lägga om verksamheten eller hur man i övrigt skall bära sig åt.

Fru talman! Jag skall säga några ord om Viebäcksskolan. Det har varit många missförstånd i den debatten, och det har varit många överord i en viss del av pressen som har följt frågan. Det har riktats personliga angrepp, men jag skall inte följa den metoden utan konstatera att den verksamhet som i dag finns i den gamla Jära folkhögskolas lokaler i Viebäck är det ingen som har föreslagit skall upphöra. Den verksamheten är en s. k. extern verksamhet som Mariannelunds folkhögskola har förlagt dit. Vi har inte i utskottet haft någon möjlighet att bedöma värdet av den. Vi konstaterar att den förekommer, och ingen yrkar att den skall försvinna.

Vad det handlar om är om Mariannelunds folkhögskola nu skall få dela på sig, så att vi får ytterligare en folkhögskola i samma område. Riksdagen har tidigare uttalat att man skall vara restriktiv när det gäller nya folkhögskolor på grund av överetablering eller risk för sådan och att man skall prioritera de organisationer som inte har några skolor.

Det har meddelats i debatten i dag att Mariannelunds folkhögskola planerar för uppemot 10 000 elevveckor nästa år. Man går igenom taket. Jag har, fru talman, inte velat säga att man inte skulle göra det. Det är möjligt att man skall ta en skola till i Viebäck. Vad utskottet föreslår är bara att man får ett år på sig för att se efter i vad mån det förekommer många externa kurser av det här slaget som kan leda till att det ställs krav på etablerande av nya, självständiga folkhögskolor.

Många folkhögskolor har just nu extern verksamhet av mycket god kvalitet. En av nyheterna i folkhögskoleutredningen och beslutet 1977 var att en skola från tid till annan kan förlägga en verksamhet exempelvis till en kommun i närheten, där man då från skolans sida skall delta i undervisningen och administrera denna. Man flyttar om verksamheten med hänsyn till de behov som uppstår i bygden. Det har visat sig vara utomordentligt framgångsrikt.

Detta betyder t. ex. att grupper som behöver utbildning men inte har samma rörlighet som andra kan få kursutbud på hemmaplan. Det är utomordentligt betydelsefullt. Den verksamheten vill jag personligen slå vakt om. Men vad vi inte har klart för oss är vilken omfattning denna verksamhet kan komma att få och hur många nya skolor det kan ställas krav på. Det som händer med anledning av det här beslutet, om riksdagen följer utskottet, är att vi uppskjuter ställningstagandet ett år beträffande Viebäck. Under tiden får verksamheten oförhindrat fortgå i Jära folkhögskolas lokaler.

Fru talman! Jag kan inte riktigt förstå att man i nuvarande läge kan vara så upphetsad och orolig för vad som kommer att hända. Jag ber kammaren att ta mig på mitt ord, och jag har hela utskottet bakom mig, när jag konstaterar att den nu pågående verksamheten icke hotas om utbildningsutskottets förslag bifalles.

Med det anförda ber jag, fru talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 45 BERTIL HANSSON (fp) replik:

Fru talman! Först vill jag säga till Stig Alemyr att jag vet att jag i mitt anförande talade om att utbildningsutskottets förslag var en förbättring jämfört med propositionens. Där i låg, Stig Alemyr, en indirekt kritik av propositionen.

Jag anlade också i mitt anförande kritiska synpunkter inte bara på årets folkhögskoleproposition utan även på den folkhögskoleproposition som följde på den folkhögskoleutredning som Stig Alemyr var ordförande i. Att min kritik får en särskild skärpa när det gäller inriktningen mot utbildningsutskottets dåvarande och nuvarande ordförande samt folkhögskoleutredningens ordförande hänger samman med – det tror jag inte att Stig Alemyr vare sig kan eller vill svära sig fri från – just denna filosofi kring stora och små folkhögskolor. Den är dåligt underbyggd i det material som folkhögskoleutredningen presenterade, och den är fortfarande lika dåligt underbyggd. Den kan nu på ett olyckligt sätt förknippas med besparingsfilosofier som jag menar att vi skall ta upp i ett annat sammanhang.

Det är riktigt att folkhögskolorna liksom all annan verksamhet i detta land får känna av att vi i kristider arbetar med krisbudgetar, men dem skall vi ta upp i deras sammanhang. De påfrestningarna skall inte bäras av en liten grupp skolor. De skall inte särbehandlas, som utbildningsutskottet säger i föreliggande betänkande, om än med något annan inriktning.

Riksdagen gjorde sitt ställningstagande 1977, men i utbildningsutskottets betänkande 30 nämndes inte med ett enda ord att skolorna skulle tvingas att trappa ned verksamheten. Det sägs att avsikten är att motverka att folkhögskolorna växer sig alltför stora. Man skulle alltså lägga ett tak på den expansion som man på visst håll trodde skulle komma, och så blev det också. Trots det har en hel del skolor kunnat trappa ned verksamheten, men vissa skolor kan inte göra det utan mycket vådliga konsekvenser. Men dem vill Stig Alemyr helst tala tyst om.

Anf. 46 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! När man hör Stig Alemyr räkna upp alla de skäl han kan komma på för att Viebäcksskolan inte skall bli en självständig folkhögskola tycker man att det är ganska märkligt att socialdemokraterna i detta ärende inte väckt en motion som hade kunnat behandlas av utskottet utan i stället plötsligt under ärendets behandling underkänner SÖ:s bedömning att Viebäcksskolan bör få bli en självständig folkhögskola. Vad beror det på, Stig Alemyr?

Jag vill citera en tjänsteman på SÖ, som i denna fråga säger så här:

”När vi på SÖ tog ställning var ett av skälen bl. a. att det finns en folkhögskoletradition i lokalerna på Viebäck. Där har ju arbetarrörelsen tidigare drivit en folkhögskola. Det är helt klart att jag bedömer frågan annorlunda än utbildningsutskottets majoritet. Förutom skälet att det finns folkhögskoletraditioner i Viebäck sedan Jära folkhögskola så anser jag att det skall vara ett samband mellan en folkrörelses storlek och antalet folkhögskolor.”

Man kan fråga sig varför just Viebäck skall skiljas ut. Varför har man inte gjort samma bedömning när det gäller t. ex. Gysinge och Karlskoga? Folkpartiets uppfattning är absolut den att det finns vägande skäl för att göra Viebäcksskolan till en självständig folkhögskola. Det skulle vara intressant att veta varför utskottets majoritet nu helt underkänner SÖ:s och regeringens bedömningar i denna fråga.

Anf. 47 SVEN JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! När Pingströrelsen förvärvade denna folkhögskola var jag till en början något inblandad i frågan. Man räknade inom Pingströrelsen med att själv, eftersom det tidigare hade varit folkhögskola i lokalerna, få möjlighet att driva en självständig folkhögskola där. Man blev därför mycket överraskad av utskottets behandling av detta ärende.

Jag vill också instämma i att man, som här sagts, om man skulle utreda dessa frågor, borde ha varit konsekvent och låtit alla de tre aktuella folkhögskolorna vänta tills utredningen är klar. Vi är inte övertygade om att dessa frågor hinner utredas på ett år, dvs. tills de nästa gång skall tas upp till behandling.

Jag tycker också att det är en underlig behandling som detta ärende fått. Jag riktar på denna punkt kanske inte så mycket kritik mot oppositionspartiets som mot regeringspartiernas företrädare i utskottet. Det är mycket märkligt att man sedan SÖ utrett frågan och lagt fram sitt förslag, som tillstyrkts av en enig regering, går ifrån detta förslag i slutskedet av ärendets behandling, trots att inga motioner väckts.

Det kan hända att man har en del misstankar inom Pingströrelsen. Man fick där kämpa länge för att få statsbidrag till Kaggeholm och hade också vissa svårigheter när det gällde Mariannelund. Det finns kanske skäl för de misstankar man nu hyser. Man ser väl inte lika optimistiskt som utskottets ordförande på vad som kan hända om något år.

Anf. 48 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Jag vill först vända mig till Bertil Hansson, som talar om att filosofin om de stora folkhögskolorna inte är belagd. Jag kan instämma i det. Det finns ingen vetenskaplig undersökning bakom denna filosofi. Men den förordades av en enhällig folkhögskoleutredning, sammansatt av politiker och en lång rad experter, som till sitt förfogande hade lärarnas och elevernas organisationer samt landstingen och folkrorelserna som huvudmän. Alla var överens om att man måste sätta en gräns någonstans, och man kom fram till den som Bertil Hansson talat om. Majoriteten av remissinstanserna stödde detta förslag, och riksdagen antog det enhälligt.

Varken jag eller någon annan kan säga att 500 elevveckor mer eller mindre vore en riktigare avvägning, men det var detta förslag man stannade för. Det visste alltså skolorna redan våren 1977, då beslutet togs.

Sedan kom Bertil Hansson tillbaka till frågan vad jag ger för råd till skolorna. Frågan är alldeles fel ställd. Den högste "administrative" chefen för utbildningsväsendet i landet finns här i lokalen. Det är utbildningsminis-

tern. Han är chef över skolorna. Fråga honom! Han har nu lagt fram förslaget. Jag upprepar att Bertil Hansson försöker kringgå det hela. Han vill lägga ansvaret på socialdemokraterna och befria trepartiregeringen från ansvaret – den trepartiregering som Bertil Hansson till varje pris har försökt försvara.

Ylva Annerstedt tillämpar samma taktik. Hon säger att det var socialdemokraterna som hittade på det här. Det var emellertid en stor majoritet i utskottet som kom fram till att innan vi tar beslutet om Viebäcksskolan skall vi undersöka vilka konsekvenserna blir för folkhögskoleväsendet i övrigt. Samtidigt sade vi att skolan får fortsätta med den verksamhet den nu bedriver – ingen vill dra ned den. Ylva Annerstedt måste rikta lika stark kritik mot moderaterna och centerpartisterna i utskottet med undantag för Sven Johansson. Jag vill gärna framhålla att Sven Johansson uppträder mycket justare genom att han säger att han också vill rikta kritik mot de borgerliga ledamöterna.

Fru talman! Får jag bara en gång till, för att inga missförstånd skall uppstå, påpeka att när man hävdar att utskottet på något sätt skulle vara ute efter Pingströrelsen eller dess skolor kan man inte finna något belägg för detta i betänkandet. Där finns inte ett ord om detta.

Gysinge kursgård och Karlskoga folkhögskolas verksamhet på Lidingö får statsbidrag därför att riksdagen har uttalat att man skall prioritera folkrörelser som inte har någon folkhögskola. Gysinge är pensionärernas folkhögskola, och de har ingen tidigare. Lidingöskolan får statsbidrag därför att riksdagen också har beslutat att de skolor som 1977 var stora skulle kunna lösa en del av sina problem genom att dela på sig. Det är alltså ett gammalt riksdagsbeslut som leder till uppkomsten av denna nya folkhögskola.

Anf. 49 BERTIL HANSSON (fp) replik:

Fru talman! Det allvarliga är just det som Stig Alemyr nu medgav, att det som drar en gräns mellan stora och små folkhögskolor och säger att stora skolor inte är bra och att små skolor är bra inte finns belagd, inte heller i de 400 sidor som folkhögskoleutredningens betänkande omfattar. Det är baserat på ett mycket vagt material. Man har tyckt till och satt gränsen där den nu är med de konsekvenser jag har redovisat och där Stig Alemyr nu gör kringgående rörelser.

Om frågan är fel ställd får andra bedöma. Nu är det utbildningsutskottets betänkande som vi behandlar, och jag är lika kritisk mot riksdagsbeslutet 1977 som mot det betänkande som nu ligger på riksdagens bord. Detta har jag velat ge uttryck åt.

Anf. 50 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Jag har inte stuckit under stol med att jag riktar kritik mot samtliga partiets representanter i utskottet som till skillnad från folkpartiet vill utesluta Viebäcksskolan. Att jag vänder mig till Stig Alemyr är ganska naturligt, eftersom han talar för utskottsmajoriteten.

Jag konstaterar vidare att jag fortfarande inte har fått svar på frågan varför

---

*Bidrag till driften
av folkhögskolor*

man plötsligt under ärendets gång underkänner skolöverstyrelsens bedömning att Viebäcksskolan bör bli självständig folkhögskola.

Anf. 51 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Det händer ibland under resans gång att man kommer på att man under den allmänna motionstiden försummade att observera något som man borde ha observerat. Det händer oss i alla partier, och det har den här gången hänt inte bara socialdemokraterna utan också moderaterna och centerpartisterna, som inte heller motionerade. När vi kom fram till att det fanns en viss risk för att riksdagsbeslut kunde få en prejudicerande effekt, så att en rad skolor kunde ställa krav på att bli självständiga, fanns det anledning ta upp frågan. Vad är t. ex. skälet till att vi inte ger arbetarnas folkhögskola i Göteborg statsbidrag som självständig folkhögskola?

Det allmänna kravet, Bertil Hansson, är att folkhögskolans storlek skall vara sådan att rektor och lärare känner de studerande. Dessa har ofta personliga problem. Det gäller att känna deras sociala bakgrund. Det kommer ofta fall med ganska tragisk bakgrund. Det ställs då krav på lärare, husmödrar och andra att de skall vara väl insatta i de studerandes bakgrund. Det kan de inte vara om de studerande är alltför många. Det var det väsentligaste skälet till beslutet. En bred majoritet menade att när vi genomförde en folkhögskolereform, skulle vi se till att den inte leder till att alltför stora skolor skapas.

Sedan finns det självklart också ekonomiska motiv. Statsbidragsreglerna från 1977 var utomordentligt generösa. Jag tror jag kan säga att bortsett från vissa av skolorna för gravt handikappade är det ingen skolform som har så generösa regler när det gäller statsbidrag som folkhögskolorna. Det gällde därför att inte få en ohämmad tillväxt av nya skolor. De avvägningarna måste vi tyvärr göra i detta hus.

Jag har med detta inte velat säga att det inte finns vissa svårigheter i Ljungskile och Karlskoga. De andra skolorna tror jag kommer att klara sina svårigheter relativt bra och rätt snabbt. Svårigheterna vid Ljungskile folkhögskola känner jag emellertid väl till, och jag har ingen anledning att underkänna den beskrivning av dem som Bertil Hansson har gjort. Men hur skolorna skall komma ur dem är inte utbildningsutskottets uppgift att förklara. Det måste det ansvariga statsrådet, som har lagt fram förslaget, göra.

Förste vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt och Bertil Hansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 52 KERSTIN SANDBORG (fp):

Fru talman! En vänlig kollega som sitter bredvid mig sade: "Det blir väl inga argument kvar åt mig när alla har talat." Jag replikerade då att jag under ett års "pryotid" inte har märkt att det brukar avhålla folk från att gå upp i talarstolen. Så nu gör jag det i alla fall. Jag tror också det kommer att bli

förhållandevis svårt att för byborna hemma förklara det beslut som vi nu är i färd med att fatta, och det skulle kännas ännu svårare om jag inte åtminstone sade vad jag tyckte om det när jag har möjlighet att göra det. Därför vill jag stryka under några synpunkter som tidigare har kommit fram och lägga till några egna.

En del av folkhögskolans styrka är den traditionella frihet som den länge haft. Man har frihet att ordna verksamheten när det gäller kurslängd och mycket annat så som det passar just den skolan. Inom väldigt vida ramar kan man vända sig till olika grupper av människor som inte har haft möjlighet att tillgodogöra sig det ordinarie skolväsendets resurser. Den friheten finns kvar och har kanske i någon mån förstärkts genom beslutet 1977. Ett avsteg har man dock gjort: man har börjat resonera om huruvida man skall tillåta en skola att avgöra hur stor den skall vara.

Jag som har jobbat i 17 år på en av dessa "vissa skolor", som det heter i betänkandet, har hört argumentet mot stora skolor många gånger och har inte tagit det så allvarligt. Efter vad jag kan påminna mig har ingen av dem som har kritiserat de stora folkhögskolorna själv varit på en sådan. Alla de som Stig Alemyr har talat om har varit på mindre skolor – det är några få skolor som har blivit ganska stora. Inte förrän det på 1970-talets slut blev allvar av det här talet började vi fundera över vad man var i färd med att göra.

Många gånger under de tre fyra år som jag sysslade med syo-verksamhet på folkhögskolan har jag hört elever som kommit från mycket små skolor säga att det var skönt att komma till en skola som inte var riktigt så liten. Det är riktigt som Stig Alemyr säger att det är värdefullt om de anställda kan lära känna eleverna. Nu tror jag dock inte det är alldeles nödvändigt för att detta skall fungera att alla känner alla. Det finns också en annan sida. En del av de människor som kanske haft det bekymmersamt och som kommer till folkhögskolan tycker också att det är skönt med en stor skola, för där kan man vara litet mer anonym än på en riktigt liten. Min idé i detta sammanhang är att det skall tillåtas olika storlekar, för det finns olika sorters människor, och de passar på litet olika ställen.

På förmiddagen hade vi en debatt om studieförbunden, som jag delvis lyssnade till. Jag har inte hört någon ge uttryck åt tanken att vi skulle göra alla studieförbund ungefär lika stora, så att ABF och Studieförbundet Vuxenskolan skulle vara ungefär lika stora som Frikyrkliga studieförbundet och att det då skulle vara så mycket bättre.

Det här är den ena sidan av saken. Den andra är något som vi alla är ytterst medvetna om, nämligen att våra ekonomiska resurser här i landet inte räcker till precis vad som helst. Då är frågan hur man rimligen ordnar detta.

När det gäller att slussa pengar från staten till bildningsverksamhet på folkhögskola har jag också den idén att det är ovanligt väl använda pengar, av det enkla skälet att man både har friheten att lokalt bestämma hur man skall använda pengarna och som komplement ofta får ett stort ideellt arbete. Man får alltså ut mycket av pengarna. Jag tycker att det i och för sig inte är orimligt

att fundera över hur mycket man har möjlighet att slussa till folkhögskolorna.

Däremot tycker jag det är en ganska orimlig tanke man kommit fram till i utredningen. Man bestämde sig för att lägga ett tak för expansionen, men man kunde inte på samma gång bestämma sig för att ge fortsatta möjligheter för de skolor som redan nått över detta tak. Jag tycker inte det är nödvändigt att komma till den slutsats som utredningen kom till – att skall man ha ett tak, så skall det gälla retroaktivt även för dem som blivit riktigt stora tidigare.

Det är inte heller någon rimlig procentuell nedskärning det blir fråga om för en skola. Om jag nu tar exempel från den skola där jag jobbat i 17 år – jag har nu slutat – kan jag nämna att man där hade 15 300 elevveckor. Nu har man kommit ned till 12 400, men att därifrån krypa ned och bli "normal", dvs. under 7 500, är en procentuellt sett ganska orimlig uppgift. Man får personalbekymmer, men man får också bekymmer med husen. Det är inte på alla orter man utan vidare kan hyra ut lokaler till annan verksamhet eller dela skolan.

Jag tycker alltså för min del att skall man spara – och det blir vi säkert tvungna till – måste vi hitta en metod som gäller alla folkhögskolor och inte bara dem som just i dag råkar vara stora.

Som jag ser det har det blivit en ohelig allians mellan å ena sidan tanken att en folkhögskola helst inte skall vara så särskilt stor och å andra sidan de iråkade ekonomiska svårigheter som gör att vi måste spara.

Anf. 53 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Kerstin Sandborg diskuterar nu folkhögskoleutredningens betänkande. Den debatten slutade 1977. Då fattade riksdagen sitt beslut. Att diskutera om utredningen är riktig eller inte är meningslöst nu.

Riksdagen fattade ett beslut, och efter det måste skolorna inrätta sig tills beslutet ändrats.

Jag har aldrig ifrågasatt värdet av folkhögskolestudier eller den bildningsverksamhet som förekommer på folkhögskolorna. Knappast någon i kammaren har mer än jag åkt land och rike runt och försvarat och förklarat och utvecklat hur fin och värdefull denna skolform är.

Anf. 54 KERSTIN SANDBORG (fp) replik:

Fru talman! Jag har inte försökt övertyga Stig Alemyr om värdet av folkhögskolor. Jag inser att han vet vilket värde dessa har.

Som jag ser det gäller det nu att fullfölja det beslut som fattades 1977, i vilket det stod att en omprövning skulle ske. Vi är nu, såvitt jag kan förstå, i full färd med att göra en sådan omprövning. I detta sammanhang tycker jag att vi måste diskutera huruvida det var ett riktigt beslut som från början fattades.

Anf. 55 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Med påtaglig risk för att upprepa en hel del av vad som redan har sagts vill jag ändå anlägga en del synpunkter på Viebäcksskolan.

Vid Viebäcks folkhögskola har man under många år drivit folkhögskoleverksamhet. Vad som nu har hänt är att skolan fått ny huvudman. Redan 1947 startade ABF i Jönköping folkhögskola på platsen. Man drev sedan denna utbildning fram till 1978, då verksamheten upphörde i samband med konkurs. Den gamla Jära folkhögskola var en självständig skola, och förutom driftbidrag erhöles också statliga investeringsbidrag under den tid arbetarrörelsen drev skolan. Och man erhöles sådana bidrag ganska sent, om jag inte är fel underrättad. Detta gjorde också att Jära blev en anseelig anläggning uppförd och anpassad till just en folkhögskolas behov.

Efter det att konkursen var ett faktum övertogs skolan av Pingströrelsen. Man betalade 6,2 milj. kr. för anläggningen, och sedan dess har man satsat såväl ekonomiskt som ideellt arbete, bl. a. i samband med den renovering av byggnadsbeståndet som görs successivt. Pingströrelsen har helt naturligt tagit på sig ett stort ekonomiskt ansvar för driften av Viebäck. Eftersom staten och samhället tidigare satsat anseeliga belopp under den gamla huvudmannens tid, borde det också vara ett samhällsintresse att folkhögskoleverksamheten drivs vidare med ny huvudman. Allt tyder nu också på att verksamheten fungerar helt tillfredsställande, och utvecklingen är positiv. Detta har tydligen också legat till grund för såväl skolöverstyrelsens som departementets bedömning.

Majoriteten i utbildningsutskottet har sedan intagit en annan ståndpunkt i vad gäller Viebäcksskolans självständighet. Man har gjort detta med hänvisning till ett tidigare riksdagsbeslut.

Med hänsyn till den bakgrund som finns beträffande tidigare Jära och numera Viebäcks folkhögskola tycker jag att man från majoritetens sida i utskottet tolkat det tidigare riksdagsbeslutet mycket snävt. Pingströrelsen hade också övertagit skolan strax innan det tidigare beslutet fattades, det beslut som majoriteten nu hänvisar till. Samarbetet med Mariannelunds folkhögskola kan inte få innebära hinder för självständighet i fortsättningen.

Pingströrelsen bedriver en mycket positiv verksamhet bl. a. för ungdom. Vi lever i ett samhälle där just sådana initiativ är så utomordentligt värdefulla. Engagemang och ansvar för medmänniskorna är viktigt, och det gäller att ta vara på de tillfällen som bjuds.

Verksamheten vid Viebäck bygger på ett behov som finns inom rörelsen som sådan, men den bygger också på en social ambition som sträcker sig till ungdomar som har svårigheter i vårt samhälle. Många av platserna är också avsedda för sådana ungdomar. Kvaliteten i Pingströrelsens samhällsengagemang har vi fått klar för oss bl. a. inom ramen för LP-stiftelsens verksamhet bland utslagna människor, där erfarenheterna är positiva.

På grund av den budgetproposition som trepartiregeringen lagt fram och stått bakom och det faktum att det inte förelegat någon motion med avvikande mening har man givetvis inom skolan trott att önskemålen om

Nr 153

Måndagen den
1 juni 1981

---

*Bidrag till driften
av folkhögskolor*

självständighet skulle tillmötesgå. Det är då också helt klart att besvikelsen i dag är stor med anledning av utskottets majoritetsförslag.

Fru talman! Det tidigare riksdagsbeslutet som majoriteten stöder sig på kan omöjligens tolkas så hårt att det skulle innebära en definitiv konservering av de nuvarande förhållandena inom folkhögskolevärlden. En sådan tolkning skulle bl. a. leda till att en ändring av huvudman skulle vara omöjlig, även om anläggningar och förutsättningar finns i övrigt. Riksdagen måste givetvis mycket väl kunna ge Viebäcks folkhögskola den självständighet man förutsett och förutsatt i propositionen. Denna min uppfattning delas av mina båda moderata riksdagskolleger från Jönköpings län.

Med detta ber jag, fru talman, att få yrka bifall till reservationen.

Anf. 56 ROLF SELLGREN (fp):

Fru talman! Utbildningsutskottets behandling av frågan om Pingströrelsens folkhögskola i Viebäck är mycket anmärkningsvärd och visar stor oklarhet om vad utskottet egentligen syftar till med sitt avslagsyrkande.

Utskottet motiverar avslagsyrkandet med att SÖ först bör redovisa omfattningen av den externa kursverksamhet som finns i landet och som på grund av sin omfattning, karaktär och annat kan komma att leda till krav på statsbidrag som självständig folkhögskola. Samtidigt hänvisas till ett tidigare uttalande av riksdagen att en ökning av antalet nya, självständiga folkhögskolor borde bedömas restriktivt.

Fru talman! Jag tror att detta är nästintill onödiga påpekanden. Det sannolika är att skolöverstyrelsen, som Ylva Annerstedt tidigare anförde, redan när man behandlade ansökan om att Viebäcksskolan skall bli självständig har tagit sådana hänsyn. Jag tar också för givet att regeringen inte alls har varit obekant med riksdagens mening, när den efter sin prövning föreslår att tre av de fem av SÖ föreslagna folkhögskolorna skulle medges statsbidrag som självständiga folkhögskolor, och däribland Viebäcksskolan. Mot den bakgrunden förefaller utskottets motivering tunn, nästintill genomskinlighet.

Utskottet hade, om man eftersträvat en noggrannare prövning, kunnat få svar på de här frågorna genom att på vanligt sätt inkalla företrädare för SÖ och regeringen för en redovisning. Uppskov med behandlingen av det skäl som utskottet anförts finns det således ingen grund till. Det allra minsta man hade kunnat begära är att utskottet kallat till sig företrädare för Viebäcksskolan. I synnerhet som det inte förelåg några motioner eller andra offentliga tecken på att behandlingen skulle gå emot regeringsförslaget hade det varit naturligt att skolan kontaktats. Utskottet var naturligtvis medvetet om att en skola som i snart två år varit inställd på att bli självständig också planerar därefter och att ett oförutsett och sent påkommet avslag vållar stora svårigheter för skolan i dess planering och ekonomi.

Men är nu utskottsskrivningen föga övertygande, är kanhända utskottets ordförande Stig Alemyr så mycket mer klarläggande, genom sitt tidigare uttalande att Pingströrelsen redan har tillräckligt många folkhögskolor.

Stig Alemyr ville i sitt anförande göra ett försök till klarläggande, men jag

tycker inte att det var till fyllest. Han hänvisar till den externa verksamheten och menar att den bör granskas närmare. Men är det meningen att göra begränsningar i den skola vars externa verksamhet expanderar och som även har lyckats bäst när det gäller att nå arbetslös ungdom?

Stig Alemyr säger att den nuvarande verksamheten inte är hotad. Men är det beskedet så lugnande som det låter? Man måste då först få svar på frågan om det innebär att skolans status som självständig inte är hotad. Att skolan skall fortsätta att bedriva sin verksamhet som filialskola till Mariannelunds folkhögskola är väl möjligtvis vad Stig Alemyr syftade på.

I sak har Stig Alemyr fel. Mer insiktsfull är man inom skolöverstyrelsen. Folkhögskoleinspektören inom SÖ anser det befogat med en ny folkhögskola i Viebäck som drivs av Pingströrelsen. Var det kanske därför som SÖ inte kallades till utskottet?

Det har redan sagts här att Viebäcksskolan egentligen inte är något nytillskott, men detta förtjänar att upprepas. Arbetarrörelsen har tidigare drivit skolan, men verksamheten måste läggas ner efter det att skolan gått i konkurs – den hette då Jära folkhögskola. Med ny huvudman drivs nu en expansiv verksamhet i de ändamålsenliga lokalerna. Därmed har också 45–50 arbetstillfällen tillförts kommunen. Verksamheten vid skolan är alltså en inte oviktig tillgång för kommunen.

Eftersom utskottet inte har införskaffat de nödvändiga uppgifterna om Viebäcksskolan, bör åtminstone i kammarens protokoll kunna läsas något av det som utskottet har förbisett. Jag skall inte upprepa vad tidigare talare har anfört, utan bara något komplettera detta. Det jag vill tillföra debatten gäller frågan om förhållandet mellan Mariannelunds folkhögskola och dess filial Norrskolan i Lycksele. Stig Alemyr har nämligen även uttalat att det måste vara fel att Mariannelunds folkhögskola i Småland har en filial på en så avlägsen plats som Lycksele i Västerbotten.

Stig Alemyr, som själv är folkhögskoleman, vilket han har betygat tidigare i debatten, borde först och främst notera att SÖ inte motsatt sig Mariannelunds verksamhet i Lycksele. Utskottsordföranden tycks också mena att det enbart är kontakten mellan lärarna vid huvudskolan och filialen som är väsentlig. Den kontakten är dock i det här fallet bara en del av ett brett register av ömsesidiga kontakter mellan huvudskolan och filialen. Regelbunden kontakt upprätthålls även mellan elever, annan personal än lärare, styrelsen och huvudmännen. För att styrka detta vill jag anföra några exempel.

Under det första läsåret vid Norrskolan var en av lärarna från Mariannelund kursföreståndare där. Flera lärare från Mariannelund har under åren undervisat vid Norrskolan. Det har hållits gemensamma lärardagar. Dessutom har Mariannelunds rektor samt kursföreståndare vid Norrskolan och Viebäcksskolan haft regelbundna konferenser. Jag kan fortsätta uppräkningsen med att nämna att den nuvarande kursföreståndaren vid Norrskolan har många års folkhögskoleerfarenhet som lärare och vikarierande rektor. Vidare deltar Norrskolans föreståndare i styrelsesammanträdena.

Jag vill betona att detta bara är några exempel på den gemensamma

verksamhet som bedrivs och som styrker att det förekommer en nära kontakt mellan huvudskolan i Mariannelund och dess filial i Lycksele. Därtill vill jag peka på värdet och betydelsen av att utbildningen bedrivs så nära elevernas hemorter som möjligt.

Om riksdagen inte följer regeringens förslag, blir följden – vilket framförts också tidigare – en minskning av statsbidraget för såväl Mariannelunds som Viebäcks folkhögskola med ett par hundra tusen kronor. Var och en bör förstå att ett förväntat men plötsligt uteblivet statsbidrag innebär enorma påfrestningar när det gäller planeringsarbete och ekonomi. Det vore orättfärdigt av riksdagen att fatta ett beslut som får sådana konsekvenser. Det är ingen ursäkt att Pingströrelsen är en prövad men stryktålig rörelse i de sammanhang då det gäller bidrag från samhällets sida.

Till sist, fru talman! Om utbildningsutskottets verkliga avsikt vid behandlingen av Viebäcksskolan varit att skaffa sig närmare underlag för bedömningen av om statsbidrag skall utgå eller inte till självständig folkhögskola, så hade man kunnat göra sig underrättad om det redan under utskottsbehandlingen. Då hade den här diskussionen i kammaren sannolikt varit överflödig, därför att utskottets beslut hade blivit detsamma som regeringens förslag och reservanternas yrkande.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till reservationen av Jörgen Ullenhag m. fl.

Anf. 57 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Jag måste verkligen reagera mot det här inlägget, därför att det innehåller ett par uppenbara lögner. Rolf Sellgren har stått i talarstolen och sagt att jag har uttalat mig om Norrskolan i Lycksele. Det är först i denna replik som jag nämner ordet, fru talman. Jag har inte framfört någon som helst åsikt om den skolan i denna kammardebatt.

Vidare säger Rolf Sellgren att jag har stått här och sagt att Pingströrelsen redan har tillräckligt många folkhögskolor. Det har jag inte alls sagt. Jag har över huvud taget inte uttalat mig om det. Jag har endast motiverat utskottets förslag om att få ett år till på sig för att fundera på vilka konsekvenser man skall dra av den externa kursverksamheten.

Rolf Sellgren talar om filialer. Sådana finns inte längre, så Rolf Sellgren kan inte ämnet. Jag har talat om den externa folkhögskoleverksamhet som Mariannelund har förlagt till Viebäck och som andra skolor förlägger på andra håll samt vilka konsekvenser detta eventuellt kan leda till. Jag upprepar inte argumenten nu, fru talman, men jag kräver av Rolf Sellgren att han tar tillbaka de felaktiga påståendena om vad jag skulle ha stått och sagt här under kammardebatten.

Anf. 58 ROLF SELLGREN (fp) replik:

Fru talman! När man inte har något att argumentera om i sammanhanget, då talar man om lögner. Jag är helt övertygad om att vad jag har läst i tidningen Dagen om vad Stig Alemyr har sagt beträffande Pingströrelsen och de folkhögskolor som den bedriver – jag har tonat ner det något här – är

riktigt. Jag är också helt övertygad om att Stig Alemyrs generella uppfattning som kom fram i intervjun var att Pingströrelsen har tillräckligt många folkhögskolor. I tidningen stod det att den har två – den skall inte ha flera. Jag har reducerat detta till att Stig Alemyr har sagt att Pingströrelsen har tillräckligt många skolor. Och dementera det här nu, när det inte har gjorts tidigare i pressen!

Anf. 59 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Vad som gäller i debatten är vad jag har sagt i kammarens talarstol och i min bänk i Sveriges riksdag. Det är det jag står för i den här diskussionen. Jag tar inte upp någon diskussion om tidningsintervjuer som jag inte har verifierat och icke ens har läst.

Anf. 60 ROLF SELLGREN (fp) replik:

Fru talman! Det är många tusentals svenskar som har läst vad Stig Alemyr har sagt enligt tidningen Dagen, och jag ifrågasätter inte sanningshalten i detta. Därför kan man inte bara räkna med vad Stig Alemyr säger här i denna kammare eller vad han säger i utskottet. Han driver närmast utskottet – dessutom helt oförberett för utskottet – till ett beslut som går emot regeringens förslag när det gäller bidrag till Viebäcksskolan.

Man måste räkna med även det som Stig Alemyr säger inför pressen.

Anf. 61 ESSE PETERSSON (fp):

Fru talman! När vi i dag behandlar folkhögskolorna må vi i det sammanhanget säga att folkhögskolan är en unik företeelse i det svenska skolsamhället, därför att just folkhögskolan kombinerar kunskap och gemenskap som andra skolformer inte har kunnat göra. Samtidigt gäller det att se till att verksamheten vid folkhögskolorna även i fortsättningen består av långa kurser. Detta är grunden för folkhögskoleverksamheten med ett fungerande internat. De korta kurserna är bara ett komplement och får aldrig bli en kurshotellsverksamhet som tar över långkursverksamheten på våra folkhögskolor.

Jag tycker också att just den här linjen har framkommit i det här betänkandet, i budgetpropositionen och i utbildningsministerns agerande. Detta måste också vara principen för det fortsatta arbetet. På plussidan för den folkhögskoleutredning som arbetade i mitten på 1970-talet må väl även sättas att också den hade samma tankegångar. Lika självklart måste det vara att sträva efter mindre skolor – små eller medelstora, om vi så vill – med en verksamhet som ligger mellan 5 100 och 7 500 elevveckor. Därmed är inte sagt att det inte blir betydande svårigheter för de stora skolorna då de blir tvungna att minska sin volym för att få tillräckligt god ekonomisk bas för sin fortsatta verksamhet. Därför måste man i första hand se den här målsättningen som en målsättning för framtiden: att skolorna i dagens läge inte skall bli större och att de nya skolor som växer upp inte heller skall komma upp över den gränsen, utan att de skall ligga någonstans mellan de 5 100 och de 7 500 elevveckorna.

Vi som har sysslat med folkhögskolor vet säkert att detta i långa stycken är en idealsituation, men samtidigt kan vi konstatera att det finns skolor där samhället tidigare har gjort ekonomiska satsningar för att de skulle kunna bli betydligt större. För dem blir det stora svårigheter att krympa verksamheten, såvida denna inte är extern. Svårigheterna uppträder när själva skolanläggningen dimensionerats för en verksamhet med åskilligt flera tusen elevveckor än den stipulerade målsättningen, och det med statens goda minne. För de skolorna är det helt andra problem, som vi måste ta speciella hänsyn till, samtidigt som folkhögskoleutredningens och regeringens målsättning när det gäller denna mindre storlek är – som jag ser det – väsentlig för det framtida folkhögskolearbetet som sådant.

De här principerna om kunskap och gemenskap, om prioritering av långa kurser framför korta och även målsättningen att begränsa skolornas storlek kan vi nog vara ganska överens om.

Men det finns en sak, fru talman, som man blir förvånad över i betänkandet. Utskottet säger att man skall se över den externa kursverksamheten och vill med detta som motivering plocka bort en av de tre skolor som regeringen har föreslagit som självständiga skolor. Samtidigt skall vi ha med i bilden att SÖ föreslagit fem nya skolor, medan utbildningsdepartementet i sin prioritering kommit fram till att det bör vara tre skolor. Utan att det har föreslagits, varken i propositionen eller i motioner, säger utbildningsutskottet sig vilja plocka undan en skola. Nu fick vi ju som förklaring av utbildningsutskottets ordförande att det finns vissa skäl till detta. När det gäller Gysinge kursgård saknade Pensionärernas riksförbund tidigare skola. Det är ju riktigt. Karlskoga folkhögskola med verksamheten på Lidingö är tillsammans en stor skola, där man nu kunde ta bort en viss bit för att följa upp 1977 års beslut. Skolan kunde på det sättet göra en självständig enhet av Lidingö folkhögskola. Men varför fortsätter då inte utbildningsutskottets ordförande och säger samma sak när det gäller Viebäcksskolan, nämligen att Jära folkhögskola var självständig folkhögskola från starten 1947 och fram till 1978? Men på grund av den konkurs som då ägde rum har det blivit ett litet mellanrum. Nu bedrivs det regelrätt folkhögskoleverksamhet igen på just Jära, men under namnet Viebäck. Då är det också lika naturligt att Viebäck skall fortsätta att få det statsbidrag som man tidigare hade till Jära folkhögskola.

Det blir ju inte en skola till i området som Stig Alemyr påstod. Folkhögskolan har hela tiden funnits i området och fortsätter sin verksamhet. Mariannelunds folkhögskola, som Viebäck dessa två år sorterat under, har ju också funnits tidigare. Det är alltså ingen ny folkhögskola i området, utan samma folkhögskola som bedrevs av arbetarrörelsen har på grund av konkursen överförts till en ny huvudman men med bedrivande av folkhögskoleverksamhet även i fortsättningen. Detta är ett tillräckligt skäl för att på grundval av 1977 års folkhögskolebeslut även den här gången ta med Viebäck som en självständig folkhögskola, eftersom den utgjorde en fortsättning på den folkhögskoleverksamhet som redan tidigare fanns på platsen.

Sedan kan jag mycket väl hålla med utbildningsutskottets ordförande om

att det finns anledning att över huvud taget se över den externa kursverksamheten vid folkhögskolorna och se hur mycket av detta som kan förutsättas önska bli självständiga folkhögskolor. Man bör naturligtvis även se över behovet därav. Men vi skall inte blanda bort korten i sammanhanget och säga oss att det är en förklaring till att Jära folkhögskola, som har blivit Viebäck, skulle enbart kallas för extern kursverksamhet, och därför nu vara en helt ny skolenhet. Det är den skolenhet som vi från samhällets sida beviljat bidrag till för uppförande av anläggningen som Pingströrelsen i samband med konkursen 1978 fick överta för de 6,2 milj. kr. som man lånade upp. Det har under årens lopp gjorts stora investeringar i skolanläggningen. Tack vare att man nu kan bedriva folkhögskoleverksamhet på denna skola även i fortsättningen är dessa investeringar från samhällets sida inte bortkastade. Ur samhällets synpunkt har vi satsat på anläggningen för folkhögskoleverksamhet. Sådan verksamhet kunde inte bedrivas när den tidigare huvudmannen inte längre hade ekonomiska möjligheter. Men tack vare att en ny huvudman övertog skolan kan de investerade miljonerna utnyttjas i samhällets tjänst. Då borde det vara en gemensam uppgift för oss att se till att så kan ske även i fortsättningen.

Samma synsätt hade Jönköpings läns landsting när vi behandlade låneansökan i detta sammanhang. När folkhögskolan drevs av arbetarrörelsen fanns det ett ränte- och amorteringsfritt lån på 500 000 kr. När den summan blev aktuell på nytt var det naturligt att överföra samma lån på 500 000 kr. till den nya huvudmannen. Ur samhällets synpunkt skall det inte vara avgörande om det är arbetarrörelsen eller Pingströrelsen som bedriver verksamheten och äger anläggningen, utan ur samhällets synpunkt finns anläggningen, och verksamheten skall bedrivas. Det arbete som nu bedrivs är ur samhällets synpunkt mycket positivt.

Det är två saker som den nye huvudmannen speciellt har inriktat sig på i Viebäck. Det gäller arbetslös ungdom. Man har haft ett sjuttiofemtal deltagare i den verksamheten under den tid man bedrivit arbetet på Viebäck med Pingströrelsen som huvudman. Man har dessutom i höst planerat starta ett skolhem i samarbete med LP-stiftelsen för utslagna ungdomar. Dessa båda saker gör att verksamheten på folkhögskolan i Viebäck får en förstärkt social profil. Därför hade det varit klart motiverat att man hade kunnat ena sig om det förslag som förelåg från regeringen. Det mest förvånande är att de båda andra regeringspartierna inte var beredda att följa upp propositionens förslag. Men det är lika häpnadsväckande att utbildningsutskottets ordförande, som vi ändå vet besitter åtskilligt av kunskap i denna fråga, inte var beredd att stå upp och göra den förklaring som jag här har gjort när det gäller gamla Järas fortsättning i nya Viebäck. Det blev, Stig Alemyr, icke en ytterligare skola i området. Det blev endast en fortsättning av den skolverksamhet som tidigare fanns där – även om den gjort ett uppehåll på två tre år.

Vi skall vara försiktiga med att säga att det blivit en hetsig debatt och missförstånd i det här sammanhanget. Låt oss verkligen tänka oss in i den situation som gäller för den som står som huvudman. Man har planerat –

vilket Rolf Sellgren talade om – för denna nya verksamhet när man då, först en månad innan den självständiga skolan skall starta sitt arbete, får klart besked om att man bara får fortsätta med extern kursverksamhet. Det är helt nya förutsättningar för folkhögskoleverksamhetens bedrivande.

Därför, fru talman, vill jag slutligen vädja till kammarens ledamöter att ta sig ytterligare en funderare när det gäller detta ärende och stödja reservationen till utbildningsutskottets betänkande nr 35.

Anf. 62 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Jag börjar med att, som Kerstin Sandborg, säga att det är svårt att komma med några nya synpunkter i ett ärende där många talare har varit i elden.

Detta lilla betänkande på sex sidor innehåller för mig svåra ord och stycken. Jag har levat nära Ljungskile folkhögskola. Det jag ser framför mig är att denna folkhögskola helt enkelt bryts ned och inte kan fortsätta, eller att den kommer att fortsätta som kurshotell eller liknande, och därmed har hela folkhögskoletanken försvunnit. Detta öde delar visserligen Ljungskile folkhögskola med Karlskoga folkhögskola, och ytterligare några folkhögskolor som dess bättre befinner sig i en förmånligare position. Ljungskile och Karlskoga är dock de två som framför allt hamnar i den besvärligaste situationen.

Utbildningsutskottet har beslutat föreslå riksdagen att förlänga övergångstiden från tre till fyra år. Det kan man bara känna tacksamhet för. Jag tror emellertid att det är nödvändigt, fru talman, att lägga ansvaret där det skall ligga, nämligen hos regeringen. Det riktas stark kritik mot utbildningsutskottet och dess ordförande. Han har, liksom utbildningsutskottet i dess helhet, sin del i detta, men man kan inte komma ifrån att regeringen föreslagit det vi nu skall fatta beslut om. Dessutom måste jag erkänna att jag tidigare varit med om att besluta om de regler utbildningsutskottet försöker följa. Jag tror nu, fru talman, att det är nödvändigt att vi omprövar dessa regler. Jag kan för min del inte gärna se att Ljungskile och Karlskoga folkhögskolor bryts ned. Det krav Curt Boström och jag har framfört i motionen om en omprövning tror jag är helt nödvändigt, och det måste vi ta upp vid ett senare tillfälle.

Det är ju så att man inte kan lösa problemet för Ljungskiles del genom att göra som man gjort i Karlskoga, där man delvis löst sina problem genom att inrätta en filial och därmed en ny folkhögskola. Det har varit på tal att man skulle kunna tänka sig två huvudmän, men det skulle bli en helt artificiell lösning. För min del tror jag att man måste ompröva det här beslutet för att komma till rätta med problemen. Man kan inte bryta sönder folkhögskolor på detta sätt. Det naturliga hade varit att vi, när vi fattade vårt beslut, hade lagt ett tak som innebar att andra skolor inte får utvidgas vidare, men att de som finns får fortsätta. Stig Alemyr sade här att man diskuterat detta i utbildningsutskottet men funnit att det är omöjligt att gå fram på den vägen. Jag tror, fru talman, att man ändå måste försöka lösa problemet på det sättet.

När jag nu också skall säga några ord om Viebäck vill jag påpeka att vi där möter problemet från den andra sidan. Det är nämligen en skola som expanderar. Man skaffar sig extern verksamhet i en nedlagd skola och utvidgar sålunda sin verksamhet. Kostnaderna går över det tak som riksdagen har föreslagit. Man vill lösa problemet genom att bilda en ny folkhögskola. Det finns naturligtvis mycket som talar för det – jag skulle vilja ange två motiv.

Det ena motivet är att Viebäck är en f. d. folkhögskola. Lokalerna finns där. Detta är ett sätt att fortsätta folkhögskoleverksamheten på det ställe där folkhögskoleundervisning pågått under åtskilliga år.

Det andra motivet är att Pingströrelsen hittills inte har haft så stor folkhögskoleverksamhet. Att starta folkhögskolor är något relativt nytt inom Pingströrelsen. En jämförelse med Evangeliska fosterlandsstiftelsen t. ex. visar att man där mycket tidigt var ute med sådan verksamhet. Detsamma gäller Svenska missionsförbundet. Därför tror jag att det är väldigt viktigt att Pingströrelsen får fortsätta denna expansion och utvidga sin folkhögskoleverksamhet.

Jag skall, fru talman, inte orda mer om detta utan sluta med att ställa en fråga till utbildningsutskottets ordförande. Det står i betänkandet att frågan om statsbidrag till Viebäcksskolan skall prövas på nytt. Gäller det en prövning eller är det ett avslag?

Anf. 63 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 64 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Utskottet noterar att frågan skall prövas en gång till. Det är varken ja eller nej – det är en fortsatt prövning av ärendet. Sedan kan olika ledamöter naturligtvis ha olika mening om vad man hoppas att denna prövning skall leda till. Men jag talar nu i egenskap av utskottets ordförande för utskottets stora majoritet. Bakom majoritetens uppfattning står övertygelsen att ytterligare undersökningar måste göras, innan slutlig ställning kan tas. Det står sålunda i betänkandet, att frågan om statsbidrag till Viebäcksskolan som självständig folkhögskola bör prövas på nytt.

Anf. 65 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Detta kan man tolka olika. Man skjuter på beslutet ett år, därför att det finns problem som utskottet hänvisar till. Man skall ytterligare utreda den externa verksamheten över huvud taget inom folkhögskolevärlden, och därför vill man vänta med beslut när det gäller Viebäcksskolan, tills den utredningen är klar. Jag kan tänka mig att det är riktigt att gå den vägen, men jag kan inte tänka mig att det är riktigt att Viebäck får vänta mer än det år som man förhoppningsvis här talar om. Jag vill för min del göra allt för att Pingströrelsen skall få en ny folkhögskola. Den behövs mycket väl. Att den skall kunna verka måste vara målsättningen i vårt arbete.

Anf. 66 ALLAN ÅKERLIND (m):

Fru talman! Frågan om Viebäck gäller ju egentligen tre folkhögskolor – Gysinge, Lidingö och Viebäck. Skolöverstyrelsen och regeringen har föreslagit att alla tre skall räknas som självständiga skolor, och utskottet säger att detta skall gälla två av dem men inte Viebäck.

Jag tycker att detta är mycket märkligt. Jag kan instämma i mycket av vad Sven Johansson, Göte Jonsson och Rolf Sellgren här har sagt, och jag behöver inte upprepa det. Men jag skulle vilja kommentera några saker.

Om det skall utredas, sade Sven Johansson, så skulle man också ha varit konsekvent och behandlat alla de tre aktuella folkhögskolorna på samma sätt. Ja, jag tycker att det är alldeles riktigt. Varför gör man då inte det? Stig Alemyr säger att innan vi fattar beslutet om Viebäck skall vi se på konsekvenserna för folkhögskolorna i övrigt. Varför skall man då särbehandla Viebäck? Det är rätt märkligt.

SÖ och regeringen har alltså lagt fram förslaget om att alla de tre nu aktuella skolorna skall bli självständiga folkhögskolor, och jag förutsätter att de instanserna har vetat vad de gjort och övervägt konsekvenserna innan de lagt fram förslaget. Som Rolf Sellgren sade borde utskottet under arbetets gång ha kunnat få den information som man ansåg sig behöva för att fatta ett beslut i endera riktningen.

Rolf Sellgren sade också att Pingströrelsen är en hårt prövad och stryktålig rörelse i bidragssammanhang. Men det gäller kristen verksamhet i stort. Jag har i två års tid motionerat om statsbidrag till Ekebyholmsskolan i Rimbo. Det är också en fråga för utbildningsutskottet. Denna skola drivs av Adventistsamfundet och är den enda internatskola i sitt slag som inte har statsbidrag. Men det blir avslag varje år.

Utskottsförslaget om att avslå regeringens förslag endast vad beträffar Viebäck uppfattas av mig och andra inom Pingströrelsen som inte i första hand riktat mot Viebäck utan som en diskriminering, riktad mot Pingströrelsen. Det är sorgligt att vi skall behöva uppfatta det så. Men jag kan inte uppfatta det på annat sätt. Jag är tacksam om jag skulle ha fel. Men efter att ha läst dessa handlingar, och efter att ha läst vad som har förekommit i pressdebatten i den här frågan, kan jag inte få något annat intryck.

I Sovjet får man inte bedriva kristen verksamhet utan att registrera sig och följa vissa normer när det gäller statlig inblandning i verksamheten. Jag tyckte det gick en kall fläkt genom kammaren när Stig Alemyr i slutet av sitt anförande sade att det här inte innebär att Viebäck skall behöva sluta sin verksamhet, utan verksamheten får fortgå oförhindrad. Det vore ju skrämmande om man även skulle börja lägga sig i skolans angelägenheter så mycket att man sade att verksamheten inte får fortgå, samtidigt som man säger nej till fullt statsbidrag.

Jag vill sluta mitt inlägg med att liksom Esse Petersson vädja till kammarens ledamöter att stödja reservationen om att bidrag skall utgå även till Viebäck.

Anf. 67 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Allan Åkerlind har missförstått detta trots dagens långa debatt. Det är inte så, att inte statsbidrag skall utgå till verksamheten i Viebäck. Det utgår redan statsbidrag till denna verksamhet. Det är ingen av oss som vill beröva skolan det. Det var det jag sade i mitt inlägg. Det utgår redan statsbidrag, det kunde väl Allan Åkerlind ha tagit reda på.

Det enda vi talar om nu är huruvida det skall bli en självständig folkhögskola eller fortsätta att vara en till lokalerna förlagd extern verksamhet, sorterande under Mariannelunds folkhögskola. Icke någon har under kammardebatten eller i utskottet uttalat den ringaste tanke om att det utgående statsbidraget till verksamheten skall dras in.

Anf. 68 ALLAN ÅKERLIND (m) replik:

Fru talman! Jag är fullt medveten om att det utgår statsbidrag, men det är ett lägre statsbidrag än vad som skulle utgå om skolan fick bli en självständig folkhögskola.

Men det förslag som utskottsmajoriteten har ställt sig bakom innebär ju att Pingströrelsens medlemmar får ta på sig ännu större offer i framtiden än vad de hittills har behövt göra, därför att verksamheten utvecklas. Det handlar också om det.

Anf. 69 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Jag har i dag från talarstolen i mitt första anförande försökt tala om att det är flera folkhögskolor i Sverige som nu bryter igenom taket, på samma sätt som Mariannelundsskolan gör. De får finna sig i att statsbidraget då trappas ner en del för dem, enligt den teknik som gäller Ljungskile och andra skolor. Det som drabbar Mariannelundsskolan är alltså att om den ökar sin verksamhet utöver 7 500 elevveckor, blir det viss reduktion av statsbidraget till den verksamhet som ligger över de 7 500 elevveckorna. Det är endast detta det handlar om.

Om sedan verksamheten är förlagd till Norrskolan i Lycksele, till Mariannelund eller till Viebäck, eller sker som annan extern verksamhet, står riksdagen helt neutral inför. Riksdagen lägger sig inte i vad Pingströrelsen gör på sina skolor, bara den följer folkhögskoleförordningen. Vad riksdagen talar om är statsbidragets konstruktion och statsbidragets storlek.

Anf. 70 TORSTEN BENGTON (c):

Fru talman! Viebäck är synnerligen lämplig som folkhögskola. På den plats där den finns har det varit folkhögskola mer än 30 år. Byggnaderna är utformade för en folkhögskola, och man vågar knappast tänka på vad de skulle användas till om inte för en folkhögskola.

Den stora folkrörelse som står bakom skolan har utomordentliga förutsättningar att rekrytera tillräckligt med elever. Samma rörelse är känd för sin stora offervillighet – den bör rimligen ha ekonomiska möjligheter att driva Viebäck.

Skolöverstyrelsen föreslår att Viebäck skall bli en självständig skola med statsbidrag. Regeringen föreslår enhälligt att den skall bli det – centerpartiets statsråd, med statsministern i spetsen, moderaternas statsråd, allesamman säger de enhälligt att den bör bli självständig folkhögskola.

Sedan kommer den besynnerliga kovändningen i utbildningsutskottet. Utskotten har ju initiativrätt – visst har de det. Men det är mycket sällan den används. I detta fall fanns det inga motioner, men utskottet avstyrker ändå när det gäller en av de tre skolorna. Tyvärr blev det nu, eftersom omständigheterna är sådana, en folkhögskoleman som får lov att tala emot att vi skall ha ytterligare en självständig folkhögskola med statsbidrag. Det är verkligen en förvånande behandling, som inte ofta förekommer i denna kammare.

Stig Alemyr sade att det skulle vara fråga om en folkhögskola till i detta område. Det är ju inte som han sade en ny folkhögskola – det är en fortsättning på en 30-årig tradition. Dessutom har landstinget beviljat ett lån på 500 000 kr. Detta måste väl tolkas så, att också landstinget anser det bör finnas en folkhögskola i denna region.

Stig Alemyr återopade vid flera tillfällen regeringen och dess ställningstagande – visserligen inte i detta sammanhang, men det var ju märkligt att han inte återopade regeringens ställningstagande också i fråga om Viebäck. Den är ju föreslagen att bli självständig folkhögskola med statsbidrag, och då kunde han ju återopa regeringens ställningstagande också i detta fall.

Sedan budgetpropositionen lagts fram och inga motioner kommit förstår man mycket väl att ledningen för skolan givetvis planerar efter detta och säger sig att läget inte verkar vara oroande utan att skolan kommer att bli självständig folkhögskola med statsbidrag från den 1 juli. Det är ju sällsynt att utskott vänder till det på det sätt som utskottet har gjort i det här fallet. Man kan förstå att ledningen måste vara mycket förvånad över hur riksdagen behandlar skolans begäran att bli självständig folkhögskola med statsbidrag.

Stig Alemyr talar om kritik mot centerns ställningstagande. Ja, jag är helt beredd att kritisera centerns utskottsledamöter – jag anser att de har handlat alldeles felaktigt. Och jag hoppas att så många centerpartister som möjligt röstar med reservationen. Den begäran från Stig Alemyr om kritik villfar jag gärna. Däremot är jag helt inne på att centerns statsråd har handlat rätt. Vi bör följa deras linje.

Utskottet säger att ”regeringen bör ge SÖ i uppdrag att inför kommande års budgetarbete redovisa omfattningen av den externa kursverksamhet som finns i landet och som på grund av sin omfattning, karaktär m. m. kan komma att leda till krav på statsbidrag som självständig folkhögskola”.

Det är alldeles riktigt – visst kan man göra så. Men det besynnerliga är att man under pågående behandling av en folkhögskolas begäran om anslag – mitt i behandlingen av ärendet – helt plötsligt kastar sig in och avslår begäran från en av skolorna utan någon logisk motivering. Man säger visserligen att man inte skall bevilja begäran från rörelser som har en skola tidigare. Men det argumentet håller bara i det ena fallet. I det andra fallet gäller det en

rörelse som redan har skolor. Det är en hopplös inkonsekvens i behandlingen av frågan.

Hur mycket jag än lyssnat till debatten – och det har jag gjort hela tiden från början, därför att jag trodde att jag skulle få någon sorts förklaring – står jag lika frågande inför hur utbildningsutskottet har behandlat denna fråga.

Skolöverstyrelsen skall nu göra en utvärdering, som skall omfatta inte bara Viebäck. Men i vad gäller Viebäck har skolöverstyrelsen redan tillstyrkt att skolan skall bli självständig folkhögskola med statsbidrag.

Jag har flera gånger talat om självständig folkhögskola med statsbidrag. Jag tänker nämligen inte på den andra verksamheten. Beträffande den har Stig Alemyr gett en förklaring som jag inte har någonting att invända emot. Men det är en självständig folkhögskola som vi vill ha Viebäck till.

Jag har inte kunnat begripa logiken i utbildningsutskottets uttalande, och jag yrkar givetvis bifall till reservationen. Jag hoppas att så många som möjligt stöder den. Jag kan inte finna annat än att regeringens förslag i detta fall är det riktiga.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 71 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte upprepa de argument som framförts under hela denna långa debatt.

Jag vill bara säga till Torsten Bengtson: När jag hänvisade till regeringen i det andra fallet som vi diskuterar var det därför att en företrädare för regeringspartierna kritiserade mig för en åtgärd som regeringen föreslagit. Då sade jag: Rikta kritiken mot den egna sidan, för det är den som ligger bakom förslaget!

Det var väl fullständigt klart att det var mer rimligt att Bertil Hansson vände sig till det då närvarande statsrådet och kritiserade honom i stället för att ensidigt beskjuta mig med sin kritik.

Anf. 72 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Jag vill göra några kommentarer i debatten om Viebäck. Vi har hållit på i ett par timmar nu och diskuterat den skolan, och det har varit många inlägg. Tyvärr har jag en känsla av att många av dem bygger på missförstånd i den ena eller den andra riktningen. Man säger också mycket upprört från många håll att man inte riktigt förstår hur utskottet kan agera på detta sätt.

Det här är inte första och troligtvis inte heller sista gången som ett utskott under sitt arbete – som bedrivs mycket seriöst, man försöker verkligen ta fram ett underlag för sin bedömning – gör vissa förändringar i de förslag som finns. Detta händer alltemellanåt, och det kommer säkert att hända även framöver.

Jag tror också att det är viktigt att påpeka att skolöverstyrelsen föreslog

fem folkhögskolor som skulle bli självständiga. I regeringsförslaget fanns tre av dem. Det finns säkert skäl för de andra två att också komma i åtnjutande av statsbidrag som självständig folkhögskola.

När utskottet diskuterade det här kom vi snart fram till att riksdagen tidigare vid olika tillfällen har gjort uttalanden i frågor rörande folkhögskolan, bl. a. att när man beviljar statsbidrag till nya folkhögskolor skall det i första hand vara till organisationer som icke har någon folkhögskola redan – Gysinge är ett typexempel på det.

När det gäller Karlskoga/Lidingö är det också ganska klart. Skolan tillhör just den grupp folkhögskolor som 1977 hade blivit så stora att man var tvungen att göra någonting åt dem.

Vieböck är en filial, som det hette tidigare. Där bedrivs en extern kursverksamhet som hör till Mariannelund. Som sådan har den naturligtvis statsbidrag efter de regler som gäller, och det kommer den att ha i fortsättningen också. Även om utskottet nu har sagt att vi behöver ett bättre underlag för att avgöra om skolan skall vara självständig, lika väl som vi får se över dem som ligger närmast i tur och som kommer in med ansökningar om att bli självständiga.

Jag tror inte att någon ifrågasätter utskottets klara linje när det gäller folkhögskolan som utbildningsanstalt, folkhögskoleidéen och den fina tradition som finns där. När vi har fått det erforderliga materialet, kommer vi självfallet att i vanlig ordning pröva Vieböcksskolan lika väl som andra som kommer att söka bidrag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 73 TORSTEN BENGTSON (c) replik:

Herr talman! Det är samma logiska kullerhytta i vad Kerstin Göthberg säger. I fråga om Karlskoga folkhögskola, som blev så stor att den måste utvidgas, accepterar man men i fråga om Mariannelunds folkhögskola, som också blivit stor, accepteras det inte.

Eftersom utskottet helt avvek från propositionen, tycker jag att det skulle vara intressant att veta när utbildningsutskottet senast tog ett sådant initiativ. Fanns det ingen möjlighet för utskottet att inhämta upplysningar under arbetet, så att man kunde ha slutbehandlat frågan?

Jag kan inte finna att det senaste inlägget har rättat till någonting, utan det är samma inkonsekvens i behandlingen som jag har påtalat tidigare.

Anf. 74 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! Jag upprepar, vilket utskottets ordförande också har gjort vid flerfaldiga tillfällen, att Karlskoga tillhör de sju skolor som fanns med i det beslut som fattades 1977.

Naturligtvis har utskottet möjlighet att inhämta upplysningar under arbetets gång, och det gör det verkligen. Jag måste säga att behandlingen i utbildningsutskottet – och jag förmodar även i andra utskott – är av den arten att man verkligen skaffar sig ett grundligt material, innan man fattar beslut.

Vissa uppgifter kan ta litet längre tid att få fram, och i det här ärendet är de uppgifter av betydelse som skolöverstyrelsen skall ta fram i sin kartläggning. Därför tycker vi att det är vettigt att vänta tills vi får det materialet.

Anf. 75 TORSTEN BENGTON (c) replik:

Herr talman! Jag har inte hört från Viebäcksskolan att man har sökt några uppgifter därifrån, så det kan väl inte vara så värst utförliga uppgifter som utskottet har inhämtat när det gällt att ta ställning till Viebäcksskolan.

Anf. 76 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Den här debatten har drivits på ett enligt min mening något anmärkningsvärt sätt. För det första ifrågasätter man varför Gysinge och Karlskoga får inrättas men ej Viebäck. Svaret är återigen: Gysinge och Karlskoga ligger helt i linje med av riksdagen tidigare enhälligt fattade beslut. Viebäck gör faktiskt inte det, och därför har vi begärt ett års uppskov med ställningstagandet för att få den bakgrund som vi anser vara behövlig.

Jag skall för det första villigt erkänna att jag inte uppmärksammade detta under den allmänna motionstiden. Jag beklagar det, men anser mig lika fullt ha skyldighet och rätt att följa riksdagens tidigare gjorda ställningstagande. Om någonting inträffar under resans gång som påverkar vårt ställningstagande, så måste vi väl i all rimlighets namn ha rätt att ta hänsyn till det.

För det andra tycker jag att det är allvarligt att man reagerar som om det vore fråga om en total nedläggning av verksamheten på Viebäck. Så är det ju inte. Vi lägger inga hinder för den verksamhet som nu bedrivs där. Varför inte erkänna detta, Sven Johansson, Ylva Annerstedt och alla andra som argumenterar i den här frågan och som vill ge sken av att verksamheten hotas? Bjuder verkligen inte ärligheten att man redovisar det verkliga förhållandet?

För det tredje kan jag inte underlåta att påtala hur argumenteringen förs från det direkt berörda hållet. I den skrivelse som jag förmodar att vi allesammans har fått lyder rubriken: Politiska markeringar mot Pingströrelsen. Inne i texten på s. 3 står följande: "I ljuset av detta kan man inte helt frigöra sig från misstanken om att vissa politiska partier eller rättare sagt dess ledamöter i utbildningsutskottet ägnar sig åt rent politiska markeringar gentemot Pingströrelsen och dess folkhögskoleverksamhet."

Herr talman! Jag anser att en argumentering av detta slag är djupt bedrövlig och beklämande. Jag tar direkt avstånd från densamma. Jag har ingen anledning – och det har heller ingen av mina kamrater i utskottet – att ta ställning gentemot Pingströrelsen, verkligen inte. Vi försöker att leva upp till av riksdagen tidigare fattade beslut, och därefter agerar vi.

Anf. 77 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Det är litet genant att för den tidigare vice talmannen i riksdagen behöva tala om att det här inte handlar om något utskottsinitiativ. Ett utskottsinitiativ är något helt annat. Detta är ett redan väckt ärende som

*Bidrag till driften
av folkhögskolor*

utskottet behandlar, och det är mycket vanligt att man då förordar ändringar beträffande propositioner eller andra förslag. Så har vi gjort många gånger i utbildningsutskottet, och vi förbehåller oss rätten att göra det när vi anser det vara påkallat. Vi kommer icke att be Torsten Bengtson om tillstånd till det.

När det gäller utskottsinitiativ är proceduren en helt annan, och det är mycket mera sällsynt.

Anf. 78 TORSTEN BENGTON (c) replik:

Herr talman! Jag har inte begärt att utskottet skall fråga mig om någonting i det här ärendet. Men utskottets beslut stöds icke på proposition, icke på motioner. Då är det – oavsett vad man kallar det – så att utskottet självt har tagit upp saken i denna form och inte gjort det på grundval av någon proposition eller motion.

Anf. 79 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Torsten Bengtson har talat om utskottsinitiativ. Det är när ett ärende väcks av utskottet, icke när det kommer till utskottet i form av en proposition eller en motion.

Anf. 80 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det har gjorts gällande i debatten att ett beslut om Viebäcksskolan som självständig folkhögskola skulle innebära ett avsteg från tidigare riksdagsbeslut. Så är icke fallet. Man har sagt att nya ansökningar skall behandlas med restriktivitet. Skolöverstyrelsen har föreslagit fem nya folkhögskolor, och regeringen och folkpartiets reserverter i utskottet har föreslagit tre stycken. Det är alltså helt i linje med tidigare fattade beslut.

Den restriktivitet man har ålagt sig innebär således att tre folkhögskolor föreslås i stället för SÖ:s fem. Vi kan inte annat än beklaga att moderater och centerpartister har hoppat av från det som regeringen och skolöverstyrelsen har bedömt som fullt tillfredsställande skäl för att föreslå Viebäck som självständig folkhögskola.

Punkt 1

Mom. 2 (statsbidrag som självständig folkhögskola till Viebäcksskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 204 röster mot 90 för reservationen av Jörgen Ullenhag m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande

1980/81:40 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Civilutskottets betänkande

1980/81:42 om avveckling av Sölvbackaprojektet (prop. 1980/81:195 i vissa delar)

Vad utskotten hemställt bifölls.

Nr 153

Måndagen den

1 juni 1981

---

*Branschfrämjande
åtgärder*

10 § Branschfrämjande åtgärder

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1980/81:52 om vissa anslag inom industridepartementets område (prop. 1980/81:100).

Anf. 81 TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 82 SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! På s. 7 i utskottsbetänkandet finns uppräknade alla de försök från socialdemokratisk sida att aktualisera åtgärder som skulle underlätta strukturomvandlingen inom gjuteriindustrin. Alla framställningar från vår sida har röstats ner av den borgerliga majoriteten här i kammaren.

Detta har skett trots att svensk gjuteriindustri har haft svåra problem under ett flertal år. En tredjedel av järngjuterierna har försvunnit under senare år, och risk finns att hälften av dem som nu är kvar slås ut under nästa lågkonjunktur.

Dålig lönsamhet till följd av bristande kapacitetsutnyttjande är en av de främsta anledningarna till utslagningen. De befogade miljökrav som ställts på branschen har också bidragit till att företag har fått läggas ned. De återstående åttioalet gjuterier har i de flesta fall moderniserats och har en relativt hygglig miljö.

Gjuteriindustrin är en basindustri främst för verkstadsindustrin, men även för stålindustrin och byggnadsverksamheten. En stor del av produktionen består av halvfabrikat, som tillverkas efter kundens modeller eller ritningar. Därför är det angeläget att koncentrationen inte drivs för långt. Det är viktigt att gjuterierna finns nära kunderna.

Gjuteriindustrin är utsatt för konkurrens utifrån, men också nya material konkurrerar.

Under 1980-talet kan man förutse en ökad koncentration inom järngjuteriindustrin, samtidigt som ökningstakten i användningen av gjutgods kommer att avta. För att möta detta bör insatser göras på forsknings- och utvecklingsområdet inom industrin för att få fram gjutna material som svarar

mot de höga krav på hållfasthet och konstruktionsteknik som framtidens produktion ställer. De ökade energipriserna kommer också att hårt belasta branschen.

Konkurrenskraften i företagen kan genom bättre samordning och därmed kapacitetsutnyttjande öka avsevärt. Därför bör branschprogrammet för gjuteriindustrin få ligga kvar på den nuvarande nivån också under budgetåret 1981/82.

Delbranscherna inom gjuteriindustrin bör bli föremål för intensifierade studier, och överläggningar med företagen och de anställdas organisationer bör äga rum i syfte att få fram förslag till samordnade åtgärder för att stärka branschens konkurrensförmåga.

Herr talman! Tekoindustrins utsatta läge gör det orimligt att, som majoriteten föreslår, minska anslaget till branschprogrammet. I den socialdemokratiska reservationen pekar vi på att det är angeläget med ambitiösa effektivitetsfrämjande åtgärder inom tekobranschen.

Under 1970-talet har antalet sysselsatta inom branschen minskat med nästan 6 % per år. Den här utvecklingen har gjort att den inhemska tekoproduktionen har sjunkit så kraftigt att möjligheterna att i ett krisläge klara befolkningens försörjning med tekoprodukter kan anses vara allvarligt hotade. Det finns alltså mycket starka skäl för att bibehålla stödet för tekoindustrins framtid.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen vid näringsutskottets betänkande 52.

Anf. 83 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande 1980/81:52 som vi behandlar här i dag innefattar bl. a. under rubriken Branschfrämjande åtgärder förslag till ett reservationsanslag på 56 385 000 kr. Där ingår som en del också branschstödet för bl. a. gjuteriindustrin, som Sivert Andersson nyss har kommenterat.

Regeringsförslaget innebär en successiv avveckling av detta branschprogram under en tvåårsperiod. För budgetåret 1981/82 innebär det en sänkning med 1,5 miljoner i jämförelse med föregående budgetår.

Även för tekoindustrin, som vi nyligen ganska ingående har debatterat här i kammaren, innebär propositionens förslag en minskning från 42 till 40 milj. kr. Det rör sig alltså om 2 milj. kr.

I den socialdemokratiska motionen 1043 accepterar man inte att det särskilda programmet för gjuteriindustrin skall avvecklas under två år. Man kräver, som har framgått av Sivert Anderssons inlägg, samordnade åtgärder i syfte att stärka konkurrenskraften inom branschen. De synpunkterna kommer också till uttryck i den socialdemokratiska reservationen.

Nu säger Sivert Andersson att lönsamheten är dålig inom branschen. Han talar också om bristande kapacitetsutnyttjande och om konkurrens utifrån, och jag tror det är riktiga konstateranden. Men jag vill erinra Sivert Andersson om att i mitten av 1970-talet, under socialdemokraternas regeringstid, höjdes arbetskraftskostnaderna under ett par år med bortåt

40 %, varav ungefär 12 % var arbetsgivaravgifter. Detta slog väldigt hårt på en hel del industrier som kräver mycket manuellt arbete, och där ingår också gjuteriindustrin.

Jag skulle vilja fråga Sivert Andersson, om han inte anser att minst lika viktigt som branschstöd är det också att staten lättar på de generella avgifter som så hårt drabbar näringslivet och inte minst den bransch som vi nu debatterar.

Riksdagen har tidigare behandlat frågor rörande gjuteriindustrin, senast våren 1980, då riksdagen avlog en socialdemokratisk motion om ett samlat program för järn- och stålgjuteribranscherna.

Herr talman! Beträffande branschstödet i största allmänhet bör sägas att det kommit att prövas i olika branscher under de senaste åren, och ibland har det gått bra, ibland mindre bra. Men jag vill nogsamt poängtera att avsikten hela tiden har varit att särskilt hårt drabbade branscher under en limiterad tid skulle beredas tid till anpassning och omställning för att därmed kunna stärka sin konkurrenskraft. Härav följer att branschprogrammen skall vara begränsade i tiden. Denna uppfattning delas glädjande nog också av motionärerna, som alltså i princip är för en avveckling, men som anser att beslut härom i det nu aktuella fallet bör fattas senare.

Herr talman! Vi i utskottsmajoriteten har ställt oss bakom regeringsförslaget och godkänner att branschprogrammet avvecklas under en tvåårsperiod. Vi har gjort vårt ställningstagande mot den bakgrunden att de strukturfrämjande åtgärderna inom programmet har visat sig ha en synnerligen begränsad effekt. Vi anser att den mest aktuella åtgärden under tvåårsperioden är en satsning på utbildnings- och konsultverksamheten.

Naturligtvis är vi också medvetna om att vårt lands hårt ansträngda statsfinansiella läge innebär att regeringen, och självfallet också riksdagen, måste göra vissa prioriteringar.

För tekoindustrin slutligen innebär regeringsförslaget en minskning av branschprogrammet med 2 milj. kr. Denna smärre reduktion bör ses i relation till de övriga åtgärder som föreslås för tekoindustrin och som handlar om en ram på ca 460 milj. kr. Där spelar äldrestödet och stöd till ökad export en ganska stor roll. Det bör också noteras att vissa reservationer finns när det gäller anslaget från föregående budgetår. Den minskning med 2 milj. kr. som nu föreslås för tekoindustrin är alltså, herr talman, av synnerligen marginell betydelse.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande nr 52.

Anf. 84 SIVERT ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja säga till Erik Hovhammar att erfarenheterna av generella lättnader i vad det gäller arbetsgivaravgifterna visar att detta inte är någon väg att gå för att lösa strukturproblemen i det här landet.

Jag vill också påminna Erik Hovhammar om att de arbetskraftskostnader som uppkom under 1970-talet i hög grad var resultatet av fria förhandlingar mellan löntagarna, organiserade i fackliga organisationer, och arbetsgivarna.

De arbetsgivaravgifter som beslutades i den här kammaren var resultatet av överväganden som i god demokratisk anda gjordes här i riksdagen. Jag anser att det bör vara så även i fortsättningen. Vi kan inte vare sig genom att sänka de avgifter staten lägger på företagen eller genom att eventuellt sänka lönerna – vilket, efter vad jag kunde uppfatta, var underförstått i det Erik Hovhammar sade – lösa strukturproblemen inom gjuteriindustrin, och inte heller inom tekoindustrin.

Vad det här är fråga om är att genom statens medverkan finansiera sådana åtgärder som kan vara till fyllest när man skall ta till vara det som är bra inom dessa industrier och att inspirera till utveckling av sådana produkter som kan konkurrera med omvärldens i framtiden. Det är detta vi föreslår i vårt krav på fortsatt stöd till branschprogrammen.

Men naturligtvis skall ett branschprogram inte gälla i evighet. Det har en uppgift att fylla, och när den uppgiften är fullgjord, då avvecklar man branschprogrammet. Men detta skall inte ske dessförinnan, vilket utskotts-majoriteten och regeringen föreslår.

Anf. 85 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Systemet fungerar ju på det sättet att alla avgifter som man lägger på näringslivet fördyrar varorna och gör det svårt att sälja varorna inte minst på exportmarknaden. Särskilt gäller detta naturligtvis arbetsintensiva branscher. Därför är sådana här pålägg väldigt besvärande. Lika väl som man kan höja en avgift, Sivert Andersson, så skall man också kunna sänka den. Jag har icke talat om sänkta löner. Jag tycker det är orealistiskt i ett läge då vi har en inflation att gå ut och kräva sänkta löner. Det har jag inte heller gjort.

Men jag tycker att man skall vara så ärlig att man säger att branschstödet – och det är själva bakgrunden – är hjälp till självhjälp under en övergångsperiod. Men den perioden, Sivert Andersson, får inte bli hur lång som helst. Det vore väldigt olyckligt om den ena branschen efter den andra skulle kunna betecknas mer eller mindre som en evig stödbransch. Det är väl inte heller det som motionärerna är ute efter, hoppas jag.

Branschprogrammet för gjuteriindustrin – låt mig erinra om detta – har löpt sedan år 1973. Det är en relativt lång tid, och under den tiden bör man ha fått erfarenheter, och stödet bör också ha gjort avsedd verkan. Nu tycker jag att både företagsledningen och de anställda måste tillsammans göra de förändringar i strukturen som är nödvändiga. Strukturproblemen kan man inte lösa med branschstöd.

Anf. 86 SIVERT ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag förstår, Erik Hovhammar, att alla avgifter som läggs på företagen fördyrar produktionen. Jag kan försäkra Erik Hovhammar att även om jag själv kanske inte använt argumentet, så har jag hört det tusentals gånger när vi har förhandlat om lönerna med arbetsgivarmotparten. Det är alldeles uppenbart.

Det är klart att sådana avgifter påverkar kostnadslägena i företagen och

därmed också avgör hur stort löncuttaget blir. Därför har de avgifter som företagen haft att betala påverkat lönernas storlek. Lönerna skulle sannolikt ha varit högre om inte de här avgifterna hade påverkat förhandlingsverksamheten.

Vad beträffar periodens längd vill jag säga att stödperioden för ett branschfrämjande program inte kan bli hur lång som helst – det är väl sant. Men vi står inför sådana utvecklingstendenser inom järngjuterihandlingen att det finns all anledning att fundera över om man inte skall förlänga verksamhetsperioden, därför att så mycket nytt håller på att utvecklas i branschen.

Anf. 87 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Det är glädjande att Sivert Andersson och jag delar den uppfattningen och är överens om att alla sådana avgifter påverkar kostnadsläget. De påverkar också möjligheterna till lönehöjningar och över huvud taget möjligheten till sysselsättning. Jag tror att resonemangen från en fackföreningsledare och en företagare har ganska många gemensamma nämnare i ett sådant här sammanhang. Det är bra. Men i det aktuella fallet har branschprogrammet för gjuterihandlingen pågått sedan 1973, och man måste väl säga att det är en ganska lång tid. Nu måste branschen själv försöka klara ut sina strukturella problem.

Anf. 88 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Vi har under 1970-talet sett hur bransch efter bransch råkat i svårigheter. Våra gamla traditionella branscher slås ut på grund av att vårt teknologiska och kvalitetsmässiga försprång efter andra världskriget krympt allteftersom andra länder hunnit ifatt och brutit sig in på vad vi vant oss vid att betrakta som våra marknader.

Det har talats mycket om alternativ produktion och om behovet av att finna nya nischer på världsmarknaden. Sådana nya produkter och nya nischer finner man inom havstekniken.

Havstekniken erbjuder en expansiv marknad, där Sverige kan göra sig gällande genom att tillvarata och utveckla det tekniska och kvalitetsmässiga kunnande som finns och satsa på produkter där svensk industri i samarbete med kunderna kan utveckla och tillämpa ny teknik på områden inom vilka andra faktorer än priset har avgörande betydelse. Sverige har först på ett sent stadium på allvar kommit in på denna intensiva marknad.

Kanslichefen Erik Hultmark på havsresursdelegationen i Göteborg gör en jämförelse med förhållandena i skärgården för några decennier sedan. Han säger: "Det fanns så litet mat att föräldrarna lät sina barn ligga i sängen hela dagen. Ändå hade de bara behövt gå ut i havet och plocka musslor så skulle de fått högvärdigt protein."

Lika blinda har vi varit för de möjligheter havstekniken kan erbjuda svensk industri.

Vanligen förbinder vi havsteknik med utvinningen av olja och gas ur haven. Här har utvecklingen skett explosionsartat. I en strävan att frigöra sig

från den instabila situationen på oljemarknaden borrar i dag inte mindre än 90 länder runt hela jorden efter olja i haven. 20 % av all oljeutvinning kommer från oljefält offshore. 50 % av alla investeringar i oljeutvinning sker i prospektering av tillgångar offshore.

Enbart i den brittiska delen av Nordsjön uppskattas investeringar på totalt 600 miljarder kronor komma till stånd fram till 1995. På den norska kontinentalsockeln uppges investeringarna under samma tid komma att uppgå till i genomsnitt 15 miljarder kronor per år. Till detta skall vi lägga de ofantliga belopp som under det närmaste decenniet kommer att investeras i offshore-verksamhet runt Nordamerikas och Latinamerikas kuster, i Afrika, i Sydostasien, i Kina.

Prospekteringsfasen väntas kulminera under andra hälften av 1980-talet och successivt övergå i en produktionsfas som ställer ännu större krav på investeringar i produktionsenheter och för drift och underhåll.

Havsteknik är inte bara offshore. Det är också energiteknik, fiske- och odlingsteknik, miljöskydd, utvinning av mineralier. Listan kan göras lång.

Sverige har en lång tradition av byggande i och för havet. Vi har det tekniska kunnandet. Vi har erfarna tekniker och arbetare.

I en artikel i Teknik i tiden framhåller ställföreträdande generaldirektören vid STU Jan-Olof Karlsson hur väsentligt det är att man med framåtriktade forsknings- och utvecklingsinsatser långsiktigt befäster utvecklingsmöjligheter för branscher med förutsättningar för varaktig konkurrensförmåga och för att lägga en grund för nya industrier utan vilka Sverige inte kommer att överleva som ett utvecklat industri- och välfärdsland.

Samtidigt framhåller Jan-Olof Karlsson också att resultatet av sådana insatser kan nyttiggöras på mycket lång sikt – tio år eller ännu längre. Då det gäller teknisk industriell kunskapsutbyggnad får man räkna med 15–20 års sikt. Det är därför med en viss förskräckelse jag konstaterar att de samlade satsningarna på havsteknik minskat under senare år.

Flera svenska företag har lyckats etablera sig på denna mycket hårda och mycket speciella marknad som offshore utgör. Kraven på säkerhet och leverans är enorma.

För att över huvud taget ha en chans måste en presumtiv säljare redan från början kunna presentera en produkt som möter de specifikationer köparna ställer upp. På mycket kort tid skall säljaren kunna presentera en fullständig offert. För detta krävs kunnig personal och en produkt som motsvarar mycket högt ställda tekniska och kvalitetsmässiga krav. Det fordras referensobjekt som kan skapa förtroende för produkten och leverantören.

I motion 1408 hemställs att riksdagen uttalar att satsningar på havsteknik bör erhålla hög prioritet och att regeringen framlägger förslag till åtgärder för att främja den tekniska och kommersiella utvecklingen på detta område.

Utskottet hänvisar till det arbete som bedrivs inom havsresursdelegationen, som har i uppdrag att samordna satsningar inom forskning och utveckling rörande utnyttjande av naturresurser i haven. Delegationen skall

verka för samordning och i nära kontakt med företag och olika myndigheter förelägga regeringen förslag om åtgärder som är gynnsamma för verksamheten.

Havsresursdelegationen gör ett gott arbete med de begränsade resurser som står till förfogande.

Frågan om hur svenska företag skall kunna tillvarata de möjligheter havstekniken erbjuder har emellertid större dimensioner än de som omfattas av havsresursdelegationens arbete. Här behövs ett medvetet stöd inte bara till teknisk forskning och utveckling utan också i form av finansiering av referensobjekt, medverkan i offertarbetet, bilaterala handelsöverenskommelser och andra rent kommersiella satsningar. Det behövs medverkan vid utbildning av personal. Inte minst behövs det en bred information till såväl företag som berörda myndigheter och institutioner om de möjligheter havstekniken erbjuder.

Jag är förvånad över att motion 1408 av utskottet behandlas i samband med anslaget till havsresursdelegationen. Den borde snarare höra hemma i det industripolitiska betänkande som skall behandlas av riksdagen senare denna vecka. Satsningar på havsteknik måste vägas mot andra industripolitiska satsningar.

Sverige har sackat efter på detta område, där vi har så goda möjligheter bara vi tar vara på dem. Det behövs en klar viljeinriktning från samhällets sida, och därför, herr talman, är det min förhoppning att den positiva attityd som kommit till uttryck i utskottets skrivning också skall resultera i konkreta åtgärder.

Jag har inget särskilt yrkande.

Punkt 11 (branschfrämjande åtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 148 röster mot 146 för reservationen av Ingvar Svanberg m. fl.

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Ändring i vallagen m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:26 om ändring i vallagen m. m. (prop. 1980/81:170).

Anf. 89 TORHEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Vallagsfrågorna är någonting vi försöker vara eniga om i vårt land. Vi anser att det är viktigt att vi är eniga om tillämpningen av denna för demokratin så betydelsefulla procedur. Och som vanligt när konstitutionsutskottet behandlar vallagsfrågorna är det i stort sett enigt.

Jag skall inte nu gå in på alla detaljer i betänkandet. Jag misstänker att följande talare kommer att behandla även det jag lämnar åt sidan.

Nr 153

Måndagen den
1 juni 1981

---

*Ändring i vallagen
m. m.*

På en punkt vill jag kommentera enigheten i utskottet. Det gäller en punkt där enigheten är ganska ytlig, nämligen i frågan om valsyste­met vid kommunfullmäktigeval. Vallagskommittén hade tidigare kommit fram till en kompromiss om en höjning av minimiantalet mandat i ett valdistrikt vid kommunfullmäktigeval från 15 till 20 mandat. Anledningen till detta var att man skulle få en ökad proportionalitet och att småpartierna skulle få en ökad rättvisa. Det fanns således en enighet om denna kompromiss. Och som det vanligen är vid kompromisser hade man fått ge efter litet från olika håll. Mot detta förslag fanns det i princip en remissinstans. Det var Stockholms kommun som tyckte att det var ett dåligt förslag. Detta tog socialdemokraterna som ursäkt för att tillfälligt stiga av från kompromissen. Jag hoppas att det verkligen är en tillfällighet och att socialdemokraterna använder tiden ett tag framåt till att övertyga Stockholms kommun. Stockholms kommun kan inte få styra och ställa och förhindra en förbättring av den kommunala demokratin i Sverige. Gjorda överenskommelser bör man faktiskt hålla. Jag förutsätter att det bara är ett temporärt uppskov och att socialdemokraterna kommer att stå fast vid den tidigare kompromissen.

På en annan punkt finns det faktiskt en reservation. Det är vi folkpartister som har reserverat oss. Vi anser att vårt valsystem är onödigt tungt och byråkratiskt – och följaktligen onödigt dyrbart. Vi vill ha en utredning för att söka hitta möjligheter till besparingar och förenklingar i valsystemet. Utskottsmajoriteten anser emellertid att vallagskommittén nyss i grunden har gått igenom och sett över hela valsystemet och att det därför inte finns någon anledning att tillsätta en ny utredning på detta område. Samtidigt skriker den moderate partiledaren och den socialdemokratiske partiledaren i högan sky om det urusla valsystem vi har här i landet och menar att det måste tas krafttag, att det måste komma utskottsinitiativ för att få ordning på detta hemska förhållande. Deras representanter i utskottet tycker emellertid att allt är väl, att det inte finns någon anledning att undersöka möjligheterna till förenklingar. Det skulle vara intressant att veta vilka som är representativa för partierna i denna fråga. Man må förlåtas, om man blir en aning förbryllad. Vad som är riktigt och rätt och gott och väl i konstitutionsutskottet kan ju inte bli så himmelsskriande vansinnigt och tokigt bara för att det råkar komma i närheten av vissa partiledares öron och munnar. Det finns alltså anledning att göra en översyn. Om man inte kan acceptera fp-reservationen utan avslår den, bör man också upphöra med det våldsamma talet om hur uruselt det svenska valsystemet är.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Anf. 90 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Regeringens proposition om ändring i vallagen är begränsad och innebär inga genomgripande förändringar. I viss mån har frågeställningarna vidgats genom de motioner som väckts.

Från vänsterpartiet kommunisterna har vi aktualiserat två frågeställning-

ar. Den ena gäller valsyste­met för kommunfullmäktigeval. Den andra gäller registrering av partibeteckning.

Innan jag går in på dessa frågor vill jag till övriga frågor i konstitutionsutskottets betänkande anföra en synpunkt på motionsförslaget om ändrad valkretsindelning i Malmöhus län. Utskottet avstyrker motionen, och jag kan därför i dag nöja mig med att säga att mindre valkretsar innebär att strävandena till allsidig representation motverkas. Detta bör observeras i den fortsatta debatten. Till frågan om valkretsindelningen i Malmöhus län torde vi få anledning att återkomma.

Det finns också, herr talman, en vallagsfråga utanför konstitutionsutskottets betänkande som kommit i förgrunden under senare tid. Den gäller möjligheterna att snabbare kunna genomföra extra val. Detta spörsmål har uppmärksamrats i olika utredningar; bl. a. hade nyligen grundlagskommittén problemet uppe. I samband med regeringskrisen fick frågan ny aktualitet. Därför har också behovet av en översyn av vallagen framförts från skilda håll.

Viktigt i sammanhanget bör vara att undersöka vilka möjligheter till kortare tidsintervaller i förhållande till ordinarie val som är möjliga utan att demokratin begränsas. Valförberedelserna vid ordinarie val bygger på en i förväg länge känd tidpunkt för valet. Ett extra val beror på en särskild situation, och det bör vara möjligt att också vidta särskilda åtgärder för att klara förberedelserna på kortare tid. Vissa beredskapsåtgärder i fråga om röstkort, tryckning av valsedlar och liknande kan vara möjliga. Även nomineringsförfarandet kanske kan genomföras snabbare i en sådan situation. Då måste ändå partiorganisationerna mobiliseras inför valet. Bestämmelserna för genomförande av valen bygger på vad som tillämpas vid ordinarie val. Om dessa bestämmelser är för stela vid extra val, bör det givetvis undersökas vilka särskilda bestämmelser som är möjliga att tillämpa vid ett sådant tillfälle – hela tiden med beaktande av väljarnas och partiernas intressen. Vallagskommittén har – såvitt jag förstår – bollen och får väl undersöka frågan.

Så till vpk:s motionsyrkanden. Vi har länge hävdat att i kretsindelade kommuner bör tillämpas ett system med fasta valkretsmandat och utjämningsmandat. Därigenom skulle rättvisa uppnås mellan partierna vid fördelning av mandat. Vi anser att ett sådant system inte bör innehålla annan spärre­ffekt än den som uppnås genom att 1,4 används som första divisor vid mandatfördelningen. Denna ståndpunkt hävdade vpk:s representant i vallagskommittén. Tanken börjar vinna insteg också i andra partier, även om vårt yrkande avstyrks av utskottet. Det visar bl. a. särskilda yttranden i KU:s betänkande.

Vallagskommittén begränsade sig till att föreslå en höjning av minimiantalet mandat per valkrets från 15 till 20 för att uppnå bättre proportionalitet. Med motiveringen att det inte gått att uppnå någon bredare enighet kring detta förslag avstår regeringen från att göra denna begränsade förändring och föreslår oförändrade regler. Motionsvägen har dock förslaget förts fram, men motionärerna får nöja sig med ett utskottsuttalande om att det inte skall

hända någonting före 1982 men möjligen före 1985. En höjning av minimiantalet mandat i valkretsen är ett steg i rätt riktning, även om huvudalternativet måste vara fasta mandat och utjämningsmandat.

När det gäller registrering av valbeteckning föreslår regeringen, liksom även vallagskommittén, ett kvardröjande skydd för avregistrerad beteckning. Detta är ett framsteg, men problemet med möjligheten att använda en valbeteckning som kan leda till förväxling är fortfarande olöst. Det behövs klarare bestämmelser, som hindrar inregistrering av partibeteckning som ligger så nära redan registrerad beteckning att risk för förväxling uppstår.

Det är därtill så, att en beteckning som icke registrerats på grund av förväxlingsrisk likväl kan användas i valet och därmed vålla förväxling. Den enda begränsningen är att partimarkerade valseدلar för sådant parti inte läggs ut på postkontoren. Vi menar att skyddet för registrerad partibeteckning är otillräckligt och att en skärpning av bestämmelserna behövs. Detta bör vara möjligt även med beaktande av den fria nomineringsrätten. Både under allmänna motionstiden och i anledning av regeringens proposition om vallagen har vi yrkat på att denna fråga utreds.

Konstitutionsutskottet avstyrker motionsyrkandena med hänvisning till att vallagskommittén nyligen behandlat frågan. Man hänvisar också till att förslag framlagts om kvardröjande skydd för avregistrerad partibeteckning. Detta förslag, liksom utskottets tillstyrkande av ett motionsyrkande om att partibeteckning skall bestå av ord och inte enbart bokstäver, är led i strävandena att minska förväxlingsriskerna. Men det kan inte anses vara svar på den fråga vi från vpk aktualiserat. Jag vill ställa frågan till utskottets företrädare: Anser ni det vara tillfredsställande att partibeteckning, som myndighet med hänvisning till förväxlingsrisk icke registrerat, skall kunna användas i valet och vålla den förväxling som myndighet önskat undvika? Det är nämligen detta frågan handlar om.

Jag yrkar, herr talman, bifall till vpk-motionerna 1515 och 2145.

Anf. 91 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Här har redan erinrats om den fina svenska tradition som vi har på vallagstiftningens område, nämligen att större förändringar inte genomförs utan att det finns en bred majoritet bakom förändringarna. Denna ståndpunkt har väglett trepartiregeringen, och den har präglat konstitutionsutskottets ställningstagande. Vi har fått tre särskilda yttranden. I en fråga av annan typ skulle vi väl ha haft tre reservationer i stället – ja, kanske ännu fler reservationer.

Nu får vi resonera vidare med varandra i dessa frågor. För min del har jag svårt att se att det är någon brådska med dem. Det gäller väsentligen frågan om valkretsarnas storlek på det kommunala planet.

Låt mig erinra om att de nuvarande bestämmelserna med en höjning från ett minimum på 10 till ett minimum på 15 ledamöter i varje valkrets infördes så sent som 1975 och följaktligen har tillämpats endast i två val. Bakom förändringen 1975 låg en överenskommelse mellan de fyra största riksdagspartierna. Denna överenskommelse gick igen i den proposition den

socialdemokratiska regeringen lade fram och i det förslag som konstitutionsutskottet tillstyrkte och kammaren antog.

Sedan har det förts fram krav på att man skall ytterligare höja minimiantalet. Det har behandlats inom vallagskommittén. Såvitt jag förstår råkade Torkel Lindahl ut för ett fel här – när jag har studerat betänkandet har jag funnit att vpk-representanten inte slöt upp kring utskottsbetänkandet, och inte heller den moderate representanten gjorde det. Han har ju möjlighet att här dementera eller bekräfta vad jag har sagt. Däremot förenade sig representanterna för socialdemokratin, centerpartiet och folkpartiet.

Regeringen har inte tagit upp detta, och det hör väl samman med remissutfallet, men också med den ståndpunkt vi har intagit inom socialdemokratin. Vi har ansett att med det remissutfall som uppstod var det omöjligt att gå vidare på den här vägen. Det visade sig att det fanns flera remissinstanser som tillstyrkte förslaget. Men en remissinstans, Stockholms kommun, sade bestämt nej till förslaget, på grund av de verkningar det skulle få här i Stockholm. Man skulle få reducera antalet valkretsar, och de skulle bli betydligt större. Valkretsarna spelar här en stor roll för det politiska livet.

Man hade då tre alternativ att välja mellan. Man kunde köra över Stockholms kommun och förklara att Stockholms synpunkterna i och för sig kan vara intressanta, men riksdagen intar en annan ståndpunkt. Varken trepartiregeringen eller konstitutionsutskottet har ansett detta vara en möjlig väg. Det andra alternativet var att fastställa speciella regler för Stockholm. Mot detta restes ett mycket bestämt motstånd – man ville att samma regler skulle gälla för hela riket, och till detta kom att liknande synpunkter som anfördes från Stockholm och som finns redovisade i propositionen senare återropades av andra kommuner. Den tredje vägen var att ändra antalet ledamöter i kommunfullmäktige i Stockholm. Varken regering eller riksdag har emellertid möjligheter att på egen hand genomföra en sådan förändring. I detta läge var det naturligt att hålla fast vid den nuvarande ordningen.

I vad gäller valkretsindelningen i Malmöhus län har jag visserligen hört ledamöter av denna kammare återkomma till krav på detta område, nästan med en Catos envishet. Men det är svårt att se att det finns några för Malmöhus län speciella behov i fråga om valkretsindelning. Det är en annan sak att pröva detta i samband med en allmän valkretsindelning inom riket. Man kanske kan återropa att det estetiskt-geometriskt ser litet illa ut med den nuvarande valkretsindelningen i Malmöhus län med de fyra kommuner som bildar fyrstadskretsen. Men jag har inte kunnat finna att det föreligger några större praktiska olägenheter.

Över huvud taget är det intressant att konstatera att meningarna går väldigt mycket isär när det gäller valkretsindelning och valsysteem. Det bör alltså finnas utrymme för fortsatta diskussioner.

Det särskilda yttrande som gäller Malmöhus läns valkretsindelning är undertecknat av de moderata och centerpartistiska ledamöterna av konstitutionsutskottet, medan folkpartisterna och socialdemokraterna står utan-

för. Då det gäller antal mandat i kommunala valkretsar kan man observera att moderater och folkpartister i utskottet avgett var sitt särskilda yttrande. Centerpartister och socialdemokrater har inte skrivit något särskilt yttrande. Nyss har vi fått höra att Nils Berndtson hade ytterligare en ståndpunkt på det här området. Detta bekräftar vad jag förut sagt, nämligen att det finns behov av ytterligare diskussioner på den här punkten.

Till betänkandet finns fogad en reservation ifrån folkpartisternas sida. Den överraskar mig. Man kan naturligtvis framföra sparsamhetssynpunkter på detta område, men läser jag reservationen rätt vill man här muta in ett alldeles speciellt folkpartistiskt besparingsområde, nämligen valkostnaderna.

Nyss hörde vi Torkel Lindahl förklara att det var en byråkratisk ordning beträffande valen. Ja, vi har väl alla strävat efter att nå största rättssäkerhet på det här området och göra det så lätt som möjligt att rösta. Säg mig, Torkel Lindahl, vad är det som är byråkratiskt i nuvarande valförrättning och som vi kan ta bort för att uppnå besparingar? Och vad är det i övrigt man kan genomföra för besparingsaktioner på detta område? Man kan naturligtvis uppnå besparingar, om man vältrar över kostnader på partierna, exempelvis för valsedlarna, men jag skulle tro att de flesta partier reagerar ganska hårt emot ett sådant förslag. Vad är det då för besparingar man kan göra? Är det meningen att man skall inskränka tiden för vallokalerens öppethållande? Skall man möjligen ha större valdistrikt? Skall man ha färre antal valförrättare? Eller vad är man i färd med att vilja genomföra? Låt oss få några konkreta exempel på den besparingsaktion som man här menar att vi skall satsa på genom en allmän översyn av vallagstiftningen!

Torkel Lindahl snuddade vid frågan om extraval. Den frågan kräver stor uppmärksamhet från riksdagens sida. För min del hör jag till dem som ansåg att det hade varit möjligt att anordna extraval den 28 juni i år utan att beröva någon kategori rösträtten eller rubba rättssäkerheten. Den frågan är ju passé, men det gäller att göra en översyn av reglerna så att vi kan hålla extraval.

Egentligen är det en ganska egendomlig situation här i Sverige. I en rad länder kan man snabbt ordna ett val. I Frankrike kan man ha presidentval och riksdagsval kort efter varandra. I Danmark ordnar man ofta extraval. I Storbritannien och det brittiska samväldet kan man sätta i gång extraval. Men här i Sverige är det väldigt svårt – det skall ta tre månader mellan beslut om extraval och valets hållande. Men det bör vara möjligt att bringa ner denna tid.

Vallagsutredningen har varit inne på detta. Den vill ha erfarenheter av extraval. Men, herr talman, hur skall man få sådana erfarenheter, när det visar sig så svårt att i praktiken genomföra extraval? Jag har all respekt för utredningen som vill skaffa sig sådana erfarenheter, men jag fruktår att den aldrig kommer att få dessa erfarenheter, därför att man inte kan hålla några extraval.

Det blir en ond cirkel: utredningen vill ha erfarenheter, den gällande lagstiftningen gör att man inte får sådana, och eftersom man inte får

erfarenheter kan man inte lägga fram förslag till förändringar. Så fortsätter det undan för undan, och då blir grundlagens bestämmelse om extraval mycket snabbt en obsolet paragraf.

Det måste vara fel. Det måste finnas möjligheter att ge innehåll åt denna paragraf i grundlagen. Det betyder att man får gå igenom en rad saker. Partierna får ta upp frågan om hur nomineringarna skall ske – men det är partiernas sak, och jag markerar att det skall inte riksdagen blanda sig i.

Man kan använda vita sedlar vid riksdagsval. Det har nämligen påståtts att de gula sedlarna inte är färgbeständiga. Om man alltid har vita sedlar vid riksdagsval, kan man ju hålla sådana i lager och behöver inte trycka nya.

Man kan ålägga konsulat och fartyg att ha ett lager av partimarkerade valseklar, som kan användas. Man kan telegrafiskt underrätta konsulat och fartyg om vilka personer de olika partierna har nominerat. Man kan på förhand vidta vissa åtgärder inom postverket, och man kan göra en hel del annat.

Det bör vara möjligt att skapa sådana bestämmelser att extraval skall kunna genomföras inom ungefär 35 dagar. Men det förutsätter att man har särskilda bestämmelser för extraval. Man skall alltså dela upp det så att man har en del bestämmelser för ordinarie val och andra för extraval. Alldeles oberoende av hur man ser på frågan om extraval i olika situationer bör det skapas en sådan beredskap att det blir möjligt att genomföra extraval. Det tycker jag att vi skall försöka få fram förslag om så att man kan ta ställning till hösten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan utan att lägga till något särskilt yttrande.

Anf. 92 TORSEL LINDAHL (fp) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att tacka Hilding Johansson för att han korrigerade mig i fråga om vad jag sagt om vallagskommittén. Hilding Johansson har naturligtvis helt rätt i den delen.

För klarhetens skull tror jag faktiskt att det vore ganska bra om Hilding Johansson kunde uttala sig i frågan om han tycker att det är önskvärt att vi får en bättre proportionalitet i kommunfullmäktigevalen. Jag tror att det är nödvändigt, för att vi skall så att säga hamna rätt i den fortsatta diskussionen, att vi vet var socialdemokraterna står.

Sedan tyckte Hilding Johansson att vår reservation var överraskande och att den gällde ett område som vi folkpartister ville vara ensamma om att muta in. Nej då, vi hade varit så tacksamma om Hilding Johansson hade stött oss. Det är ingenting Hilding Johansson behöver känna sig avskräckt ifrån – välkommen i sällskapet!

Minskar man byråkratin och krånglet kring valsystelet, så minskar man kostnaderna. Har man ett lätthanterligt och billigt valsystem, har man också lättare att ordna extraval – det finns faktiskt en koppling där. Men allting är så omöjligt, och vår argumentation avfärdas. Vi har ju just sett över valsystelet, säger man i ena momentet. I nästa moment säger man att det är så galet att extra utskottsinitiativ måste tas, att det är stor skandal etc. Det

resonemanget går inte riktigt ihop. Någonstans saknas logiken.

Hilding Johansson undrar var man kan spara. Ja, om vi hade haft färdiga förslag, hade vi nog inte begärt en utredning. Då hade vi nog tyckt att de förslagen kunde gå i verkställighet i stället. Vitsen med en utredning är just att man skall kunna undersöka hur det förhåller sig. Precis som Hilding Johansson tycker också jag att det är viktigt med rättssäkerheten på detta område.

Jag fick ett intryck av att Hilding Johansson ville ha extraval bara för att se hur det skulle fungera. Jag har hört många olika skäl för ett extraval, men det skälet var nog inte ett av de mera lyckade.

Beträffande erfarenheter av extraval: Vi kan ju titta på hur det är i våra grannländer. Hilding Johansson nämnde själv Danmark, där man ofta har extraval utan att det på något sätt har förbättrat den parlamentariska situationen. Vi har ett annat grannland. Norge, där man inte får lov att upplösa Stortinget och ha extraval. Men det har inte försämrat situationen.

Jag tror att det vore värdefullt om de som i dag skriker efter extraval studerade hur det är i våra grannländer och tog sig en funderare. Kanske skulle de sedan komma tillbaka och säga vad de tyckte.

Anf. 93 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har inte använt ordet skandal. Det är ett ord som jag så ytterst sällan tar i min mun. Jag gör det inte heller här i kammaren. Och inte vet jag om jag skrikit så förskräckligt mycket när jag talade om betydelsen av att man skapar en beredskap för extraval. Några andra av kammarens ledamöter har ägnat mycken möda åt att studera valsyste- met i de nordiska länderna. Delvis är det dessa studier som har lett mig fram till att jag nu med fasthet hävdar att vi här i Sverige måste arbeta ut särskilda bestämmelser för ett extraval.

Det kan uppstå politiska situationer då det allmänt anses vara riktigt att vädja till folket i val. Ingen kan ju påstå att vi i onödan har gjort det här i Sverige. Sedan 1919 har vi haft ett upplösningsval. Det är inte heller min mening att detta skall bli det dominerande systemet, av den typ som man har exempelvis i England. Det är väl ändå något fel med ett system där vi i själva regeringsformen har skrivit in möjligheten att anordna extraval, men där vi på grund av bestämmelserna i vallagen måste vänta tre månader innan ett sådant beslut kan sättas i sjön och vi kan genomföra ett extraval.

När det sedan gäller besparingsåtgärderna, så har några vackra ord skrivits även från utskottsmajoritetens sida. Utskottet delar i och för sig uppfattningarna och anser det önskvärt att söka nedbringa kostnaderna för valen. Men om man skall sätta i gång med en stor utredning på detta område, borde allt motionärerna och reservanterna kunna peka på mera konkreta exempel. De borde åtminstone kunna diskutera de förslag som man från andra håll för fram och avvisar. Man bör kunna peka på något konkret på detta område.

Avbyråkratisering, vad är det? Ja, det kan vara ett slagord som kan

utnyttjas i denna talarstol. Men man måste ju vidta vissa åtgärder om det skall bli resultat. I det avseendet skulle jag vilja ha fler konkreta exempel. Kanske kommer de i nästa replik från Torkel Lindahl.

Nr 153

Måndagen den
1 juni 1981

Anf. 94 TORKE LINDAHL (fp) replik:

Herr talman! Eftersom Hilding Johansson ju inte riktigt kom ihåg vad som står i den motion som ligger till grund för vår reservation, kan jag kanske få nämna något om de idéer som där förs fram. Om de är genomförbara eller inte får man väl diskutera, men man kan bedöma deras rimlighet. Är det rimligt att alla poststationer är öppna för poströstning på valdagen, trots att bara 1 % av väljarna använder denna möjlighet? Detta kostar mycket pengar.

Är det rimligt att det trycks upp ca 100 valsedlar per väljare här i landet, alltså 600 miljoner röstsedlar? Hilding Johansson snuddade själv vid vallokalernas öppethållande. Det är möjligt att man skulle kunna göra en viss besparing genom att stänga dem en timme tidigare. Detta kan man åtminstone diskutera.

Jag tror att vi är eniga om att en hel del sådana här insatser kan göras utan att man tubbar på rättssäkerheten vid valen. Jag hoppas att vi är lika eniga om att rättssäkerheten måste vara minst lika hög vid ett eventuellt extraval.

När det gäller besparingar är det tydligen svårt att komma fram till ens en liten utredning – det är här inte fråga om någon stor sådan. Men i frågan om extraval är man tydligen beredd att så snabbt som möjligt genomföra radikala ändringar i valsystemet. Det är en häpnadsväckande brist på logik och förmåga att se sambandet i den här frågan.

Anf. 95 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall ta upp det samband som Torkel Lindahl var inne på i slutet av sitt inlägg. Jag är beredd att få fram ett snabbt beslut när det gäller att genom ändringar i vallagen skapa möjligheter för ett extraval. Men jag är inte för ett ögonblick beredd att fundera över möjligheten att genom bestämmelser som skapar svårigheter vid extraval reducera valkostnaderna i Sverige. Det är så väsentligt att man når ut till väljarna när det gäller att lösa sådana frågor att man får ta de merkostnader detta kan innebära. Det sambandet är mycket klart.

Folkpartiet vill åstadkomma besparingar, och det verkar på Torkel Lindahl som om en av metoderna är att förhindra att de i grundlagen angivna möjligheterna till extraval tillämpas. I övrigt har han pekat på få metoder.

Man vet inte hur förslaget om att färre valsedlar skall användas kommer att verka. Hittills har man ansett att det bör vara en rik tillgång på valsedlar. Tidigare stängning av vallokaler innebär att man minskar möjligheterna att rösta. Tankarna om minskad byråkrati måste väl här innebära att man skall ha ett mindre antal byråkrater, dvs. valförrättare. Hur skall det gå ihop med kravet på rättssäkerhet? Eller är det på sammanräkningssidan som man skall ha mindre personell insats? Hittills har alla drivit tesen att man så snabbt

---

*Ändring i vallagen
m. m.*

som möjligt skall få fram valresultaten, och ingen har gjort det här i kammaren med större iver än Per Ahlmark gjorde på sin tid. Men självfallet ser jag en besparing i att man inte så snabbt som nu räknar samman valresultaten. Jag tycker dock att det skulle vara fullständigt felaktigt att genomföra en sådan åtgärd.

Anf. 96 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Den senaste månaden har vi haft en mycket intressant debatt om vallagen. Orsaken till denna debatt har inte varit det som står i det betänkande vi nu skall behandla, inte heller det som finns i den proposition som ligger till grund för detta betänkande. Frågan har gällt om det är praktiskt och politiskt möjligt att med vår nuvarande vallag ordna extraval inom en rimlig tid.

Den regeringskris som vi nu har bakom oss kunde – och borde enligt många mening – ha lösts genom ett nyval. Två datum stod i centrum för ett eventuellt nyval: den 14 resp. den 28 juni. Det hade ur många aspekter varit rimligt med ett nyval före sommaren. Hade vår vallag varit annorlunda utformad, skulle vi nu säkert ha varit uppe i en intensiv nyvalskampanj.

Vi har ingen större vana vid nyval i Sverige. Mycket talar emellertid för att vi under 1980-talet har att se fram emot mer politiskt labila lägen, där nyval kan vara den enda rimliga lösningen på ett akut politiskt problem. Då måste det finnas möjligheter att snabbt få till stånd ett nyval. Eftersom vi i dag, trots att vi behandlar vallagen, inte har att ta ställning till nyvalsproblematiken, är det angeläget att slå fast att vallagen snarast måste ses över på denna punkt.

Moderata samlingspartiet har krävt en översyn som går ut på att extra val skall kunna hållas inom sex veckor. Detta är möjligt, om vissa rutiner ändras. Partierna kan trycka valsedlarna själva, och tryckandet och utsändandet av röstkort kan ändras. Med en större beredskap för nyval kan det behövas relativt små förkortningar i tiden för sjömannens röstande, poströstning och utlandssvenskarnas röstande. Det handlar, herr talman, alltså inte om att beröva någon rösträtten, vilket är viktigt att slå fast i en sådan här nyvalsdebatt. Det handlar i stället om att i några fall förkorta tiderna för den förhandsröstning som olika kategorier enligt nuvarande vallag har rätt till.

Det är emellertid viktigt att understryka att sådana här eventuella förändringar – om vi under någorlunda enighet kan komma fram till dem – bara skall gälla för extraval, inte vid ordinarie val. Då skall naturligtvis hittillsvarande tidsgränser gälla. Men vid nyval finns starka skäl att göra förkortningar.

Gösta Bohman har i ett brev till statsministern Thorbjörn Fälldin begärt att en utredning skall tillsättas som snabbt arbetar fram förslag på denna punkt. Det är att hoppas att så sker, att man från regeringens sida i positiv anda tar ställning till detta utredningskrav.

Men även den befintliga vallagen måste ändras på en del punkter. Tyvärr tycker jag inte att man har lyckats ändra den på de punkter där den verkligen

är i behov av en justering. Och det är att beklaga.

När det gäller kommunerna så är vi i dag i ett läge där det har inträffat och kan komma att inträffa att det block som får majoritet i valmanskåren icke får majoritet i kommunfullmäktige. Detta är naturligtvis inte bra ur demokratisynpunkt, och det är svårt att förklara för människorna. Ett system med utjämningsmandat i likhet med vad vi har på riks- och landstingsplanet skulle ge en eftersträvarvärd rättvisa. Det näst bästa förslaget är naturligtvis att man ökar valkretsarnas storlek från minst 15 till 20 mandat. Det skulle leda till att proportionaliteten bleve betydligt bättre än den i dag är. Och ett sextiotal av våra kommuner är f. n. valkretsindelade. Det är att hoppas att frågan om proportionalitet i kommunerna får en tillfredsställande lösning under de närmaste åren. Utskottets skrivning indikerar också att Stockholm, som är problemet i sammanhanget, skulle kunna vinnas för en lösning som gör att vi över hela landet får en mer utvecklad proportionalitet.

Sedan, herr talman, går jag över till problemet med fyrstadskretsen. Denna fråga har varit föremål för ett stort antal utredningar och diskussioner under 1970-talet. Fyrstadskretsen är en underlig skapelse i vår nuvarande valkretsindelning. Den kom till på grund av alldeles speciella förhållanden för ganska många år sedan, och det finns i dag enligt min mening ingenting som motiverar dess fortsatta existens, annat än möjligen rena pietetsskäl.

Hilding Johansson sade att han inte kunde se att det fanns några speciella behov för Malmöhus län att ändra fyrstadskretsens indelning. Jag har svårt att se att det finns några speciella skäl för att bibehålla den.

Vi har flera gånger under 1970-talet varit nära att uppnå en politisk enighet om en reform på detta område, och i det särskilda yttrandet från moderat och centerpartistiskt håll understryks vikten av att en sådan förändring snart kommer till stånd. Jag vill varmt understryka vad som står i detta särskilda yttrande. Det är att hoppas att den regering som nu sitter – vi får se hur långlivad den blir – eller kommande regeringar så fort som möjligt tar itu med att klara upp indelningen av Malmöhus län i en mera tidsanpassad riktning.

Till slut, herr talman, vill jag säga att folkpartiet i en reservation har lyft fram problemet med att minska kostnaderna vid de allmänna valen. Låt mig för moderaternas del säga att vi självfallet inte har någonting emot att man försöker dra ner kostnaderna på detta område. Det är förvisso väldigt dyrt att anordna val i dag, men det finns enligt vår uppfattning ingen mening med att nu, utan att ta ställning till de konkreta förslag som eventuellt kan finnas, binda sig för några lösningar på detta område. Om folkpartiet kommer med konkreta förslag, skall vi också göra vad vi kan för att ge dem en så positiv behandling som möjligt.

Anf. 97 TORDEL LINDAHL (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är bra att Anders Björck ställer sig positiv till att undersöka om det finns möjligheter att göra besparingar vid valen. Nu är de här sakerna, som Hilding Johansson och jag är ganska överens om, så pass komplicerade att det nog är rimligt att man tillsätter en utredning och

verkligen sätter sig ner och grannar på vilka följderna kan bli, vad som är rimligt och inte rimligt. Därför är det inte särdeles lämpligt att här komma med fullt färdiga, konkreta förslag och ta upp dem till beslut. Vi föreslår därför en utredning.

Sedan talar Anders Björck så vackert om extra val att man blir nästan rörd. Om det blir så som moderaterna och socialdemokraterna tydligt vill, kommer detta land att få två valsystem: ett system för ordinarie val och ett system för extra val. Jag tror att det vore värdefullt om herrarna tänkte igenom hur pass klok den tanken egentligen är.

Anf. 98 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Det är riktigt att det från både moderat och socialdemokratiskt håll finns en stark vilja att uppnå rimliga förhållanden när det gäller extra val. Det är populärt, herr talman, med breda samlande lösningar i politiken, så jag har svårt att föreställa mig att Torkel Lindahl skulle ha någonting emot att vi från moderat och socialdemokratiskt håll nu verkligen försöker att få till stånd en lösning på detta område. Bakom oss står ändå, som det brukar heta, en stor majoritet av riksdagens ledamöter.

Det är faktiskt inte så märkligt att man har något annorlunda bestämmelser när det gäller extra val. Det handlar ju i själva verket bara om att förkorta en del av tiderna vid förhandsröstning. Vi har många gånger under senare år ägnat oss åt frågan om att förändra dessa bestämmelser. Det har också bl. a. Torkel Lindahl och hans parti varit med om åtskilliga gånger.

Extraval är sällsynta i svensk politik. De kommer förmodligen att vara relativt sällsynta också i framtiden. Men jag tycker att det är fullt rimligt att man för att lösa ett besvärligt politiskt problem gör inskränkningar t. ex. när det gäller förhandsröstningen. Det kan inte vara rimligt, herr talman, att det skall ta två å tre gånger så lång tid att anordna ett extraval i Sverige, jämfört med vad det tar i t. ex. Frankrike, England eller Danmark. Torkel Lindahl, som kritiserade byråkratin i valsystelet, borde väl vara överens med mig i varje fall på denna punkt, att det är just den besvärliga byråkratin som gör att det går så långsamt.

Herr talman! Torkel Lindahl säger också att det vore bra med förslag som kan leda till att vi får billigare val, och han vill därför ha en utredning. Men om förslagen är relativt enkla och okomplicerade och om de kan genomföras snabbt, så behövs det väl ingen utredning. I så fall borde det räcka med att den regering vi har tar initiativ till detta och lämnar förslag till riksdagen så snart som möjligt. Jag har kanske större förtroende för den sittande regeringens förmåga att klara av detta snabbt och utan någon särskild utredning än vad Torkel Lindahl har.

Anf. 99 TORDEL LINDAHL (fp) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera, att när vi för fram tanken om det är rimligt att staten låter trycka 600 miljoner valsedlar i samband med valen – det är drygt 100 valsedlar per väljare –, tycker man inte att detta är särskilt bra gjort. Det tycker inte heller Anders Björck. Man tycker att det inte är

värt att kosta på en utredning som studerar om detta verkligen är rimligt. Men när det blir fråga om extraval, då är det plötsligt helt rimligt att partierna ensamma skall svara för all tryckning av valsedlar.

Försök att få litet logik och sammanhang i resonemanget!

Anf. 100 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Det är ju ändå en väsentlig skillnad mellan de val som vi regelbundet har vart tredje år och för vilka vi har ett par år på oss att förbereda rutinerna och ett extraval som uppkommer på grund av en plötsligt inträffad situation. Vid ett extraval har vi ju en situation som inte rimligtvis har kunnat förutses, där det kanske råder en allmän enighet om att någonting måste göras snabbt och där vi har att ta hänsyn till de förhållanden som råder i Sverige, nämligen att vårt land är mer eller mindre stängt under sommaren. Detta måste man naturligtvis skilja på.

Men om det är så, herr talman, att det finns så många goda förslag från folkpartiets sida, förslag som återfinns i denna reservation eller åtminstone antyds där, så är det väl i rimlighetens namn bara att begära att den nu sittande mittenregeringen så snart som det över huvud taget är möjligt förelägger oss en proposition på den här punkten. Då skall vi naturligtvis ta ställning till de förslagen i konstitutionsutskottet och i riksdagen. Jag tror emellertid att Torkel Lindahls rädsla för extraval inte alls bottnar i att han inte vill göra förändringar i vallagen, utan i att han befarar att extraval skulle kunna innebära ett politiskt riskmoment för det parti som han representerar.

Tredje vice talmannen anmälde att Torkel Lindahl anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 101 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Lagstiftningen för allmänna val i vårt land präglas av två viktiga ledmotiv. Det första är att själva valförfarandet måste fylla högt ställda krav på tillförlitlighet. Garantier måste föreligga att val sker under former som tryggar den för fria val nödvändiga valhemligheten. Det andra är att medborgarnas möjlighet att delta i valet på allt sätt underlättas.

Om dessa principer har hittills rätt stor enighet.

Det är också värt att notera att vi just genom en omsorgsfull lagstiftning på detta känsliga område når fram till att valresultatet respekteras av alla parter. I vårt land slipper vi därför en upphetsande eftervalsdebatt om valfusk som förekommer på andra håll. Det ligger ett värde i denna vår rättstrygghet. I de enstaka fall där valfusk förekommit beivras detta också.

Vi kan också notera att valdeltagandet ligger mycket högt i Sverige. Under 1970-talet uppnåddes så höga siffror som över 91 %. Om man undantar de länder som har röstplikt, så borde vårt land ligga i absolut världstopp. Det finns flera förklaringar till detta höga valdeltagande.

En förklaring är att det politiska intresset är högt i vårt land. En annan

Nr 153

Måndagen den
1 juni 1981

---

*Ändring i vallagen
m. m.*

förklaring ligger i de åtgärder som vidtagits för att underlätta valdeltagandet.

Vi har röstmottagning vid våra utlandsmyndigheter och på fartyg ute på haven. Vi har möjlighet till budröstning. Vi har möjligheter att rösta på posten, både vid fasta och vid tillfälliga anstalter, och vi har också möjlighet att skicka rösten med lantbrevbäraren.

Alla dessa bestämmelser om röstmottagning, om valförrättare som sörjer för valhemligheten, om fria valesdlar osv. innebär kostnader för stat och kommun. Det är därför ingenting märkvärdigt att tanken väcks om man kan göra valen billigare. En motion i den riktningen – 1980/81:1513 – har också väckts. Den har i sin tur fött en reservation från utskottets folkpartister. Reservanterna vill ha en särskild besparingsutredning för att minska valkostnaderna.

Om jag lämnar därhän vad en sådan statlig utredning kostar, måste nog reservanterna själva kosta på sig att ge några exempel på vad man vill spara, om man inte vill spara på demokratin, på medborgarnas möjligheter att delta i valen.

De exempel som nämns i motionen räcker inte långt. Man nämner valesdlarna. Partierna får f. n. valesdlar gratis motsvarande fem gånger antalet röstberättigade. I vallagskommittén har vi undersökt möjligheterna att pruta ned antalet fria sedlar till fyra gånger antalet röstberättigade per parti och val. Vi fann då att partierna själva rekvirerar mer än fem och själva svarar för denna merkostnad – det rör sig om 57 miljoner valesdlar. Det finns ju en del partier som går fram med flera listor i valkretsen, som reservanterna kanske känner till. Skall vi klämma åt partierna ännu mer än hittills? I vallagskommittén stannade vi för att behålla nuvarande regler. Om detta var utredningskommittén ense – även folkpartisten i utredningen tyckte så. En viss besparing kan man göra genom att grunda beräkningen av antalet valesdlar på stommarna i mantalslängden, och det kommer också att göras.

Behövs det tre valförrättare? frågar motionärerna. Ja, det gör det, om vi vill att valförrättningen skall flyta snabbt utan besvärande köer och oordning i vallokalen.

Låt mig erinra om att riksdagen för ett par år sedan beslöt att utöka antalet funktionärer vid de tillfälligt inrättade postanstalterna vid sjukhus och andra vårdinrättningar just för att garantera ordning och valhemlighet. I motionen nämns också de höga arvoden som vissa kommuner betalat, men den saken är ingen riksdagsfråga.

Slutligen nämner motionärerna poströstningen på valdagen.

Även den frågan har prövats i vallagskommittén. Kostnaden för öppet-hållande av postanstalterna på valdagen finns exakt beräknad. Den uppgick 1979 till 2,2 milj. kr., och det behövs inte utredas närmare. Vi vet också exakt hur många personer som röstade på posten valdagen 1979. Det var 38 956 personer. Frågan gäller alltså om vi skall ta ifrån dessa personer deras möjlighet att rösta på posten på valdagen. En del av dessa borde kunna uppsöka sin vallokal, eller ha förutsett sin bortavaro och därför poströstat

tidigare, tycker man. Men kvar finns ändå en betydande grupp som på grund av jourtjänst, en hastigt påkommen resa, en anförvants sjukdom eller vad det nu kan vara som gör att de inte befinner sig på hemorten under valdagen. Vill man på fullt allvar ta ifrån dessa deras möjlighet att rösta?

En viss besparing kan göras genom att minska öppethållandet på postanstalterna utan att helt ta bort den möjligheten att rösta – men denna fråga är redan aktualiserad. Tillhopataget räcker inte de anförda exemplen som motiv för en särskild utredning. Låt oss då få höra om det finns andra exempel. Självklart skall alla berörda myndigheter vara så försiktiga som möjligt med utgifter, men självklarheter behöver inte utredas.

Om vi i utskottet har varit oense på den punkt jag här kommenterat, så har vi däremot varit ense om att lösa problemet med registrering av partibeteckning.

En partibeteckning som endast rymmer en förkortning, exempelvis en bokstavskombination eller en sifferkombination, skall inte längre godkännas. På så sätt undviks förväxlingar med redan registrerade partinamn. Det är bra med denna ändring – på så sätt underlättar vi också arbetet i valprovsningsnämnden. Sedan kan man aldrig, Nils Berndtson, förhindra att en person på en valsedel skriver en väljarbeteckning som är snubblande lik en redan registrerad. Det kan man aldrig undvika med någon vallagstiftning.

När det gäller själva valsystemet har vi följt en gammal tradition i vårt land, att ändringar i valsystemet skall bäras upp av en bred politisk enighet.

Det proportionella valsystem som vi har fungerar i stort sett bra. Det ger partierna en representation i den församling som valet gäller som i princip motsvarar partiernas andel av rösterna.

När det gäller val till riksdagen och landstingen har systemet funnit sin form genom fasta mandat och utjämningsmandat, kombinerat med småpartispärr. Om detta regelsystem råder bred politisk enighet. Men när det gäller valen till fullmäktige finns det vissa skönhetsfläckar. När det rör sig om icke valkretsindelade kommuner är det inget problem. Skönhetsfläckarna finns i de f. n. 69 valkretsindelade kommunerna. I dessa kommuner har småpartierna svårare att få fullmäktigerepresentation. I varje fall blir mandaten dyra för de små partierna, särskilt om valkretsarna har mindre än 20 mandat.

I vallagskommittén försökte vi lösa problemet genom att öka minimiantalet mandat i valkretsarna från 15 till 20. Moderaternas och vänsterpartiet kommunisternas representanter reserverade sig. Jag tycker det var synd – hade vi haft en fullständigt enig utredning, så skulle kanske det här ha burit ända fram till ett riksdagsbeslut. Så blev nu inte fallet. Stockholms kommun – kanske framför allt Stockholms socialdemokrater – satte sig emot förslaget, trots att övriga remissinstanser till nästan 100 % var positiva. Därmed kände sig regeringen förhindrad att lägga fram ett förslag enligt utredningens tankegång, allt enligt behovet av breda politiska lösningar.

Varför har då Stockholm gått så hårt emot detta? En förklaring är nog att just Stockholm har drivit valkretsindelningen längre än andra kommuner. Man har medvetet hållit sig just ovanför minimigränsen 15 mandat per valkrets. De 6 valkretsarna i Stockholm har respektive 18, 15, 18, 18, 16 och

*Ändring i vallagen
m. m.*

16 mandat. Detta drabbar de mindre partierna hårt – om de får några mandat, blir mandaten dyra.

Vi har inom utskottet diskuterat detta problem grundligt. Vi har kunnat ena oss om att regeringen bör göra förnyade försök att lösa frågan.

Låt mig i detta sammanhang dock göra den markeringen att det inte kan bli tal om några särbestämmelser för Stockholm. Men Stockholms kommun bör själv ta itu med frågan. Man kan t. ex. höja antalet kommunfullmäktige, om man nu anser att sex valkretsar är ett heligt tal.

En annan lösning vore förstås om vi införde samma system i kommunfullmäktigevalen, som vi redan har i riksdags- och landstingsvalen, dvs. fasta mandat samt utjämningsmandat. Men vi möter då obönhörligt kravet på en procentspärr. En del menar att procentspärren kan undvaras i kommunfullmäktigevalen. Jag tror inte det. Låt mig peka på enigheten – i vart fall mellan de fyra största partierna – beträffande landstingsvalen, där vi har en treprocentsspärr. Men vi har flera kommuner som är större än de minsta landstingen. Det skulle nog inte gå riktigt ihop att ha spärr i det ena fallet och inte i det andra, när man rör sig med lika befolkningstal. En treprocentsspärr skulle slå hårdare mot småpartierna än vad det nuvarande systemet gör. Vi bör alltså lösa problemet genom att höja minimiantalet mandat i valkretsarna.

Valkretsindelningen i Malmöhus län skall jag inte ta upp, eftersom den kommer att kommenteras av Bertil Fiskesjö längre fram i debatten.

Sedan vill jag till sist, herr talman, konstatera att samtliga talare har kommenterat frågan om extra val. Bakgrunden är en del mer eller mindre lättsinniga uttalanden från ett par partiledare, som trott att det här skulle kunna gå att genomföra väldigt snabbt utan hänsyn till att vi dock har bestämmelser på det här området.

Jag har noterat att Hilding Johansson nu tror att man mycket väl skulle kunna sätta gränsen från beslut till genomförande av ett extraval till 35 dagar. Anders Björck var litet försiktigare – han var inne på 42 dagar.

Får jag säga så här: Ett extra val är lika viktigt som ett ordinarie val. Samma säkerhet måste gälla, samma möjlighet att rösta måste gälla och samma garantier måste finnas att rösten hinner fram, även om den är lämnad på ett fartyg på fjärran hav. Vi får inte nonchalera vissa väljare, vissa svenska medborgare, för att de inte finns inom landets gränser. Om det har vi varit ense förut. Jag noterar att åtminstone två av riksdagspartierna nu är på glid bort från dessa gamla huvudregler. Det utesluter inte att en del tekniska förändringar kan göras, och det ger sig väl de närmaste dagarna hur en sådan prövning kan ske.

Jag ber, herr talman, allra sist att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

12 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1980/81:2209 av *Lena Öhrsvik*

med anledning av proposition 1980/81:196 om statsbidrag vid ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m.

1980/81:2210 av *Göthe Knutson*

med anledning av proposition 1980/81:199 om försvarets materielverks organisation m. m.

13 § Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1980/81:61 om vissa ändringar i kapitalbeskattningen (prop. 1980/81:193)

1980/81:62 om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Australien (prop. 1980/81:197)

Lagutskottets betänkanden

1980/81:29 om ändring i bostadsrättslagen (prop. 1980/81:148)

1980/81:31 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

1980/81:32 om ändring i lagen om försäkringsavtal (prop. 1980/81:191)

1980/81:33 med anledning av förnyad behandling om ändring i aktiebolagslagen m. m. (prop. 1980/81:146 och 1980/81:84 delvis)

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1980/81:29 om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m. (prop. 1980/81:187)

1980/81:30 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utbildningsutskottets betänkanden

1980/81:37 om skolforskning och personalutveckling (prop. 1980/81:97)

1980/81:38 om den statliga skoladministrationen m. m. (prop. 1980/81:107) och såvitt gäller anslag till skolöverstyrelsen (prop. 1980/81:100)

Jordbruksutskottets betänkande

1980/81:34 om jordbrukets rationalisering

Civilutskottets betänkanden

1980/81:40 om mark- och konkurrensvillkoren för statliga bostadslån m. m. (prop. 1980/81:194)

1980/81:41 om stimulansåtgärder inom bostadssektorn (prop. 1980/81:202)

1980/81:43 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Nr 153

Måndagen den
1 juni 1981

Nr 153

Måndagen den
1 juni 1981

---

*Meddelande om
fråga*

14 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 27 maj

1980/81:440 av *Ove Karlsson* (s) till justitieministern om processer i skadeståndsärenden:

Enligt uppgifter i massmedia har såväl domstolsverket som JK med hänvisning till att processkostnaderna blir omfattande riktat kritik mot att vissa advokater hotat att i stor skala inleda skadeståndsprocesser i medicinska frågor.

Frågan om rätten att inleda skadeståndsprocesser kan inte bedömas enbart ur processekonomisk synvinkel – den har i högsta grad även rättssäkerhetsaspekter. För den drabbade är det ofta fråga om att mot mäktiga ekonomiska intressen kunna tillvarata sina egna intressen.

Delar statsrådet uppfattningen att endast ett fåtal processer i samma typ av skadeståndsärenden skall få drivas samtidigt under åberopande av begränsade rättshjälpsresurser, och anser statsrådet att en sådan begränsning är förenlig med den enskildes rättssäkerhetskrav?

15 § Kammaren åtskildes kl. 18.04.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert